

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

**Právní úprava vzniku a vývoje Sboru národní
bezpečnosti
v Československu v letech 1948–1989**

Karin Rakašová

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce

**Právní úprava vzniku a vývoje Sboru národní
bezpečnosti
v Československu v letech 1948–1989**

Zpracovala: Karin Rakašová

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph. D.

Pracoviště: Katedra právních dějin

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Karin RAKAŠOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0260P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Právní úprava vzniku a vývoje Sboru národní bezpečnosti v Československu 1948 – 1989**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

- Úvod
- Historický exkurz do poválečného Československa
- Vznik Sboru národní bezpečnosti
- Právní úprava SNB v letech 1947 – 1965
- Právní úprava SNB v letech 1965 – 1974
- Právní úprava SNB v letech 1974 – 1990
- Zánik Sboru národní bezpečnosti
- Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

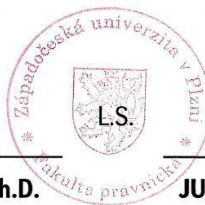
- KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1984.
- MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8.
- SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politických, vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981.
- DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2.
- KOUDELKA, František. *Státní bezpečnost 1954-1968: (základní údaje)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-27-7
- právní předpisy, zejména pak: Zákon č. 149/1947 Sb. ze dne 11. července 1947, o národní bezpečnosti, Zákon č. 286/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948, o národní bezpečnosti, Zákon č. 70/1965 Sb. ze dne 30. června 1965, o Sboru národní bezpečnosti, Zákon č. 40/1974 Sb. ze dne 24. dubna 1974, o Sboru národní bezpečnosti

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 1. října 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Právní úprava vzniku a vývoje Sboru národní bezpečnosti v Československu v letech 1948–1989“ zpracovala samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Plzni v březnu 2022

Karin Rakašová

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat především JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph. D., vedoucí této mé diplomové práce, a to za vedení, ochotu a velmi cenné připomínky.

Seznam použitých zkratk

ČSLA	Československá lidová armáda
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
FMV	Federální ministerstvo vnitra
HV SNB	Hlavní velitelství SNB
KNV	Krajský národní výbor/krajské národní výbory
KSČ	Komunistická strana Československa
KV NB	Krajské velitelství národní bezpečnosti
LM	Lidové milice
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MNO	Ministerstvo národní obrany
MNV	Místní národní výbor
MV ČSR	Ministerstvo vnitra České socialistické republiky
MV SSR	Ministerstvo Slovenské socialistické republiky
MV	Ministerstvo vnitra
MZVP	Místní záležitosti veřejného pořádku
NV	Národní výbor
ONV	Okresní národní výbor
PS VB	Pomocná stráž Veřejné bezpečnosti
SNB/Sbor	Sbor národní bezpečnosti
SSR	Slovenská socialistická republika
StB	Státní bezpečnost
VB	Veřejná bezpečnost
VMV	Vojska ministerstva vnitra
ZNV	Zemský národní výbor
ZOB	Zemský odbor bezpečnosti

Obsah

Úvod	10
1. Historický exkurz do poválečného Československa	12
1. 1. Závěr 2. sv. války a následná politická situace	12
1. 1. 1. Politická situace v Československu	13
1. 1. 2. Košický vládní program	13
1. 2. Odsuny	16
1. 3. Revoluční garda jako bezpečnostní služba	18
2. Vznik Sboru národní bezpečnosti	20
2. 1. Důvody vzniku Sboru národní bezpečnosti, a jak bylo naloženo s bývalými příslušníky bezpečnostních služeb	20
2. 2. Samotný vznik	22
2. 3. Organizace a složky SNB	23
2. 3. 1. Období po r. 1945	24
2. 3. 2. Období po r. 1949	27
2. 3. 3. Období po r. 1965	27
2. 3. 4. Období po r. 1974	28
2. 4. Ministerstvo vnitra a jeho působnost v oblasti SNB	30
2. 5. Ministerstvo národní bezpečnosti	32
3. Právní úprava SNB v letech 1947–1965	34
3. 1. Zákon č. 149/1947 Sb. ze dne 11. července 1947, o národní bezpečnosti	34
3. 1. 1. Struktura a obsah zákona	35
3. 1. 2. Prováděcí právní předpisy	48
3. 1. 3. Zrušení právního předpisu	50
3. 2. Zákon č. 286/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948, o národní bezpečnosti	50
3. 2. 1. Struktura a obsah zákona	51
3. 2. 2. Prováděcí právní předpisy	55
3. 2. 3. Zrušení právního předpisu	58
3. 3. Příklady z činnosti SNB	58

4. Právní úprava SNB v letech 1965–1974.....	60
4. 1. Zákon č. 70/1965 Sb. ze dne 30. června 1965, o Sboru národní bezpečnosti.....	60
4. 1. 1. Struktura a obsah zákona	62
4. 1. 2. Prováděcí právní předpisy.....	74
4. 1. 3. Zrušení právního předpisu	76
4. 1. 4. Významná judikatura	77
5. Právní úprava SNB v letech 1974–1990.....	79
5. 1. Zákon č. 40/1974 Sb. ze dne 24. dubna 1974, o Sboru národní bezpečnosti.....	79
5. 1. 1. Struktura a obsah zákona	80
5. 2. 2. Prováděcí právní předpisy.....	96
5. 1. 3. Zrušení právního předpisu	101
5. 1. 4. Významná judikatura	101
6. Zánik Sboru národní bezpečnosti	104
7. Současná právní úprava Policie České republiky a Obecní policie	106
7. 1. Zákon o Policii ČR	106
7. 2. Zákon o obecní policii	107
Závěr.....	108
Prameny	112
Cizojazyčné resumé	118

Úvod

Toto téma jsem si vybrala, protože oblast bezpečnostních sborů v této době mě zaujala. Konkrétně jsem chtěla lépe porozumět právní úpravě Sboru národní bezpečnosti. Cílem práce bude zejména podrobně rozebrat čtyři zákony, které v tomto období tuto oblast upravovaly a zjistit, jak moc se lišily, navazovaly na sebe a popřípadě jak ze sebe vycházely. Dalo by se říct, že cílem bude zjistit, jak moc se právní úprava SNB měnila, respektive jak velké a zásadní byly její změny. Spolu s nimi jsem se zabývala i některými vybranými prováděcími právními předpisy a zmíněna bude i vybraná judikatura, popřípadě příklady z praxe.

První kapitola se zabývá poválečnou dobou v Československu, a to z toho důvodu, že je to dle mého názoru potřebné pro pochopení následného vzniku Sboru národní bezpečnosti. Stručně rozebrány proto budou, dle mého názoru, vybrané důležité události a dokumenty. Konkrétně půjde o celkové zhodnocení politické situace po druhé světové válce, Košický vládní program, odsun německého obyvatelstva a vznik a zánik Revolučních gard.

Druhá kapitola se věnuje důvodům vzniku Sboru národní bezpečnosti a samotnému vzniku. Stručně zmíněna bude i organizace Sboru národní bezpečnosti v jednotlivých obdobích, pro následnou lepší orientaci v dalších kapitolách. V této části bude i stručně zmíněna působnost Ministerstva vnitra v oblasti Sboru národní bezpečnosti a Ministerstvo národní bezpečnosti.

Struktura kapitoly třetí, čtvrté a páté je pak stejná a vždy řeší právní úpravu Sboru národní bezpečnosti v určitém období nejdříve obecně a pak následuje podrobný rozbor zákona (v první kapitole zákonů) pro dané období. Obsaženy jsou i rozbor vybraných prováděcích právních předpisů, derogace zákona a popřípadě vybraná judikatura nebo příklady z činnosti.

V šesté kapitole jsou pak stručně nastíněny důvody zániku Sboru národní bezpečnosti a samotný zánik, který probíhal postupně. A poslední kapitola pak stručně shrnuje dnešní právní úpravu Policie ČR a obecní policie, a to pro účely srovnání.

Při samotném zpracování této diplomové práce jsem vycházela především z konkrétní právní úpravy, tj. z jednotlivých zákonů, prezidentských dekretů a podzákoných právních předpisů, a to vždy ve vyhlášeném znění, protože dle mého názoru, to usnadní orientaci, pokud není stanoveno jinak. Nicméně jsem vycházela i z dále vyjmenované literatury a příspěvků ve Sborníku Archivu Ministerstva vnitra, konkrétně příspěvků doktorky Kvapilové. Zdrojem pak byly i vybrané archivní materiály.

1. Historický exkurz do poválečného Československa

1. 1. Závěr 2. sv. války a následná politická situace

Se závěrem 2. světové války je v politické rovině bezpochyby spjata změna politického uspořádání a vztahů mezi velmocemi v Evropě. Důsledkem války bylo oslabení nebo porážka států, které byly tradičně vnímány jako velmoci a nástup tzv. nových velmocí v evropském prostoru – Spojených států amerických a Sovětského svazu, jejichž úlohu v poválečném uspořádání hrála jejich vojenská síla a to, že byly členy protihitlerovské koalice. Nicméně po skončení války došlo k rozdělení jejich zájmů, dalo by se hovořit i o střetech jejich zájmů, o čemž svědčí následující vývoj.¹

Nové velmoci měly neoddiskutovatelně vliv na pozdější uspořádání nové, poválečné Evropy. S tím souvisí nová role Sovětského svazu, který po válce usiloval o značné rozšíření svého mocenského vlivu a sféry zájmů, což považoval za přirozený důsledek jeho úlohy ve válce. Ze strany západních velmocí byly patrné snahy o oslabení tohoto vlivu, ale jednalo se o pouhé protesty diplomatické, politické a popřípadě hospodářské, jejichž účinek nebyl příliš velký, z čehož si ostatní státy vyvodily, že západní státy uznávají nároky Sovětského svazu.

Celkově by pak došlo v celé Evropě k posunu politického spektra doleva, s čímž byl spjat vzestup socialistického proudu. O tom svědčí to, že socialistické nebo komunistické strany byly zastoupeny celkem ve 14 vládách evropských států, včetně Československa.²

---

¹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia)*. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6, s. 5.

² Tamtéž.

1. 1. 1. Politická situace v Československu

Politická situace v Československu by se dala charakterizovat hlavně důrazem na koncept odčinění Mnichova a zabránění novému Mnichovu. Na základě této politiky mělo dojít k odstranění neslovanských menšin, což v tomto kontextu znamenalo osob německé a maďarské národnosti. To řešila problematika tzv. odsunů³ a nová koncepce republiky jakožto národního státu Čechů a Slováků.⁴

K zajištění toho, aby se Mnichov neopakoval mělo zabránit spojenectví se Sovětským svazem. To bylo stvrzeno ve smlouvě o česko-sovětském přátelství z 12. prosince 1945.⁵ Projevem bylo i to, že Československá republika (*dále jen ČSR*) respektovala mocenskou pozici Sovětského svazu v Evropě a její zahraniční politika byla navázána na tu sovětskou. To vedlo později k usnadnění přechodu do mocenského bloku Sovětského svazu v únoru 1948.⁶

1. 1. 2. Košický vládní program

Pro český stát byla jedna z důležitých událostí konce druhé světové války přijetí *Programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků ze dne 5. 4. 1945*, který je ale lépe známý jako tzv. *Košický (vládní) program*. Tento dokument byl vytvořen a přijat ve chvíli, kdy se sešla první poválečná vláda v Košicích, jejímž předsedou byl v té době sociální demokrat Zdeněk Fierlinger.⁷ Košický vládní program měl velký vliv na uspořádání poválečných poměrů v Československu, a proto považuji za důležité ho alespoň v krátkosti rozebrat.

Program má celkem 16 kapitol, které jsou číslovány. V kapitole I. je důležitý bod, kde je řečeno, že všechny politické směry a jejich představitelé musejí být součástí tzv. Národní fronty. Důležité je i prohlášení o tom, že po osvobození dojde ke zvolení a svolání Prozatímního národního shromáždění, které

---

³ více v další podkapitole

⁴ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia)*. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6, s. 7.

⁵ Tamtéž, s. 8.

⁶ Tamtéž, s. 17.

⁷ Vysoký sociálně-demokratický a později komunistický funkcionář, československý premiér v letech 1945–1946 (v prvních dvou poválečných vládách).

má potvrdit prezidenta v jeho funkci. Prezident má následně jmenovat novou vládu. Vláda a Prozatímní národní shromáždění pak provedou volby do Ústavodárného shromáždění, které by mělo vypracovat novou ústavu.

V kapitole II. je stěžejní proklamace o podpoře Rudé armády během její snahy úplně porazit hitlerovské Německo. Vláda dle tohoto článku dostává za úkol na osvobozeném území vybudovat novou československou armádu. Obsahem III. kapitoly je explicitní vyjádření toho, že vzorem nové československé armády má být Rudá armáda. Zajímavá z dnešního pohledu je i část, kde se vláda vyslovuje proti nepolitičnosti armády, kdy spolu s tím má dojít i ke zřízení instituce tzv. osvětových důstojníků, kteří budou mít na starosti výchovu a osvětu v armádě. Dojít by mělo i k očistě armády od zrádců, kolaborantů, antidemokratů a protilidových živlů.

Ve IV. kapitole se hovoří o zahraničně-politické orientaci, která je přirozeně navázána na Sovětský svaz a smlouvu s ním uzavřenou o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci z 12. prosince 1943. Dále je v programu uvedeno, že Československo bude usilovat o dobré vztahy s Polskem, Jugoslávií, Bulharskem a Maďarskem.

Kapitola V. pak obsahuje prohlášení o tom, že stát bude postaven na demokratickém podkladě a lidu budou zabezpečena politická práva. Velmi důležitou součástí této kapitoly je pak zřízení tzv. národních výborů (*dále jako NV*), které mají sloužit jako nové orgány státní a veřejné správy. NV mají mimo jiné dbát o veřejnou bezpečnost vedle orgánů ústředních. Tyto orgány mají být volené lidem. Zmínka je zde i o zrovnoprávnění žen, včetně oblasti volebního práva. To má být naopak odebráno osobám, na které se vztahuje dekret prezidenta republiky o potrestání válečných viníků, zrádců a kolaborantů a ustavení lidových soudů. Zaručeny jsou i ústavní svobody - např. shromažďování a spolčování.

V kapitole VI. je klíčové prohlášení o rovnoprávnosti dvou národů, které tvoří Československo, Čechů a Slováků. Řešena je i kompetence slovenských orgánů. Kapitola VII. se věnuje otázce Zakarpatské Ukrajiny, ta má být vyřešena podle projevené vůle jejího lidu.

V kapitole VIII. program řeší otázku německého a maďarského obyvatelstva na území Československa. V kapitole IX. si vláda dává za úkol

potrestat a soudit všechny válečné provinilce, zrádce a vědomé pomocníky německých nebo maďarských utlačovatelů, a to na základě příslušného dekretu o potrestání válečných zločinců⁸. Před soud má být postaven i prezident Hácha, členové Beranovy vlády a další političtí představitelé.

Kapitola X. se týkala vyvlastnění majetku občanů nepřátelských států, tj. Německa nebo Maďarska, německých a maďarských občanů Československa, pokud napomáhali při okupaci a ostatních občanů, kteří aktivně pomáhali při okupaci. Zajištění takto vyvlastněných majetků měl na starosti příslušný NV, který dosazoval národní správu po dohodě se závodním výborem podniku. Kapitola X. uvádí, že majetek, který byl zabrán občanům v souvislosti s národní, politickou a rasovou perzekucí by jim měl být ihned navrácen, popř. jejich dědicům. O tom na žádost rozhodovaly NV. Do podniků pak měla být na základě programu dosazena národní správa, dokud členové nebudou mít možnost si sami zvolit novou správu. Ostatní majetek pak zůstal pod národní správou do rozhodnutí příslušných národních orgánů.

V kapitole XI. byla rozebrána nová pozemková reforma. Ta měla být provedena prostřednictvím konfiskace půdy a s ním spojeného majetku nepřátel a zrádců. Konfiskace proběhla bez náhrady. Tohoto úkolu se opět ujaly NV s pomocí rolnických komisí, a to do provedení pozemkové reformy. Půda pak byla přerozdělována za menší úplatu, která mohla být rozdělena do splátek až na 15 let, popř. od ní mohlo být upuštěno úplně. Kapitola XII. proklamuje snahu opět uvést do chodu všechny zastavené podniky, provést účelné rozdělení surovin, organizovat těžbu topiva a jeho následné přerozdělení, uvést do chodu elektrárny, vodárny, ... Cílem má být i obnovení komunikačních sítí - tj. telegrafní, rádiové a telefonické spojení, budování dopravy, ...

Kapitola XIII. apeluje na to, aby obyvatelstvo obdělalo každý kousek půdy. Důvodem bylo, aby se užívali jak obyvatelé, tak armáda. K tomu vláda určila pevné normy na povinné dodávky zemědělských produktů za pevné ceny. Obsahem kapitoly XIV. je proklamace, že vláda se bude snažit zajistit sociální politiku a sociální péči. Kapitola říká i to, že vláda se bude snažit zajistit dobré

---

⁸ Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

pracovní podmínky, zajištění při neschopnosti, úrazu, ... Vláda zde ujišťuje i o tom, že důležitý je vývoj mladé generace, která bude mít možnosti nejvyššího vzdělání. Zakotveno je i právo na založení odborových organizací.

Kapitola XV. uvádí, že musí dojít k očištění škol a dalších organizací od kolaborantů. Má dojít i k zavření německých a maďarských škol, má dojít k obnovení českých a slovenských škol, knihoven, divadel, ... Mělo dojít k ideologické revizi kulturního programu Československa obecně a zesílení slovanské orientace v kultuře, hlavně poměru k Sovětskému svazu. Z učebnic mělo být odstraněno vše antisovětské a na prvním místě mezi vyučovanými jazyky byl jazyk ruský.

Poslední kapitola XVI. obsahuje obecnou proklamaci, že vláda bude program plnit podle nejlepšího vědomí a svědomí a že se bude vždy řídit zájmem republiky.

1. 2. Odsuny

Odstranění národnostních menšin bylo jednou z hlavních otázek, kterými se poválečná československá vláda zabývala. Názor na provedení se postupem času u politiků vyvíjel, až dospěl k názoru, že by se měl provádět na tzv. principu kolektivní viny menšiny jako celku (kdy tento princip byl ale obecně nesprávný), nicméně ho ale vláda prosadila a byl obecně přijímaný jak odbojovými organizacemi, tak i politickými a společenskými organizacemi. Je třeba uvést i to, že myšlenky odsunu sloužily jakožto sjednocující faktor v rámci Národní fronty. Souhlas s odsunem byl tedy vyjádřen v rámci celého politického spektra.⁹

Základním dokumentem, na kterém byl odsun postaven byl *ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé nebo maďarské*. Tento dekret byl podkladem, na jehož základě Němci a Maďaři pozbývali československé státní občanství.¹⁰

---

⁹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia)*. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6, s. 14.

¹⁰ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny. 2., upr. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8, s. 440.

Spolu s odsunem mělo dojít i ke konfiskaci majetku občanů německé národnosti, a to na základě *dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa a dekretu č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy*. Majetek, u kterého nebylo vyřešeno vlastnictví byl dán pod národní správu. Nicméně u těchto předpisů bylo možné aplikovat vyvratitelnou právní domněnku individuální odpovědnosti, tzn. že se netýkala antifašistů.¹¹

Cos se týče mezinárodního uznání, tak byl důležitou osobností prezident Edvard Beneš, který se v této otázce angažoval a v roce 1943 dosáhl příslibu souhlasu s odsunem ze strany USA a Velké Británie a souhlasu Sovětského svazu. Nicméně USA i Velké Británie následně vyjádřili výhrady a souhlasil jen Sovětský svaz. Maršál Žukov (velitel okupačního pásma Německa) souhlasil s přijetím 1 - 2 milionů Němců z ČSR do východní zóny.

Na mezinárodním poli byla pro schválení oficiálního odsunu významná Postupimská konference, která se konala v srpnu 1945, kde Stalin odsun prosadil s tím, že mělo být celkem vystěhováno až 2,5 milionu občanů německé národnosti. V návaznosti na tuto konferenci pak došlo k přípravě organizovaného odsunu.¹² Ten měly provádět NV.¹³

Organizovanému odsunu ale předcházela tzv. divoký odsun. Takto se označují události, kdy bezprostředně po válce docházelo k vyhánění nebo vynucenému útěku tisíců občanů německé národnosti, které byly provázeny projevy zvrů, násilí, urážek a ponižování. Vláda o tom, co se děje, věděla, ale neučinila taková opatření, která by tuto situaci zastavila. Zřejmě proto, že v podstatě docházelo k naplnění jejího cíle – odsunu německého obyvatelstva.¹⁴

S tím souvisí vydání *zákona č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků*, který označoval za právní jednání,

---

¹¹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8, s. 440 - 441.

¹² KAPLAN, Karel. Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia). Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6, s. 14.

¹³ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8, s. 399.

¹⁴ KAPLAN, Karel. Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia). Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6, s. 14

která souvisela se znovunabytím svobody nebo směřujících ke spravedlivé odplatě za činy okupantů a jejich pomahačů, i když by jinak byla trestná.¹⁵

Následkem odsunu pak sice bylo zjednodušení národnostních vztahů v rámci Československa, ale zároveň i hospodářské ztráty, především v oblasti kvalifikované pracovní síly. Velkým problémem byly i následně velké hospodářské rozdíly mezi vnitrozemím a pohraničím.

Jak již bylo zmíněno výše, odsun probíhal na základě principu kolektivní viny, který vedl k negativnímu ovlivnění politické kultury u nás.¹⁶

Otázka odsunu občanů maďarské národnosti byla trochu složitější. Československá vláda se snažila o stejný postup jako u Němců, nicméně se jí ho nepodařilo prosadit, protože odsun byl rázně odmítnut ze strany západních mocností. Jediná z mocností, která s odsunem souhlasila byl Sovětský svaz.

K divokému odsunu v této situaci nedošlo, protože sovětské velení armády ho neumožnilo. Po nějaké době Československo a Maďarsko uzavřeli 27. února 1946 dohodu o výměně obyvatel, jejíž účinek nebyl ale nijak valný, protože k výměně se přihlásilo pouze 73 273 Slováků z Maďarska. Proto vláda přistoupila k jiným formám "likvidace" Maďarů. První z nich byla tzv. reslovakizace, kdy se maďarští občané měli hlásit ke slovenské národnosti, a vnitřní kolonizace, kdy byli Maďaři z jižního Slovenska přemísťováni do českého pohraničí. Těmito událostmi si Československo vysloužilo kritiku mezinárodního společenství, a proto tyto aktivity skončily v roce 1947.¹⁷

1. 3. Revoluční garda jako bezpečnostní služba

Počátky revoluční gardy můžeme vysledovat v událostech označovaných jako Pražské povstání, které vypuklo 5. května 1945. Tehdy bylo rozhodnuto o tom, že bojující účastníci by měly být označeny páskou s trikolorou. Nicméně

---

¹⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8, s. 441.

¹⁶ KAPLAN, Karel. Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia). Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6, s. 15.

¹⁷ Tamtéž, s. 15–16.

tehdejší levicově smýšlející politici z České národní rady si prosadili, že tyto jednotky povstalců by měly nést označení revoluční gardy.

Následně byly gardy po 11. květnu 1945 reorganizovány na strážní prapory, a ty byly přejmenovány na pražské pluky a prapory rudých gard. Na jiných místech ale mohly nést jiné označení, např. národní garda nebo stráž.

Původně spadaly do působnosti Ministerstva obrany, což se ale změnilo 25. května 1945, kdy přešly pod působnost Ministerstva vnitra (*dále jen MV*). Dne 27. května 1945 se uskutečnila mobilizace vybraných ročníků mužstva a záložních důstojníků do armády.

Většina společnosti si ale revoluční gardy spojil především se zajišťováním poválečného pohraničí. Na toto území vysílalo jednotky MV, Komise vnitřní národní bezpečnosti při České národní radě nebo pražské velitelství ALEX. Nicméně v této oblasti často vyvíjely činnost různé skupiny, které byly odpovědné za rabování a celkové excesy vůči obyvatelstvu. To je důvod, proč můžeme hovořit o diskreditaci samotného termínu revoluční gardy, kdy došlo ze strany obyvatelstva ke změně na „rabovací gardy“.

Konec revolučních gard nastal v období od 12. - 17. června 1945, kdy došlo k rozpuštění i ostatních ozbrojených složek, kromě armády a Sboru národní bezpečnosti (který nahradil tehdejší četnictvo a policii). O zániku bylo vydán i oficiální právní akt, konkrétně *Výnos ministerstva národní obrany č.j. 2979 vl. III/03 odd. 45 z 13. června 1945*, který se týkal přímo likvidace revolučních gard. Na tento dokument navazoval *výnos Ministerstva vnitra z 3. 8. 1945*, který nařizoval Sboru národní bezpečnosti zkontrolovat stav rozpuštění revolučních gard a jejich odzbrojení a popřípadě jej dokončit.

To ale ještě nebyl úplný konec, protože komunistický ministr vnitra Václav Nosek vytvořil z vybraných členů revolučních gard Pohotovostní pluk 1 Národní bezpečnosti, který sehrál úlohu během února 1948.¹⁸

---

¹⁸ MAREK, Jindřich, Causa RG – revoluční či rabovací gardy? In: vhu.cz [online]. 13. 6. 2020 [cit. 25. 10. 2021]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/causa-rg-revolucni-ci-rabovaci-gardy/>

2. Vznik Sboru národní bezpečnosti

2. 1. Důvody vzniku Sboru národní bezpečnosti, a jak bylo naloženo s bývalými příslušníky bezpečnostních služeb

Potřeba nového bezpečnostního sboru byla vládními činiteli vyžadována z několika důvodů. Uvádělo se například to, že případné sloučení jednotlivých sborů bylo řešeno už za první republiky. Argumentovalo se i tím, aby nedocházelo ke kolizím různých bezpečnostních sborů, například při vyšetřování trestných činů, které spadaly do pole působnosti policie i četnictva, aby nedocházelo k nežádoucím průtahům, a aby byly sdíleny poznatky a důkazy mezi jednotlivými sbory. Tyto problémy měly být eliminovány tím, že bezpečnostní sbor bude pouze jeden.

Spolu se vznikem nového bezpečnostního sboru mělo dojít i k jeho přejmenování. Důvodem bylo dle představitelů vlády to, že četnictvo připomínalo jeho středověký původ a označení policie pak může v lidech evokovat období policejní perzekuce. Oba názvy měly mít tedy určitý negativní nádech, což nebylo žádoucí.¹⁹ To znamenalo, že se v podstatě přestaly používat pojmy četník a policista, a to navzdory tomu, že celý Sbor národní bezpečnosti (*dále jen SNB nebo Sbor*) byl vybudován na četnických základech, což ale nebylo oficiálně přiznáváno a jako vzor se vždy uváděly sovětské bezpečnostní složky.²⁰

V poválečných letech docházelo k tzv. čistkám v řadách příslušníků bezpečnostních sborů. První vlna se datuje do roku 1945, a to v rámci potrestání zrádců a kolaborantů a spolupracovníků německého a maďarského režimu. V bezpečnostním sboru se týkala takových osob v rámci bezpečnostního aparátu, kteří se nad rámec svých povinností účastnili aktivit pro okupační režim. Byly odstraňováni například zaměstnanci, kteří se přihlásili k německé nebo maďarské národnosti, propagovali nebo obhajovali projevy nacistů a fašistů nebo ti, kdož skládali zkoušky na německých/maďarských školách nebo do nich posílali děti

---

¹⁹ KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 28.

²⁰ MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8, s. 14.

mladší 18 let.²¹ Státní bezpečnost (*dále jen jako StB*) jakožto institucionální politická policie byla původně zaměřena právě vůči takovým osobám.²²

K očištění docházelo prostřednictvím tzv. očištěných komisí, které sloužily k přezkoumávání činnosti veřejných zaměstnanců ve válečném období. Komise vznikaly při okresních národních výborech (*dále jen ONV*) v sídle krajských soudů, s výjimkou Prahy, kde se zřizovaly při zemských národních výborech (*dále jen ZNV*). Dále byla ustanoveny tzv. Vrchní očištěné komise, a to při Ministerstvu vnitra v Praze pro obvod zemí České a Moravské a při Pověřenectvu Slovenské národní rady pro věci vnitřní v Bratislavě.²³

Po provedení této očisty a následné renominaci, která byla ukončena k 1. říjnu 1946, mělo dojít k začlenění příslušníků dosavadních bezpečnostních sborů, tj. četnictva, státní policie a obecné výkonné police do SNB.²⁴

Během let 1945–1948 docházelo mezi komunistickými a nekomunistickými příslušníky SNB k různým konfliktům, jejichž výsledkem byly příležitostné personální změny. Například odvolání národně socialistických velitelů SNB komunistickým ministrem vnitra bylo jednou z příčin událostí z února 1948.

V roce 1948 docházelo k doplňování Sboru prověřenými příslušníky a odstraňování přebytečného aparátu, důsledkem čehož bylo snížení počtu příslušníků SNB.²⁵

---

²¹ Dekret č. 105/1945 Sb., o očištěných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců, § 2.

²² KOUDELKA, František. Státní bezpečnost 1954-1968: (základní údaje). Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-27-7, s. 10.

²³ Dekret č. 105/1945 Sb., o očištěných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců, § 4. odst. 1 bod 1. a 2.

²⁴ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In: *Sborník AMV 1/2003* [online]. Praha 2003 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf

²⁵ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2, s. 111.

2. 2. Samotný vznik

O tom, že bude vytvořena jednotná bezpečnostní struktura, která by nahradila stávající bylo v podstatě rozhodnuto ještě předtím, než došlo k osvobození československého území. Na jednáních v této oblasti byly nejaktivnější představitelé Komunistické strany Československa (*dále jen KSČ*), kteří předkládali nejvíce návrhů o tom, jak by měl nový bezpečnostní sbor po osvobození vypadat. Proto není překvapivé, že představitelé KSČ požadovali v nové poválečné vládě resort MV, pod který měly spadat bezpečnostní složky.²⁶

Již od počátku bylo důležitým znakem nového bezpečnostního sboru jeho neoddělení od politických stran, jako tomu bylo v období první republiky.

V rámci jednotné struktury mělo dojít k absorpci takových policejních složek, které se daly považovat za stabilní. Nicméně došlo i k začlenění nejrůznějších provizorních skupin, jako například Revolučních gard.

Na důležitých zásadách výstavby nového bezpečnostního sboru se vláda dohodla už v dubnu 1945 v Košicích. Nicméně nejdůležitějším úpravou týkající se vzniku bezpečnostních sborů byl dokument *Hlavní zásady výstavby nového bezpečnostního aparátu schválené 4. schůzí vlády 17. dubna 1945 v Košicích na návrh Václava Noska*.²⁷ V něm bylo obsaženo, že nový bezpečnostní aparát se bude skládat ze tří složek - sboru uniformované národní bezpečnosti (ten měl převzít postavení tehdejší policie a četnictva), pohotovostního sboru a sboru neuniformované Národní bezpečnostní služby (měla se zabývat vnitřním, zahraničním a politickým zpravodajstvím).²⁸ Původně se uvažovalo o názvu *Národní bezpečnostní služba*, který byl později změněn výnosem ministra vnitra z 2. června 1945 na *Sbor národní bezpečnosti*. Původně se počítalo i se zřízením zvláštní služby k ochraně prezidenta, členů vlády a ústředních úřadů. Personálně pak měl být SNB doplněn o příslušníky partyzánského hnutí, frontových vojáků a

---

²⁶ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In: *Sborník AMV 1/2003* [online]. Praha 2003 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf

²⁷ KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1985, s. 28-29.

²⁸ Tamtéž.

příslušníků odboje.²⁹ V tomto období, od května 1945 do července 1947, se vycházelo z právní úpravy první republiky, konkrétně ze *zákona č. 299/1920 Sb. zákonů a nařízení, o četnictvu a zákona č. 28/1928 Sb. zákonů a nařízení, jímž se doplňují a mění zákony o četnictvu a o sborech stráže bezpečnosti*, a to na základě Dekretu prezidenta o obnovení právního pořádku, který sloužil jako recepční norma, kterou se právní předpisy vydané před 29. zářím 1938 považují za československý právní řád.³⁰

Následovalo přijetí právní úpravy týkající se uspořádání státní správy a bezpečnostního aparátu, a to vydáním *Dekretu prezidenta republiky o národních výborech jako orgánech státní správy v osvobozeném Československu č. 121/1945 Sb.* Na tento dekret navazovalo *vládní nařízení č. 4 Sb. ze dne 5. 5. 1945, o volbě a pravomoci národních výborů*. Na jeho základě došlo ke svěřeni správy věcí veřejných a bezpečnostních otázek týkajících se vnitřní národní bezpečnosti ONV a ZNV. Následně byl 30. června 1945 vydán výnos ministra vnitra o zásadách SNB. Tímto výnosem se pak ze SNB stal výkonný orgán správních úřadů národní bezpečnosti. NV v této době oplývaly velkou pravomocí při vzniku nových bezpečnostních složek, a to hlavně při výkonu bezpečnostní služby. Takové bezpečnostní složky NV vznikaly na celém osvobozeném území. K jejich zrušení došlo během června a července 1945.³¹

2. 3. Organizace a složky SNB

Organizaci a jednotlivé složky SNB se lišily v jednotlivých obdobích, a to vždy v návaznosti na tehdejší právní úpravu, která ale bude samostatně rozebrána v následujících kapitolách, proto zde bude uveden jen více či méně obsáhlý nástin.

---

²⁹ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In: *Sborník AMV 1/2003* [online]. Praha 2003 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf

³⁰ Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl.o obnovení právního pořádku, Článek 1.

³¹ KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In: *Sborník AMV 1/2003* [online]. Praha 2003 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf

2. 3. 1. Období po r. 1945

Jak již bylo řečeno výše, po konci války byla správa věcí veřejných (včetně veřejné bezpečnosti) hlavně v působnosti ONV a ZNV, které pak byly podřízeny MV. Úkolem SNB bylo udržovat na území republiky veřejný pořádek a bezpečnost.

Nový bezpečnostní aparát pak byl postaven na několika hlavních zásadách. Ty byly následující (i) četnictvo a policii nerozpouštět, ale očistit a ponechat ve výkonu služby, protože zatím nemohly být nahrazeny novými bezpečnostními orgány, (ii) podchytit ozbrojenou masu obyvatelstva a snažit se do bezpečnostní služby urychleně začlenit mladé vhodné lidi a (iii) utvořit zvláštní pohotovostní jednotky jako zálohu pro pohraničí. SNB byl tvořen z vybraných příslušníků partyzánských a revolučních jednotek, osob vracejících se z koncentračních a internačních táborů po přezkumu jejich státní, národní a mravní spolehlivosti. S nimi měly po proběhnutí očisty splynout i dosavadní příslušníci bezpečnostních uniformovaných sborů (četnictva, státní policie a obecní výkonné policie).³²

V říjnu 1945 následně došlo ke zřízení tzv. zemských odborů bezpečnosti (*dále jen ZOB*), jejichž působnost se odvíjela od zemských NV v Praze a Brně, vytvořena byla i expozitura ZOB v Ostravě. Tyto ZOB byly vždy tvořeny čtyřmi odděleními, jednalo se o ZOB I (vnitro), ZOB II (zpravodajská složka), ZOB III (právní a správní úsek) a ZOB IV (sekce dopravní)³³. Složky bezpečnosti v tomto období byly tvořeny Pořádkovou službou, Státní bezpečností, ZOB při ZNV jako nově zřízenou bezpečnostní složkou, Kriminální službou a Pohotovostním plukem I Národní bezpečnosti.³⁴

Co se týče právní úpravy bezpečnostních složek, tak těsně po druhé světové válce se vycházelo z právní úpravy první republiky, jak již bylo uvedeno výše. K vydání nového zákona došlo až dva roky po válce. Jednalo se o *zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti*. Tento zákon už například nevyužíval staré

---

³² KROUPA, Vlastislav. *Sbor národní bezpečnosti 1945–1948*. Praha: Naše vojsko, 1977. Edice Živá minulost, svazek 75, s. 27.

³³ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2, s. 26-27.

³⁴ Tamtéž, s. 21.

názvosloví, přestalo se užívat pojmu četník a policie. Více pak bude zákon rozebrán v následujících kapitolách.

Jako hlavní úkoly SNB by se daly označit především vykonávání bezpečnostní a pořádkové služby, střežení státních hranic, boj proti zločinnosti, vykonávání služby k zajištění ČSR před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, zajištění bezpečnosti ústavních činitelů a provádění úkonů přípravného řízení podle trestních řádů.³⁵

Struktura SNB byla postavena na vojenské organizaci, dokonce se na jeho členy vztahovaly vojenské trestní zákony a podléhali působnosti vojenských soudů. SNB byl jednotný, a tudíž měl i jednotné vedení, kdy v čele byl hlavní velitel. Jeho úkolem bylo dbát na udržování vojenského pořádku a kázně a výcvik a vyučování členů Sboru. Hlavní velitel a jeho zástupce byli jmenováni a odvoláváni prezidentem republiky na návrh vlády. Pokud byl velitelem Čech, pak byl jeho zástupcem jmenován Slovák a naopak. Na úrovni ZNV byli do čela jmenováni a odvoláváni vládou na návrh MV po vyjádření příslušného ZNV zemští velitelé.

Sbor byl tvořen pořádkovou složkou (hlavně výkon pořádkové a bezpečnostní služby), kriminální složkou (stíhání trestných činů, které nebyly namířeny proti státu) a státně bezpečnostní složkou (stíhání trestných činů namířených proti státu). Stranou by nemělo zůstat ani to, že k SNB bylo přiděleno i bezpečnostní letectvo.³⁶

V rámci MV byla služba situována na Hlavním velitelství SNB (*dále jako HV SNB*), kdy v jeho čele byl důstojník SNB, spolu s užším štábem několika dalších důstojníků. K dispozici byly i referáti a širší štáb. Hlavní náplní činnosti tohoto velitelství byly zásadní věci týkající se organizace SNB, věci státně politické výchovy, udržování kázně, výcvik, vyučování, výzbroj, výstroje a ubytování příslušníků SNB. Patřila sem například i agenda správní, osobní, hospodářská, rozpočtová a zdravotní. Služba na úrovni ZNV byla soustředěna u zemských velitelství SNB (v čele byl důstojník Sboru), a služba na úrovni ONV

---

³⁵ Zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, § 5.

³⁶ Tamtéž, § 8 a 9.

pak u okresních velitelství SNB (v čele důstojníků). Působnost tzv. zvláštních úřadů národní bezpečnosti (dříve jako tzv. státní policejní úřady) měly místní velitelství SNB, v čele s místními veliteli SNB. Nakonec pak na úrovni obcí mohly být dle potřeby zřizovány velitelství stanic SNB, kdy v čele byl samozřejmě také velitel. Toto bylo ustanoveno směrnicí MV o organizaci SNB č. 3700-26/6-45-V/4 z 30. června 1945.³⁷

V roce 1946 byly zřizovány další útvary, a to pasové kontrolní stanice (zřizovány při železničních stanicích a u silnic využívaných k dálkové dopravě přes hranice; v podstatě plnily úkoly celní služby), silniční kontrolní stanice (výkonné bezpečnostní orgány byly podřízeny představitelům veřejné správy - ZNV, ONV a okresním správním komisím, ale jinak byly podřízeny oblastnímu velitelství SNB), eskortní stanice, pohotovostní stanice, pohraniční stanice SNB a kontrolní oddíly SNB (úkolem bylo zabránění převozu majetku).

Na Slovensku byla struktura analogická, Pověření vnitra mělo v působnosti Hlavní Velitelství Národní bezpečnosti (od prosince 1947 Zemské velitelství SNB).³⁸

Celkově, co se týče podřízenosti SNB, tak ta byla následující. Výkon bezpečnostní služby byl podřízen státním politickým úřadům – MV, ZNV a ONV. Ve věcech výcviku, kázně vyučování a kontroly služby a ve věcech správních a hospodářských byl SNB podřízen důstojníkům SNB. Jako poslední instance pak v obojím případě figurovalo MV. Ve věcech udržení kázně a pořádku bylo nadřízeno HV SNB.

Zmínit lze i to, že po dohodě MV s Ministerstvem národní obrany (*dále jako MNO*) a pokud to umožňovala bezpečnostní služba, mohli být příslušníci povoláváni k vojenským cvičením za účelem výcviku v polní bezpečnostní službě.

Na SNB se vztahovaly i vojenské trestní zákony a soudy, včetně vojenského služebního řádu. Předpisy zabývající se disciplínou pro SNB určovalo MV.³⁹

---

³⁷ KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1985, s. 32.

³⁸ MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8, s. 40-42 a 170.

³⁹ Zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, § 13, § 7.

2. 3. 2. Období po r. 1949

Právní úprava SNB se v tomto období odvíjela od nového zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti ze dne 21. prosince 1948. Ten určoval SNB jako výkonný orgán MV a krajských národních výborů (*dále jako KNV*) a ONV. SNB byl charakterizován jako jednotný sbor, postavený na vojenské organizaci, jehož primárním úkolem byla ochrana lidově demokratického zřízení a střežení státní hranice, zajišťování bezpečnosti osob a majetku a obecně udržování veřejného pořádku.⁴⁰

Nový zákon reflektoval i zánik ZNV a zřízení 13 krajů, kdy v rámci bezpečnostních referátů KNV byla zřízena i krajská velitelství národní bezpečnosti.⁴¹ V čele působil velitel, kterého jmenoval ministr vnitra, kterému byl následně podřízen. Nicméně velitel byl podřízen i bezpečnostnímu referentovi KNV. Na starost měl výcvik, kázeň a osobní věci příslušníků Sboru, dále pak účetní a hospodářsko-právní agendu.

Během roku 1948 byly vytvořeny i nové pohotovostní oddíly Krajského velitelství národní bezpečnosti (*dále jako KV NB*), které byly zřizovány při sídlech KV NB, výjimečně při Okresním velitelství národní bezpečnosti. Jejich úkolem bylo případné zajištění pohotovosti a sloužily i jako záloha KV NB při mimořádných událostech. Mezi jejich úkoly patřil i výcvik a školení příslušníků Sboru daného kraje.⁴²

2. 3. 3. Období po r. 1965

Stěžejním zákonem v tomto období byl zákon č. 70/1965 Sb., o SNB. V tomto předpise byl SNB popisován jako orgán státního donucení, který v celé své činnosti zároveň uplatňuje prostředky společenského působení a prevence, jako orgán se řídil Ústavou ČSSR, zákony a dalšími právními předpisy.⁴³

SNB v tomto období byl stejně jako v předchozí úpravě ozbrojeným a podle vojenských zásad organizovaným sborem, který byl přímo podřízen

---

⁴⁰ Zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, §§ 1 a 2.

⁴¹ Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení §§ 1–2 a § 21.

⁴² MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8, s. 44 a 171.

⁴³ Zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, §§ 1 a 2.

ministru vnitra, včetně jeho příslušníků a vykonával nad nimi i kázeňskou pravomoc.

Sbor tvořily dvě oborově samostatné a oddělené složky – StB a Veřejná bezpečnost (*dále jako VB*), kdy každá ze složek měla své vyšetřovatele a náčelníky. Struktura organizace byla vytvořena na úrovni krajů a okresů, kdy u VB se v okresech dále dělila podle obvodů.

Určitě je důležité zmínit i vztah k jiným orgánům. Například vztah SNB k NV, jejichž úkolem bylo zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku (*dále jen MZVP*) právě prostřednictvím SNB, kterému NV ukládaly úkoly, a to skrze jejich velitele (náčelníky). Za tyto svěřené úkoly byli náčelníci plně odpovědní jak příslušným NV, tak nadřízeným. Dalším orgánem, který mohl příslušníkům SNB udělovat pokyny patřily soudní orgány a orgány prokuratury.⁴⁴

2. 3. 4. Období po r. 1974

Posledním z právních předpisů, který upravoval tuto oblast byl *zákon č. 40/1974 Sb., o SNB ze dne 24. dubna 1974*. Charakteristika SNB i jeho funkce zůstaly stejné jako v předchozí úpravě. Změny se týkaly především úkolů, které ale budou podrobněji rozebrány v dalších kapitolách, proto je zde uveden jen stručný výčet. Mezi nové úkoly patřilo například soustřeďování a zpracování informací důležitých pro bezpečnost státu a jeho politický a hospodářský rozvoj, zabezpečování ochrany ústavních činitelů, podílení se na zajišťování úkolů stanovených předpisy o ochraně státního, hospodářského a služebního tajemství a plnění úkolů určených v ochranném dohledu.⁴⁵ Upravena byla nově i mezinárodní spolupráce, konkrétně s bezpečnostními sbory států světové socialistické soustavy, jak by se dalo v tomto období čekat.⁴⁶

Určeny byly i nové povinnosti a oprávnění příslušníků SNB. Jednalo se např. o povinnost usilovat v souvislosti s prováděním služebních úkonů a zákroků, aby občanům nevznikla bezdůvodná újma a případný zásah do jejich svobod nepřekročil nezbytnou míru k dosažení účelu opatření, poučení občanů o jejich

---

⁴⁴ Zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, §§ 4–8.

⁴⁵ Zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, § 4 písm. c), d), h) a l).

⁴⁶ Tamtéž, § 7.

právech a možnosti podat stížnost nebo o povinnosti prokázat při provádění úkonu svou příslušnost k SNB, pokud by o to byli požádáni. Nově byla pro všechny stanovena povinnost uposlechnout výzvy důstojníka SNB, který by v určitých situacích prováděl zákrok.⁴⁷

V rámci oprávnění došlo k jejich zpřesnění a taktéž k jejich rozšíření. Jako příklad můžeme uvést oprávnění požadovat prokázání totožnosti, provádět úkony při zjišťování totožnosti neznámých osob, zakázat vstup na určená místa, otevřít byt nebo oprávnění k prohlídce dopravních prostředků.⁴⁸

VB plnila i úkoly, které jí byly uloženy NV, a to v oblasti MZVP. Obecně vztahy mezi NV a SNB byly velmi provázané. NV se například vyjadřovaly i k rozmístování útvarů VB nebo ke zřizování jednotek Pohraniční stráže VB nebo útvary SNB musely předkládat odpovídajícím NV zprávy o stavu veřejného pořádku.

Dalším úkolem složek SNB byla povinnost poskytovat ochranu osobám, které byly pověřeny výkonem rozhodnutí soudu, popřípadě NV, pokud ho samy nemohly provést a pokud o tuto ochranu orgány požádaly.⁴⁹

Nakonec je důležité uvést i to, že i jiné orgány mohly plnit úkoly, které by za jiných okolností připadaly SNB, a to pokud by o tom rozhodl ministr vnitra Československé socialistické republiky, České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky, a to po dohodě s příslušnými ministry nebo jinými vedoucími ústředních správních orgánů. Jednalo se např. o vojáky Vojsk ministerstva vnitra (*dále jen VMV*), vojáky Československé lidové armády (*dále jen ČSLA*) v činné službě, vojáky z povolání, příslušníky Lidových milic (*dále jen LM*), příslušníky Sboru nápravné výchovy a příslušníky veřejných požárních útvarů. Tito pracovníci měli stejná práva jako příslušníci SNB, tedy pokud příslušný nadřízený nerozhodl jinak.⁵⁰

---

⁴⁷ Zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, § 15, § 17 a § 18 odst. 2.

⁴⁸ Tamtéž, §§ 20-22 a §§ 27, 29 a 30.

⁴⁹ Zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, §§ 37-39 a § 43.

⁵⁰ Tamtéž, § 51.

2. 4. Ministerstvo vnitra a jeho působnost v oblasti SNB

Bezpečnostní záležitosti patřily po roce 1945 do působnosti MV, stejně jako tomu bylo před druhou světovou válkou. Na Slovensku pak do působnosti Pověřenectva vnitra. Působnost ministerstva v otázce bezpečnostních složek se pak několikrát proměnila. Dále budou alespoň stručně naznačeny jednotlivé změny.

MV po roce 1945 vzniklo na základě *ústavního dekretu č. 1 ze dne 2. 4. 1945, o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné*. MV bylo definováno jako správní úřad, který se měl v první řadě zabývat řízením NV a výkonem úkolů v oblasti bezpečnosti.⁵¹ Následně byly na základě *vládního nařízení č. 48 ze dne 23. 5. 1950* veškeré ozbrojené složky MV převedeny pod nové Ministerstvo národní bezpečnosti (*dále jen jako MNB*), které existovalo až do 1. října 1953.⁵²

V tomto časovém období mělo samotné MV působnost hlavně na poli civilněprávním, na úseku NV v oblasti jejich řízení. Z původní působnosti mu zůstala například agenda vedení hasičů, spolkové záležitosti, správní přestupky, shromažďování, dohled nad používáním vlajek, praporů a odznaků, ochrana zvířat, úprava a nošení stejnokrojů, péče o válečné hroby a dohled nad mravností.

Dne 11. září 1953 došlo ke sloučení MV a MNB, které se pak označovalo jen jako MV, a to *vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy*. Do působnosti MV pak opět patřila například činnost rozvědky a kontrarozvědky, sledování, využívání operativní techniky a činnost vojenské kontrarozvědky.

Další změna nastala v roce 1966, kdy se všechna vojska MV zařadila do armády, a v působnosti MV zůstal jen SNB spolu s Nápravnými zařízeními a Hradní stráží.⁵³

---

⁵¹ KROUPA, Vlastislav. *Sbor národní bezpečnosti 1945–1948*. Praha: Naše vojsko, 1977. Edice Živá minulost, svazek 75, s. 30.

⁵² více následující podkapitola

⁵³ MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8, s. 29.

Tento stav trval až do 31. prosince 1968, od roku 1969 spolu s vytvořením federace došlo k zániku jednoho MV a vzniku tří různých MV - (i) Ministerstva vnitra Československé socialistické republiky – federální ministerstvo vnitra (*dále jen FMV*), (ii) Ministerstva vnitra České socialistické republiky (*dále jen MV ČSR*) a (iii) Ministerstva vnitra Slovenské socialistické republiky (*dále jen MV SSR*).⁵⁴

FMV působilo jakožto ústřední správní orgán federace ve věcech bezpečnosti a veřejného pořádku. Mezi jeho hlavní úkoly patřilo zejména vytváření koncepce, zásad a úkolů pro SNB a VMV. S tím byla spojena i politická a odborná příprava příslušníků SNB a VMV. Dalším významným úkolem bylo řízení StB a v určité vymezeném rozsahu i VB. Připravovat mělo i vybrané mezinárodní smlouvy týkající se bezpečnosti a veřejného pořádku. Mezi jeho pravomoci patřilo vydávání obecně závazných právních předpisů, které upravovaly například práva a povinnosti příslušníků SNB a VMV, služební poměr, finanční, materiální, sociální a zdravotní zabezpečení příslušníků SNB a VMV.

FMV disponovalo pravomocí kontrolovat plnění úkolů ze strany SNB a VMV a povolávání příslušníků SNB k plnění úkolů FMV a ustanovování náčelníků Krajské správy SNB (tyto pravomoci náležely ministrovi, ale až po projednání s ministry vnitra ČSR a SSR a ustanovování náčelníků dokonce na jejich návrh).

MV ČSR fungovalo jakožto ústřední orgán státní správy, mezi jehož úkoly v oblasti bezpečnosti patřilo zajišťování veřejného pořádku, zajišťování plynulosti a bezpečnosti silničního provozu a řízení útvarů VB s výjimkou těch, které patřily do působnosti FMV. Mezi konkrétní úkoly lze zařadit například zajišťování a ochranu socialistického společenského a státního zřízení, pátrání po osobách a věcech, vyhledávání a vyšetřování trestných činů, přečinů a přestupků a zjišťování pachatelů těchto činů.

---

⁵⁴ Ústavní zákon č. 171/1968 Sb., o zřízení federálních ministerstev a federálních výborů, Čl. 1., Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, § 1 bod 10., Zákon Slovenské národní rady č. 207/1968 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy Slovenské socialistické republiky, § 1 odst. 1.

Dále řídilo například i činnost útvarů VB, jak již bylo zmíněno výše, a to včetně úkonů vyšetřování, s výjimkou činností, které spadaly pod FMV, zajišťovalo spolupráci VB s NV a zajišťování úkolů státní správy, který měla na starosti VB při vydání občanských průkazů, hlášení pobytu obyvatelstva, povolování držení, nošení a evidence zbraní a správní oblast na úseku silničního provozu.

U MV SSR byla situace téměř totožná jako u MV ČSR, nicméně zde existovaly jisté odchylky. Jako příklad lze uvést to, že MV SSR mělo v působnosti ještě navíc oblast kontrolní a revizní. V rámci této působnosti mohlo provádět prověrky a revize hospodaření v podřízených organizacích a kontrolovat plnění přijatých opatření nebo vyřizovat stížnosti, podněty a oznámení občanů.⁵⁵

2. 5. Ministerstvo národní bezpečnosti

Ministerstvo národní bezpečnosti bylo zřízeno na základě *vládního nařízení č. 48 ze dne 23. 5. 1950, kterým se zřizuje ministerstvo národní bezpečnosti*, další upřesnění činnosti se pak nacházelo ve společné vyhlášce MV a MNB ze dne 7. 7. 1950.⁵⁶ Jeho působnost byla vymezena v § 2 odst. 1 příslušného nařízení a to tak, že MNB plní úkoly národní bezpečnosti, které dosud příslušely MV a které na Slovensku byly vykonávány prostřednictvím pověřenectva vnitra.⁵⁷

Ministerstvo bylo vedeno ministrem a jeho náměstký – náměstkem pro operativní práci, náměstkem pro stranicko-politickou práci a náměstkem pro kádrové otázky.⁵⁸

MNB mělo pravomoc kontrolovat zajištění a dodržování předpisů vydaných NV v oblasti místní bezpečnosti, například povolování zábav, potírání opilství, vedení agendy zbraní, střeliva a výbušnin (s výjimkou branné moci),

---

⁵⁵ MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8, s. 32–36.

⁵⁶ KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 50. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku. In: Sborník AMV 2/2004 [online]. Praha 2003 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik2-2004/organizacni_vyvojsnb.pdf

⁵⁷ Nařízení vlády č. 48/1950 Sb., kterým se zřizuje ministerstvo národní bezpečnosti, § 2 odst. 1.

⁵⁸ MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8, s. 30.

hlášení pobytu obyvatelstva a cizinců, agendu občanských průkazů, cestovních pasů, správu a střežení táborů nucených prací,

vysílání rádiových stanic, bezpečnost silniční, železniční, letecké a vodní dopravy a vydávání obecních právních předpisů ve výše uvedených věcech.⁵⁹

Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, MNB zaniklo sloučením s MV, na základě *vládního nařízení č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy*, konkrétně dle ustanovení § 1 odst. 1.

---

⁵⁹ KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 50. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku. In: Sborník AMV 2/2004 [online]. Praha 2003 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik2-2004/organizacni_vyvojsnb.pdf

3. Právní úprava SNB v letech 1947–1965

V tomto období byla oblast SNB upravena dvěma zákony. Jednalo se o *zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti* a *zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti*. Předpisy si byly velmi podobné a dalo by se říct, že pozdější ve velké míře vycházel z původního. Zákony byly vydány velmi krátce po sobě a dle mého názoru vydání *zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti* mělo čistě ideologický účel.

3. 1. Zákon č. 149/1947 Sb. ze dne 11. července 1947, o národní bezpečnosti

Jednalo se o první zákon přijatý po druhé světové válce, který se zabýval organizací a postavením nového bezpečnostního sboru. Zákon byl přijat Ústavodárným shromážděním dne 11. července 1947, platným se stal 23. srpna 1947, ve stejný den nabyl i účinnosti. Šlo o vládní návrh.

Dle důvodové zprávy patřilo mezi naléhavé úkoly obnovené republiky zajištění vnitřní bezpečnosti. K tomuto účelu měla být vytvořena správa národní bezpečnosti, ale i její výkonné orgány, to vše mělo být vybudováno na jednotném základě. Dále je v důvodové zprávě uvedeno, že správa národní bezpečnosti přejde do rukou kolektivních orgánů – NV. Dojít mělo i k odstranění dosavadní roztržitosti výkonných bezpečnostních orgánů, kdy místo četnictva, uniformované a neuniformované státní policie a obecní výkonné policie měl nastoupit jednotně organizovaný státní sbor národní bezpečnosti, jehož základem měli být přijatí účastníci národního odboje, s nimiž splynuli i příslušníci výše jmenovaných sborů po provedené očištění. Pro nový Sbor se pak ve velké míře recipovaly předpisy o četnictvu.

Důvodová zpráva nadále reflektovala to, že na Slovensku a v českých zemích byl vývoj odlišný, nicméně avizovala nezbytnost jednotných organizačních předpisů, a to na základě dohody mezi vládou a Slovenskou národní radou (SNR) ze dne 2. června 1945, kde bylo dohodnuto, že úprava zásadních otázek bezpečnosti, je věcí společnou. A následně také na základě

dohody ze dne 28. června 1946, podle jejíhož dodatku patří do společných kompetencí i organizace vnitřní správy, tedy organizace správních úřadů a SNB.

Důvodová zpráva také nevylučuje případnou novelizaci zákona, a to z důvodu změny znění základních ústavních zákonů. Uvedeno je i to, že podle předmětné dohody ze dne 28. června 1946 je pověřenec vnitra a jeho úřad v celostátních věcech výkonným orgánem ministra vnitra, kdy jeho a jeho úřadu bude ministr vnitra zásadně používat při provádění úkolů národní bezpečnosti na Slovensku. A i při vydávání vyhlášek ve věcech celostátních je ministr vnitra politicky vázán dohodou k tomu, aby si k nim předem opatřil vyjádření pověřence vnitra.⁶⁰

3. 1. 1. Struktura a obsah zákona

Zákon je členěn na šest oddílů, kdy každý oddíl je dále rozčleněn na odstavce. Odstavce jsou výjimečně děleny ještě na písmena nebo body. Celkem má celý zákon 39 paragrafů.

Oddíl 1

Obsahem oddílu 1 jsou *Úvodní ustanovení*, která obsahují jeden paragraf, který nám říká, že správním úřadům národní bezpečnosti náleží úkol chránit veřejnou bezpečnost, hlavně pak ústavní zřízení, lidová práva a svobody zaručené ústavou, ale i bezpečnost veřejného a soukromého majetku a kontrola veřejného pořádku a mravnosti. Ve druhém odstavci je pak zmocnění pro vládu k bližšímu vymezení úkolů nařízením⁶¹. Když se pak podíváme na znění důvodové zprávy k zákonu na to, co je obsahem pojmu „národní bezpečnost“, tak jsou jím „policejně chráněné právní statky“, které jsou stanoveny odkazem na právní úpravu *zákona č 125/1927 Sb., o organizaci politické správy*, konkrétně čl. 2 odst. 1, šlo tedy o veřejný pořádek, klid, bezpečnost a veřejnou mravnost a o odvrácení v tomto směru všelikých nebezpečností i odstraňování nastalé poruchy.⁶² V předmětné zprávě se dále uvádí, že úřady národní bezpečnosti mají naplňovat staré předpisy „*duchem nového právního řádu vplynuvšího z národní revoluce*“. Přívlastek

---

⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

⁶¹ Šlo konkrétně o nařízení vlády č. 229/1947 Sb., jímž se vymezují úkoly národní bezpečnosti.

⁶² Zákon č. 125/1927 Sb., *o organizaci politické správy, čl. 2 odst. 1.*

národní pak nemá znamenat to, že by šlo o bezpečnost národa, ale měl by označovat to, že jde o právní statky celonárodního zájmu.

Oddíl 2

Oddíl druhý nese název *Správní úřady národní bezpečnosti*, který obsahuje 3 paragrafy. Jako správní úřady národní bezpečnosti vystupovaly ONV (konkrétně okresní správní komise a okresní komisaři), místní (ústřední) NV, pokud vykonávaly pravomoc ONV, ZNV, pověřenectvo vnitra a MV. Působnost těchto úřadů stanovovaly zvláštní právní předpisy⁶³. Působnost jiných úřadů a orgánů v oboru národní bezpečnosti, která byla stanovena zákonem nebo předpisy vydanými na základě zákona zůstala nedotčena. Zvláštní předpisy upravovaly i to, jak se správní úřady bezpečnosti účastnily obrany státu⁶⁴.

Paragraf třetí se věnuje jakési formě individuálního rozhodování, kdy dává možnost, aby člen příslušného NV (správní komise), kterému jinak náleží pravomoc v rámci národní bezpečnosti, učinil rozhodnutí pod svou osobní odpovědností, pokud hrozí nebezpečí z prodlení nebo to vyžaduje veřejný nebo naléhavý soukromý zájem. Pokud by takové rozhodnutí nemohl učinit tento člen, pak ho může provést předseda. Dle důvodové zprávy, pokud se zde hovoří o soukromém zájmu, tak jde o zájem strany. Tato opatření měla být označena jako neodkladná opatření a mělo v nich být uvedeno na místě jakého orgánu se rozhodovalo a tomu měla být neodkladně podána zpráva o tomto opatření. Toto opatření pak ztrácelo platnost, pokud z něj strana nenabývala práv, a nebylo-li do 15 dnů schváleno příslušným orgánem. Dále mohl orgán NV, kterému náleží působnost v oblasti národní bezpečnosti pověřit člena nebo úředníka, aby jménem příslušného NV v určité věci rozhodl, vykonával úkony nebo úkon, a to pod svojí osobní odpovědností. O tomto učiněném rozhodnutí nebo opatření měla být bezodkladně podána zpráva příslušnému orgánu.

Paragraf čtvrtý říká, že úkoly národní bezpečnosti jsou vykonávány pod jednotným vedením a řízením, jak už bylo avizováno v některých dokumentech po konci druhé světové války⁶⁵. V obcích se pak měly zřizovat úřadovny národní

---

⁶³ Například nařízení vlády č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů.

⁶⁴ Například § 28 písm. b) zákona č. 193/1920 Sb., branný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Hlavní zásady výstavby nového bezpečnostního aparátu ze dne 17. dubna 1945.

bezpečnosti příslušných NV a místní (ústřední) NV takové obce mohl zřídit se souhlasem MV (na Slovensku Pověřenectva vnitra) pobočné úřadovny národní bezpečnosti. Souhlas MV je dle důvodové zprávy nutný proto, že MV zajišťovalo chod úřadoven personálně.

Oddíl 3

Oddíl třetí nese název *Sbor národní bezpečnosti* a řeší zřízení Sboru a jeho organizaci, zabezpečení účasti Sboru na ochraně státu, podřízenost sboru, doplňování Sboru a propouštění členů a služební postavení členů Sboru. Celý tento oddíl nahrazoval dosavadní předpisy o četnictvu⁶⁶ a byl přizpůsoben nové koncepci SNB.

Sbor byl zřízen jako výkonný orgán správních úřadů národní bezpečnosti, kdy jeho úkolem bylo na území Československé republiky chránit veřejné zájmy, a to v rámci právních předpisů a podle příkazů správních úřadů národní bezpečnosti. Jednalo se zejména o výkon bezpečnostní a pořádkové služby, střežení státních hranic, boj proti zločinnosti, dále pak šlo o výkonnou službu k zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, kdy tato formulace vycházela z § 4 *dekretu č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*⁶⁷.

Mezi jeho úkoly mělo patřit i zajištění bezpečnosti ústavních činitelů a šetření o trestných činech soudních (včetně úkonů přípravného řízení dle trestních řádů). Dále byl SNB tímto zákonem označen jako orgán státní správy, kdy náklady spojené s jeho zřízením a udržováním se hradily z prostředků státních.

---

⁶⁶ Jednalo se hlavně o zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu, ve znění zák. č. 28/1928 Sb.

⁶⁷ § 4. - *Za osoby státně nespolehlivé jest považovat:*

a) *osoby národnosti německé nebo maďarské,*

b) *osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svésti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlajky, Rodobrany, Úderných oddílů Hlinkovy gardy, vedoucí funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské lidové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.*

Předpisy týkající se Sboru se měly přiměřeně použít tam, kde se v jiných platných předpisech mluvilo o orgánech, jimž příslušely jeho úkoly (např. o četnictvu).

Personálně byl Sbor dle tohoto zákona tvořen z přijatých účastníků národního odboje za osvobození (zejména těch, kteří byli již 5. května 1945 příslušníky bezpečnostní služby, ale i z nově přijatých účastníků), jinak to, kdo byl účastníkem tohoto odboje vycházelo ze zákona ze dne 19. prosince 1946, č. 255 Sb., o příslušnících československé armády a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození⁶⁸. Další skupinu tvořili příslušníci bývalého četnictva, sboru uniformované státní policie, kriminální služby a obecní výkonné policie, kdy převedení těchto sborů pod Sbor nastávalo ze zákona a dopadalo i na právní a aktuánské úředníky. Dalšími osobami, které se staly součástí Sboru byli zaměstnanci, kteří byli dne 1. ledna 1947 přidělení k výkonu kriminální nebo státně bezpečnostní služby (pokud nebyly služby zproštění, propuštění nebo přeložení do výslužby). Na Slovensku vytvořený sbor „národní bezpečnost“ se pak stal součástí tohoto jednotného Sboru.

Tyto osoby mohly být dodatečně propuštěni, pokud by například později vyšlo najevo, že nejsou československými státními občany nebo nejsou státně a národně spolehlivými nebo mravně bezúhonní. Toto ustanovení mělo zaručit, že se příslušníky Sboru nemohly stát osoby nespolehlivé, kdy podle důvodové zprávy je třeba u členů vyžadovat vyšší stupeň spolehlivosti a bezúhonnosti, uvažovalo se i o vydání zvláštního zákona, který by prověřil mravní a státo-občanskou kvalifikaci všech osob, jež se staly členy.

Sbor samotný byl vystaven na vojenské organizaci a na jeho členy se vztahovaly vojenské trestní zákony, včetně vojenského služebního řádu, a podléhali vojenským soudům. Kárné předpisy měly být vydány zvláštním zákonem. Předpisy o této vojenské organizaci byly převzaty z §§ 12, 21 a 23 zákona o četnictvu⁶⁹. Dále bylo uvedeno, že čas, který členové stráví ve Sboru se jim počítá do služební povinnosti ve vojsku a členové jsou po dobu činné služby

---

⁶⁸ Příslušníci československé armády v zahraničí nebo v ní konali vojenskou službu, ten kdo konal vojenskou službu ve spojenecké armádě, příslušníci první československé armády na Slovensku, ten kdo byl československým partyzánem, byl příslušníkem odboje, ten kdo účastnil Pražského povstání (při čemž za bojů padl nebo byl těžce raněn nebo utrpěl těžkou poruchu zdraví), ten byl československým politickým vězněm nebo ten, kdo byl československým dobrovolníkem ve Španělsku v letech 1936 až 1939.

⁶⁹ Jednalo se o zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu.

zproštění vojenské služby (s výhradou §§ 13, 14, 36 - viz dále). Členové měli být podrobeni v rámci školení i mravně-politické a osvětové výchově, což mělo být dle důvodové zprávy provedením budovatelského programu Gottwaldovy vlády.

Jak již bylo uvedeno výše, Sbor byl jednotný a ve všech svých složkách podléhal jednotnému velení, kdy v čele Sboru stál hlavní velitel, mezi jehož úkoly patřilo např. udržení vojenského pořádku a kázně nebo výcvik a vyučování členů Sboru. Myšlenka jednotnosti vycházela z budovatelského programu vlády. Tento hlavní velitel měl svého zástupce. Velitele i jeho zástupce jmenoval a odvolával prezident republiky na návrh vlády. Dáno bylo i to, že pokud je velitelem Čech, pak je zástupcem Slovák a naopak. Na úrovni ZNV (na Slovensku Pověřenectva vnitra) stáli v čele Sboru zemští velitelé, kteří byli jmenováni a odvoláváni vládou na návrh ministra vnitra po slyšení u příslušného ZNV, na Slovensku po tom, co se vyjádřil pověřenec vnitra.

Zákon určoval, že se Sbor skládá ze 3 složek, a to z: (i) pořádkové složky, jejímž úkolem byl výkon bezpečnostní a pořádkové služby, (ii) kriminální složky, která měla zabezpečovat především stíhání trestných činů, které nebyly namířeny proti státu a (iii) státně bezpečnostní složky, která měla stíhat trestné činy, které byly namířeny proti státu. Nicméně pokud by se zmenšil rozsah agendy státně bezpečnostní, tak měla být sloučena se složkou kriminální, k čemuž mělo dojít vládním nařízením, jak ale víme k tomu nikdy nedošlo a tato složka zanikla až v roce 1991⁷⁰. Ke Sboru bylo přiřčeno i bezpečnostní letectvo, jehož organizace a vztah měl být určen na základě směrnic ministra vnitra po dohodě s ministrem národní obrany.

Dále byl pověřen ministr vnitra k tomu, aby stanovil podrobnosti organizace Sboru, rozdělení Sboru na jednotlivé složky, vymezení služebního určení jednotlivých složek podle jejich úkolů, stanovení podmínek pro přerazování členů mezi nimi nebo zřizování útvarů uvnitř složek k plnění zvláštních úkolů. K tomu si měl opatřit souhlas vlády. Pak měl určit i to, jak mají být členové vycvičeni a vyškoleni a jak mají službu vykonávat. Pokud se jednalo o záležitosti, které měly význam pro obranu státu (např. výcvik k vojenským účelům), pak ministr vnitra rozhodoval po dohodě s ministrem národní obrany.

---

⁷⁰ Více viz 7. kapitola Zánik SNB.

Pro přechodné ubytování vojska platily přiměřeně předpisy o přechodném ubytování vojska a stále ubytování pak mělo být upraveno novými předpisy, kdy ale prozatímně se používaly předpisy o četnictvu.

Zákon se věnoval i účasti Sboru na obraně státu, kdy MV po dohodě s MNO zabezpečovalo to, čím mohlo přispět k odvrácení vnějšího nebezpečí pro stát. Z tohoto důvodu byl ke Sboru přidělen jeden vyšší důstojník československého vojska (toho určovalo MNO), který ale neměl nařizovací právo, ale toliko kontrolní a jeho hlavní povinností bylo podávat zprávy MNO o závadách, kdy MNO pak mělo tyto závady projednat s MV. Zákon určoval to, že členové Sboru budou do věku, do kterého by jinak bylo povinni k vojenským cvičením povolávání MNO po dohodě s MV k vojenským cvičením, pokud to připouští bezpečnostní služba. Po tuto dobu se na ně budou vztahovat vojenské zákony a předpisy. Předpis počítal i se situací branné pohotovosti státu, kdy část členů Sboru, která byla určena k bezpečnostní polní službě dohodou mezi MV a MNO, přechází pod přímé velení vojska. Tato ustanovení byla recipována ze zákona o četnictvu⁷¹.

Zákon upravoval i oblast podřízenosti Sboru, a to následujícím způsobem. Pro útvary Sboru, které měly působnost jen v určitém obvodu, byl představeným úřadem správní úřad národní bezpečnosti první stolice, v jehož obvodu se útvar nacházel. Tento správní úřad řídil službu útvarů a prováděl dohled nad jejím výkonem. Pokud ale útvar vykonával působnost ve více obvodech, pak byl jeho představeným úřadem příslušný vyšší úřad národní bezpečnosti. Zvlášť byl určený vládou představený úřad u bezpečnostního letectva a útvarů se zvláštním určením.

Ve věcech výkonu služby byl Sbor podřízen představenému služebnímu úřadu a nadřízeným správním úřadům národní bezpečnosti. Ve věcech vyučování, výcviku, kázně a kontroly služby a ve věcech správních, hospodářských a účetních byl Sbor podřízen svým velitelům a v poslední instanci MV.

Správní úřady bezpečnosti pak měly možnost soustředit členy Sboru ve svém obvodě na určité místo a upravit jejich službu, pokud existovala obava z

---

⁷¹ Konkrétně §§ 4–6 zákona č. 299/1920 Sb., o četnictvu, ve znění pozdějších předpisů.

narušení veřejného pořádku. Ale použití útvarů se zvláštním určením k jinému, než vymezenému účelu bylo možné jen se souhlasem vlády.

Služeb Sboru mohly požadovat i soudy a úřady veřejné žaloby, pokud se jednalo o výkon trestní pravomoci soudů. Pokud by šlo o jiné obory působnosti soudů, tak tam se mohly dožadovat činnosti Sboru jen prostřednictvím správních úřadů národní bezpečnosti, to platilo i v případě jiných orgánů (např. samosprávné orgány, vojenské státní úřady). Jen pokud by hrozilo nebezpečí prodlení, pak měly členové povinnost poskytnout pomoc na přímé požádání těchto úřadů, ale o tomto úkonu museli bezodkladně informovat příslušný správní úřad národní bezpečnosti.

Členové Sboru byli povinni bezpodmínečně a bez průtahů vykonat příkazy. Upustit od něj mohli jen tehdy, pokud se zjevně přičil povinností, které byly obsaženy v přísaze členů sboru nebo pokud jim bylo přikázáno provedení činu, který byl zapovězen trestním zákoníkem, popř. pokud by se přičil ustanovení § 16 odst. 4 tohoto zákona (použití útvarů se zvláštním určením k jiným účelům bez souhlasu vlády - jednalo se např. o letecké hlídky). Tyto případy pak musely bezodkladně ohlásit svému velitelství. Za obsah všech příkazů byl odpovědný ten úřad, který ho vydal, členové Sboru byli odpovědni jen za provádění služby podle platných zákonů a nařízení. Členové sboru disponovali i právem na to, aby jim byl příkaz vydán písemně, i když to nebylo zákonem předepsáno. Tato ustanovení byla také v celku recipována z § 2 a §§ 7 - 11 zákona o četnictvu, s tím rozdílem, že představeným úřadem Sboru nebyl vždy správní úřad národní bezpečnosti v první stolici.

Právní postavení členů Sboru bylo následující. Členům náležela práva stráže civilní, a pokud konali službu v uniformě, tak i stráže vojenské. Zbraň mohla být použita jen v taxativně vymezených případech. Šlo o případy nutné obrany, pokud se nebezpečný zločinec odmítal vzdát nebo opustit svůj úkryt, pokud nebylo možné jinak překonat odpor směřující ke zmaření služebního výkonu, aby se zamezilo útěku nebezpečného zločince a nešlo ho jinak zadržet. Dále pak aby se odvrátil nebezpečný útok v celním pohraničním pásmu za stavu zvýšeného ohrožení republiky nebo zvýšeného ohrožení života, majetku nebo svobody státních občanů, při výkonu služby letecké nebo aby došlo k přinucení k přistání letadla, které neuposlechne nebo zřejmě nehodlá uposlechnout výzvy k přistání, při výkonu bezpečnostní služby na hraničních vodách, aby došlo k

zastavení plavidla, které nehodlá uposlechnout výzvy k přistání. Pokud by ale došlo k zákrokům semknutě pod jednotným vedením, pak platily o užití zbraně příslušné předpisy pro vojsko. Zakotveno bylo i použití slov „*Jménem zákona*“ v situaci, kdy člen Sboru proti někomu zakročoval, každý byl povinen uposlechnout jeho vyzvání (včetně vojenských osob). Členové Sboru disponovali i právem požadovat při výkonu svých povinností součinnost každého orgánu veřejné služby, včetně úřadů civilních, jiných strážných sborů, místních národních výborů (*dále jen MNV*) a velitelství i vojenských úřadů. I tato ustanovení byla recipována z §§ 13–15 zákona o četnictvu.

Další ustanovení se věnovaly doplňování Sboru a propouštění jeho členů, která byla taktéž recipována z §§ 17–20 zákona o četnictvu. Mužstvo se doplňovalo z dobrovolníků, kteří se nejprve přijímali jako členové Sboru na zkoušku. Tito uchazeči museli splňovat určitá kritéria. Uchazeč musel být alespoň 5 let československým státním občanem české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti a musel být státně a národně spolehlivý a mravně bezúhonný, musel být svéprávný a duševně způsobilý, musel překročit věk 21 let, ale nepřesáhnout věk 30 let, měl být svobodným, nebo bezdětným vdovcem, musel být tělesně způsobilý a mít přiměřenou výšku, musel se prokázat vzděláním, které se získávalo na měšťanské škole a nakonec musel mít vojenský výcvik a službu konal nejméně po dobu, která byla stanovena branným zákonem.

Nicméně MV (na Slovensku Pověřectvo vnitra) disponovalo pravomocí prominout následující podmínky – nepřekročení věku 21 let a nedosažení 30 let, že musel být uchazeč svobodným nebo bezdětným vdovcem a prokázání se vzděláním z měšťanské školy. Do Sboru se mohly hlásit i ženy, kdy podmínkou přijetí nebylo podrobení vojenskému výcviku, ale ostatní předpisy pro členy pro ženy platily obdobně. Počítalo se především s tím, že se budou přijímat pro službu sociálně bezpečnostní (zejména pro úkoly preventivních a represivních opatření v oboru kriminality mládeže), kdy měly být přiděleny ke složce kriminální. Ale nebyla vyloučena možnost jejich uplatnění při pořádkové službě. Ženy také měly být podrobeny dodatečnému vojenskému výcviku ve Sboru a také podléhaly vojenské trestní pravomoci, ale nemusely se podrobovat vojenským cvičením, protože k nim nebyly povinny podle branného zákona.

Zákon umožňoval i to, aby MV po dohodě s MNO a souhlasem vlády doplnili Sbor osobami vojenskými bez ohledu na to, zda splňují výše uvedené požadavky, a to zejména pokud by došlo k mobilizaci. Výjimku měli i účastníci národního boje za osvobození, kteří nemuseli splňovat podmínku pětiletého občanství.

Důstojníci do Sboru se doplňovali následujícím způsobem. První možností bylo jmenování z řad gážistů Sboru mimo služební třídy. Druhou možností byl přestup důstojníků vojska z povolání v hodnosti nejvýše kapitána, pokud na uvolněná místa nebyl dostatek způsobilých uchazečů z řad gážistů Sboru, kdy toto omezení neplatilo pro jmenování hlavního velitele a jeho zástupce. Třetí a poslední možností bylo přijímání uchazečů s hodností důstojníka v záloze, který splňoval všeobecné podmínky, které byly vyjmenovány výše a splnit musel i zvláštní podmínky pro ustanovení v příslušné služební kategorii.

Každý člen pak musel sloužit dva roky tzv. „na zkoušku“. V tomto období měl vykonat i odbornou zkoušku před komisí složenou z důstojníků Sboru a úředníků správní služby národní bezpečnosti. Pokud byla tato zkouška vykonána později v tomto časovém úseku, pak se zkušební doba prodlužovala o tu dobu, o níž byla zkouška vykonána později. Členové se následně museli zavázat k povinné čtyřleté službě, do níž se započítávala zkušební doba. Při vstupu členové složili služební přísahu, v níž se zavázali, že budou věrně sloužit Československé republice a její vládě podle zákonů a podle nařízení svých představených. Text této přísahy měl být stanoven vládním nařízením⁷².

Členové Sboru mohli být propuštěni z následujících důvodů: pokud se během služby na zkoušku ukázalo, že uchazeč není ke službě způsobilý, stal-li se tělesně nezpůsobilým ke službě, aniž by nabyt nároku na výslužné, byl-li odsouzen pro zločin, přečin nebo ke ztrátě hodnosti, bylo-li o jeho propuštění rozhodnuto na základě kárného řízení nebo pokud o propuštění sám požádal (před uplynutím povinné čtyřleté služby ale jen se souhlasem MV/pověřenectva vnitra a jen ze závažných důvodů).

---

⁷²Vládní nařízení č. 228/1947 Sb. ze dne 19. prosince 1947, o přísaze členů Sboru národní bezpečnosti.

Další ustanovení se zabývala otázkou služebního postavení členů Sboru. Bylo dáno, že člen Sboru, který byl služebně přidělen ke správnímu úřadu národní bezpečnosti nepřestával být jeho členem, kdy toto ustanovení mělo odstranit pochybnosti, zda takový přidělený člen nadále podléhá vojenskému soudnictví a má práva výkonného orgánu (právo zatýkat nebo použít zbraň, ...).

Přemísťování členů mohlo být uskutečněno jen z důležitých služebních důvodů nebo pokud o to členové sami požádali, a to až po slyšení u ZNV (na Slovensku po vyjádření pověřence vnitra) a zaměstnanecké rady. To ale neplatilo za situace, kdy členové přešli pod přímé velení vojska.

Dále pak zákon dovoloval členům uzavřít sňatek, ale až po povolení od příslušného velitelství, kdy obdobné ustanovení bylo obsaženo i v zákoně o četnictvu a vycházelo z něj a samotné povolení už nebylo omezeno věkem a požadavkem definitivy⁷³. Další otázka se týkala určení služebního a osobního orgánu pro členy, což bylo vyhrazeno do pravomoci ministra vnitra a pověřence vnitra.

Co se týkalo povýšení, jmenování a přeložení do výslužby z moci úřední nebo propuštění (s výjimkou trestního a kárného řízení), tak to bylo možné jen po předchozím vyjádření ZNV (na Slovensku pověřence vnitra) a po slyšení zaměstnanecké rady. Ostatní služební poměry a zaopatřovací platy členů Sboru nebo pozůstalých po nich měly být upraveny zvláštními právními předpisy⁷⁴. Do jejich vydání platily přiměřeně předpisy o četnictvu, na Slovensku pak předpisy o členech sboru „Národní bezpečnost“. Podrobnosti pak mohly stanovovat vládní nařízení.

---

⁷³Definitiva znamená trvalé ustanovení zaměstnance ve státní službě, v zásadě se jednalo o nevyověditelnost takového zaměstnance.

⁷⁴Šlo např. o vládní nařízení č. 200/1948 Sb. ze dne 12. července 1948, o úpravě některých služebních a platových poměrů členů Sboru národní bezpečnosti nebo zákon č. 200/1949 Sb., o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů.

Oddíl 4

Oddíl 4 se nazýval *Jiné výkonné bezpečnostní orgány* a obsahoval dva paragrafy. V nich bylo uvedeno, že úřady a orgány oprávněné vykonávat působnost v oboru národní bezpečnosti mohou zřizovat výkonné bezpečnostní sbory jen podle zákonných předpisů, čímž mělo být zabráněno tomu, aby vznikaly další bezpečnostní sbory nad rámec připuštěný zákonem. MNV pak byla odejmuta pravomoc zřizovat a udržovat bezpečnostní sbory (stráže bezpečnosti) pro své všeobecné úkoly národní bezpečnosti, čímž ale nebyl dotčeno jejich právo zřizovat takové orgány pro zvláštní úkoly (jako tržní dozorce, polní a lesní hlídače, ...).

MNV v obcích, v nichž se příslušníci dosavadní obecní výkonné policie (ale i četnictva, bývalého sboru uniformované státní policie a kriminální služby) včleňují do Sboru, měli povinnost odevzdat do vlastnictví státu jejich výzbroj a zařízení a dát do užívání jejich budovy za přiměřené nájemné, které v den účinnosti tohoto zákona byly určeny pro jejich potřeby. K provedení těchto ustanovení byl zmocněn ministr vnitra k vydání závazných směrnic pro MNV, na Slovensku tak mohl učinit po vyjádření pověřence vnitra.

Oddíl 5

Oddíl pátý se zabýval *Zvláštními úkoly národní bezpečnosti*, mezi které patřila kriminální služba, služba státní bezpečnosti a zpravodajská služba.

Kriminální službou se rozuměl boj proti zločinnosti, šetření o trestných činech, s výjimkou těch, které patřily do oboru služby státně bezpečnostní. MV vykonávalo své úkoly v této oblasti prostřednictvím kriminální ústředny, která byla zřízena jako jeho výkonná složka. Mezi její úkoly patřilo stanovení zásad pro výkon kriminální služby, vedení ústřední evidence, řízení identifikační a kriminálně technické služby a obstarávání mezinárodního styku. Mezi pravomoci ústředny patřilo např. i to, že mohla převzít ke zpracování jednotlivé případy z kriminální výkonné služby. Pro obvody ZNV (na Slovensku pověřenectva vnitra) měly být ustanoveny v rámci zemských velitelství zemské kriminální úřadovny. Další stupně organizace měly být stanoveny v rámci organizace Sboru. Pro provádění důležitějších kriminálních úkolů měly správní úřady národní

bezpečnosti užívat především kriminální složky Sboru, ale nebylo vyloučeno ani použití jiných složek, pokud by vyvstala taková potřeba.

Služba státní bezpečnosti znamenala zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, zajištění osobní bezpečnosti ústavních činitelů a obrana proti hospodářskému vyzvědačství. Tyto úkoly vykonávalo MV ústřednou státní bezpečnosti, která byla zřízena jako jeho výkonná složka, která si stejně jako kriminální ústředna mohla převzít k vlastnímu zpracování případy z oboru národní bezpečnosti. A stejně jako u kriminální služby, i u služby státní bezpečnosti byly pro obvody působnosti ZNV (na Slovensku pověřenectva vnitra) zřízeny v rámci zemských velitelství zemské úřadovny StB a jejich další organizace měla být provedena v rámci organizace Sboru. Pro provádění důležitějších státně bezpečnostních úkolů měly správní úřady národní bezpečnosti užívat především státně bezpečnostní složky Sboru, ale nebylo vyloučeno ani použití jiných složek, pokud by vyšla najevo taková potřeba.

Služba zpravodajská nebyla rozebírána v rámci zákona vůbec a jen bylo uvedeno, že její organizace a výkon bude upravena vládním usnesením.

Oddíl 6

Oddíl šestý řešil *Přechodná a závěrečná ustanovení*. Uvedeno bylo, že se zrušují státní policejní úřady a jejich působnost přechází na správní úřady národní bezpečnosti první stolice a na MNV. Došlo i ke zrušení úřadů a orgánů služby pořádkové, kriminální a státněbezpečnostní zřízené do účinnosti tohoto zákona, pokud neodpovídaly jeho ustanovením. Dosavadní organizace zpravodajské služby zůstala v platnosti do vydání usnesení vlády, tak jak bylo uvedeno výše.

Osoby, které se staly členy Sboru, ale nebyly předtím odvedeni, se považovali za odvedené dnem, kdy byly k bezpečnostnímu sboru přijaty. Účastníkům národního boje za osvobození se tato služba počítala do presenční služby nebo vojenského výcviku, ostatním se tam počítala jen taková služba, která byla obdobná té vojenské. Podrobnosti měl stanovit ministr národní obrany po dohodě s ministrem vnitra a se souhlasem vlády. Osoby, které se staly členy Sboru

na základě toho, že byli členy obdobných sborů (četnictvo, ...), měly povinnost vykonat odbornou zkoušku, pokud se dosud nepodrobily zkoušce podle dosavadních předpisů. Tímto zákonem došlo ke zrušení následujících právních předpisů:

- *zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 299 Sb., o četnictvu, ve znění zákona ze dne 31. ledna 1928, č. 28 Sb.*
- *ustanovení čl. I a III a § 18, odst. 2 vládního nařízení ze dne 6. března 1936, č. 51 Sb., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy, jakož i čl. II a § 18, odst. 1 téhož vládního nařízení, pokud obsahují zvláštní ustanovení o státní policejní správě*
- *vládní nařízení ze dne 19. prosince 1930, č. 195 Sb., o zřízeneckých čekatelích u sborů stráže bezpečnosti*
- *zákon ze dne 8. července 1942, č. 149 Sl. z., o obnovení účinnosti §§ 2 a 11 vl. nař. č. 51/1936 Sb. z. a n.*
- *zákon ze dne 11. května 1944, č. 48 Sl. z., kterým se mění některá ustanovení zákona o četnictvu*
- *nařízení předsednictva Slovenské národní rady ze dne 23. února 1945, č. 6 Sb. n. SNR, o rozpuštění četnických a policejních organizací a formací*
- *nařízení předsednictva Slovenské národní rady ze dne 23. února 1945, č. 7 Sb. n. SNR, o organizaci bezpečnostní služby*
- *nařízení předsednictva Slovenské národní rady ze dne 9. dubna 1945, č. 28 Sb. n. SNR, o organizačním předpise pro Národní bezpečnost.*

A dále došlo ke zrušení použitelnosti následujících právních předpisů:

- *vládního nařízení ze dne 9. července 1942, č. 250 Sb., o obecní výkonné policii, ve znění vládního nařízení ze dne 30. prosince 1942, č. 34 Sb. z roku 1943*
- *vládního nařízení ze dne 28. března 1944, č. 77 Sb., o protektorátní policii*
- *vládního nařízení ze dne 12. dubna 1944, č. 88 Sb., o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků protektorátní policie*
- *vládního nařízení ze dne 6. listopadu 1944, č. 256 Sb., o organizačních změnách v oboru vládní policie.*

V platnosti naopak zůstaly tyto předpisy:

- *předpisy o organizaci a úkolech finanční stráže*
- *zákon ze dne 11. února 1936, č. 33 Sb., o civilních hlídačích vojenské správy*
- *předpisy o ozbrojených strážních oddílech železničních § 139 zákona ze dne 20. května 1937, č. 86 Sb., o drahách (železničního zákona)*
- *předpisy plavebněpolicejní, zejména zákon ze dne 15. dubna 1920, č. 315 Sb., o zřízení Československého úřadu plavebního*
- *vládní nařízení ze dne 8. května 1940, č. 198 Sb., o vydávání plavebněpolicejních řádů a jiných předpisů pro vnitrozemní plavbu.*

Jedny z posledních ustanovení se věnovaly rozhodnutím a opatřením, která byla učiněna před účinností tohoto zákona, kdy tyto byly platné, pokud odpovídaly ustanovením tohoto zákona a trestním řízením, která byla zahájena u občanských soudů v den počátku účinnosti tohoto zákona proti osobám, které ale podle tohoto zákona podléhají vojenským soudům. Tyto případy přešly na vojenské soudy, pokud ještě nebyly vyřízeny v první stolici.

Nakonec zákon obsahoval výslovné zmocnění ministra vnitra, v dohodě se zúčastněnými ministry, k provedení tohoto zákona.

3. 1. 2. Prováděcí právní předpisy

V následující podkapitole budou stručně rozebrány následující prováděcí předpisy: *vládní nařízení č. 200/1948 Sb. ze dne 12. července 1948, o úpravě některých služebních a platových poměrů členů Sboru národní bezpečnosti, vládní nařízení č. 201/1948 Sb. ze dne 12. července 1948, o služebních kategoriích důstojníků Sboru národní bezpečnosti, vládní nařízení č. 229/1947 Sb. ze dne 19. prosince 1947, jímž se vymezují úkoly národní bezpečnosti a vládní nařízení č. 228/1947 Sb. ze dne 19. prosince 1947, o přísaze členů Sboru národní bezpečnosti.*

Vládní nařízení č. 200/1948 Sb.

Vládní nařízení č. 200/1948 Sb., o úpravě některých služebních a platových poměrů členů Sboru národní bezpečnosti bylo účinné od 7. září 1947 a

obsahovalo 7 paragrafů. Nařízení nejdříve vymezovalo, na koho se vztahuje (příslušníci kriminální služby a zaměstnanci, kteří splnili zákonné podmínky) a zabývalo se úpravou platových a služebních poměrů příslušníků Sboru, a tím do jaké služební třídy členové SNB patřili.

Vládní nařízení č. 201/1948 Sb.

Vládní nařízení č. 201/1948 Sb., o služebních kategoriích důstojníků SNB nabylo účinnosti dne 7. září 1947 a obsahovalo 7 paragrafů a přílohu, kterou byla tabulka, která rozdělovala služební kategorie důstojníků SNB. Předpisem došlo ke zřízení služebních kategorií důstojníků, kteří museli splnit požadavek předběžného vzdělání. Ministr vnitra pak stanovoval, kteří důstojníci se považují za důstojníky se zbraní a kteří za důstojníky služeb a mohl stanovit i další zvláštní podmínky pro ustanovení důstojníka Sboru. Předmětné předepsané vzdělání bylo zpravidla nutno získat na příslušné tuzemské škole, kdy případné výjimky povolovala vláda na návrh MV a Ministerstva školství a osvěty. Nicméně ze závažných důvodů mohla vláda na základě souhlasného návrhu MV a Ministerstva financí udělit dispens od splnění podmínek týkajících se vzdělání.

Vládní nařízení č. 229/1947 Sb.

Dalším prováděcím předpisem bylo vládní nařízení č. 229/1947 Sb., jímž se vymezují úkoly národní bezpečnosti. To nabylo účinnosti dne 15. ledna 1948 a obsahovalo 4 paragrafy. V něm bylo opět řečeno, že správním úřadům národní bezpečnosti přísluší všeobecně úkol chránit veřejnou bezpečnost a bdít nad veřejným pořádkem a veřejnou mravností, a to tím způsobem, aby každý občan mohl žít v klidu a bez obav.

Následně byly vyjmenovány konkrétní úkoly správních úřadů národní bezpečnosti, mezi které patřila např. ochrana ústavního zřízení, zejména zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, střežení státních hranic, zajištění osobní bezpečnosti ústavních činitelů, obrana proti hospodářskému vyzvědačství, všeobecná ochrana osobní bezpečnosti občanů, policejní věci zbraní, střeliva a výbušnin, policejní věci dopravy silniční, zejména: dohled na stav komunikací s hlediska dopravní bezpečnosti; věci chování v silniční dopravě; dopravní značky; připuštění k silniční dopravě;

evidence obyvatelstva, zejména: hlášení pobytu; hlášení vojenských osob mimo činnou službu pro vojenské účely podle branných předpisů; průkazy totožnosti, věci poštovních holubů, policejní věci tisku a rozhlasu a věci policejní uzavírací hodiny. Nařízení stanovovalo i to, že působnost týkající se úkolů národní bezpečnosti náležela MV, pokud nebyl dána příslušnost jiného ministerstva.

Vládní nařízení č. 228/1947 Sb.

Posledním rozebíraným prováděcím předpisem bude vládní nařízení č. 228/1947 Sb., o přísaze členů Sboru národní bezpečnosti, které nabylo účinnosti 15. ledna 1948. Toto nařízení bylo velmi krátké a obsahovalo jen text přísahy, kterou museli vykonat všichni příslušníci Sboru a účinnost. Text přísahy byl následující: „*Přísahám na svou čest a svědomí při všem, co je mi svaté, že vždy budu věren a oddán Československé republice, jejímu lidově-demokratickému ústavnímu zřízení, jejímu presidentu a její vládě; že vždy budu dbáti zákonů a nařízení republiky; že budu ochotně poslušen nařízení a příkazů svých představených a rozkazů svých velitelů; že budu přísně zachovávat úřední tajemství a že při veškerém svém jednání budu vždy míti na zřeteli jen zájem služby a prospěch republiky a jejího lidu. Přísahám, že své služební povinnosti budu plniti svědomitě a nestranně i s nasazením života. Tak přísahám.*“

3. 1. 3. Zrušení právního předpisu

Právní předpis byl zrušen ke dni 1. ledna 1949, kdy nabył účinnosti nový zákon č. 286/1949 Sb. ze dne 21. prosince 1948, o národní bezpečnosti.

3. 2. Zákon č. 286/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948, o národní bezpečnosti

Dalším předpisem, který upravoval oblast národní bezpečnosti byl zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, který byl přijat 21. prosince 1948 Národním shromážděním Československé republiky, platným se stal 30. prosince 1948 a účinnosti nabył 1. ledna 1949, kdy měly zahájit činnost i KNV. Stejně jako u předchozího zákona šlo o vládní návrh. Důvody, proč byla nová právní úprava přijata tak brzy po přijetí předchozí byl uveden v důvodové zprávě. Argumentem bylo to, že minulá právní úprava byla kompromisem mezi zastánci bývalé policie a četnictva a kapitalistické éry a na straně druhé zastánci pokrokového názoru na

národní bezpečnost, kdy důsledkem toho byla nejasnost a vnitřní rozpornost zákona. Hovořilo se i o tom, že zákon neodpovídal „duchu nové ústavy“. V podstatě lze tedy říci, že důvody byly hlavně ideologické.⁷⁵

3. 2. 1. Struktura a obsah zákona

Zákon má sedm částí a celkem 20 paragrafů, které jsou děleny na odstavce, a ty se někdy výjimečně ještě dělí na písmena.

První část zákona se nazývá Orgány národní bezpečnosti a jejich úkoly a obsahuje jeden paragraf., který má dva odstavce. Zde je uvedeno, že chránit lidově demokratické zřízení, střežit státní hranice, zajistit bezpečnost osob a majetku a udržovat veřejný pořádek náleží MV a NV, kdy výkonným orgánem MV, KNV a ONV při plnění těchto úkolů je SNB. Dle důvodové zprávy měl způsob plnění úkolů národní bezpečnosti NV určit zákon o krajském zřízení⁷⁶, stejně tak jako jejich organizaci.

Další část – Sbor a jeho organizace nám říkala, že sbor je jednotný a vojensky organizovaný, stejně jako v předchozí právní úpravě. Důvodová zpráva nám upřesňuje, že jednotnost se týkala kromě jiného i hospodářsko-správní a účetní služby a že Sbor měl i jednotný rozpočet. Příslušníci Sboru pak byli služebně podřízeni svým velitelům a v poslední instanci ministrově vnitra. Bylo zde i výslovně uvedeno, že v rámci Sboru se pečuje o politickou a osvětovou výchovu. Další organizační a služební předpisy měly být vydány MV.

Třetí částí byla ustanovení o Přijímání a propouštění ve Sboru. Příslušníkem se mohl stát ten, kdo byl československým občanem, který byl starší 18 let, byl tělesně a duševně způsobilý a měl vojenský výcvik a který konal vojenskou službu nejméně po tu dobu, kterou stanovil branný zákon⁷⁷. Poslední podmínka ale neplatila pro ženské uchazečky a muže, kteří nebyli odvedeni na základě rozhodnutí odvodní komise. Sbor nicméně mohl být doplněn i vojenskými osobami v činné službě, a to po dohodě ministra vnitra s ministrem národní

---

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 284/1948 Sb., o národní bezpečnosti.

⁷⁶ Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení.

⁷⁷ Konkrétně § 9 zákona č. 193/1920 Sb., branný zákon – „*Odvodní povinnost počíná se 1. lednem kalendářního roku, v němž občan dokončí 20. rok věku, a trvá až do 31. prosince toho roku, v němž dokončí 22. rok věku. (...)*“

obranu. Takto přidělené osoby měli po dobu svého přidělení stejná práva a povinnosti jako příslušníci Sboru. Pro přijímání důstojníků platila ještě jedna podmínka, kterou byla oddanost lidově demokratickému zřízení a spolehlivost.

Naopak příslušníci byli propuštěni, pokud ztratili hodnost z rozhodnutí soudu, pokud byli propuštěni na základě kárného řízení, pokud vyšlo dodatečně najevo, že uchazeč nevyhovuje daným podmínkám pro přijetí nebo pokud se vyhovělo příslušnickové žádosti o propuštění.

Další předpisy k této části zákona měly být, stejně jako předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době o povolení k uzavírání sňatků, vydány ministrem vnitra ve formě nařízení⁷⁸.

Zákon se v další části zabýval Právním postavením příslušníků Sboru při vykonávání služby. Nejprve bylo uvedeno, že soudy a úřady veřejné žaloby v oboru trestní pravomoci mohou požadovat služby Sboru přímo. V jiných než trestních případech se mohly dožadovat činnosti Sboru jen prostřednictvím KNV a ONV, kdy stejným způsobem se mohly dožadovat činnosti Sboru i jiné úřady. Ústřední úřady byly oprávněny požadovat součinnost jen prostřednictvím MV, pokud MV nestanovilo jinak. Poskytnout pomoc přímo mohli příslušníci Sboru jen pokud hrozilo nebezpečí z prodlení a následně museli bezodkladně informovat příslušný NV, popřípadě MV. Jak můžeme vidět, tak obdobné ustanovení obsahoval už předchozí zákon⁷⁹.

Zákon dále upravoval, že příslušníci byli povinni vykonat příkazy úřadů a soudů. Upustit od příkazu mohli jen tehdy, pokud se příkaz zjevně přičil jejich služebním povinnostem nebo se jím nařizovalo vykonání činu, který byl zapovězen trestním zákonem. Tyto případy ale museli ihned ohlásit svému velitelství. Za příkazy vždy nesly odpovědnost úřady, které je vydaly. Sami příslušníci pak byli odpovědni jen za přesné provádění služby podle příslušných předpisů. Příslušníci byli oprávněni žádat písemný příkaz, i když to zákon přímo neurčoval. Podobná úprava se nacházela i v předchozím předpise⁸⁰.

---

⁷⁸ Nařízení ministra vnitra č. 171/1949 Sb., jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti.

⁷⁹ Srovnej § 17 odst. 1 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

⁸⁰ Srovnej § 18 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

Příslušníci dále disponovali právy strážce civilní a vojenské a v situacích, kdy proti někomu služebně zakročovali byli povinni použít slov „jménem zákona“, čehož musel uposlechnout každý⁸¹. Členové Sboru měli též právo při výkonu svých povinností žádat o součinnost každý orgán veřejné služby, např. jiné strážné útvary, MNV, úřady civilní a velitelství i úřady vojenské, a v nebezpečí i každého občana. Situace, za kterých mohl příslušník Sboru použít zbraň, zůstaly beze změny oproti předchozí právní úpravě.

Stejně, jako za účinnosti předchozí právní úpravy, podléhaly příslušníci Sboru vojenské trestní pravomoci a vojenským trestním zákonům. Pro členy Sboru platil vojenský služební řád, pokud nedošlo k jiné úpravě zvláštními předpisy. Důvodová zpráva navíc uvádí, že pro příslušníky Sboru byl příslušný státní soud podle *zákona č. 232/1948 Sb., o státním soudu*.

Další úsek zákona řešil Poměr Sboru k branné moci. Zde bylo stanoveno, že o otázkách organizace, výzbroji, výstroji a výcviku, pokud měly význam pro obranu státu, rozhodoval ministr vnitra v dohodě s ministrem národní obrany⁸². Bylo řečeno i to, že příslušníci Sboru jsou v rovném postavení k osobám vojenským ve stejné hodnosti. Stejně, jako v předchozí úpravě, nám zákon říkal, že pro přechodné ubytování členů Sboru platí předpisy o přechodném ubytování vojska a že stále ubytování upraví ministr vnitra nařízením⁸³.

Předposlední část zákona nese označení Jiné bezpečnostní orgány. Zde bylo opět uvedeno, že MNV nemohou dále zřizovat a udržovat bezpečnostní Sbory pro své všeobecné úkoly národní bezpečnosti, nadále ale mohly zřizovat a udržovat bezpečnostní orgány pro zvláštní úkoly (např. polní a lesní hlídače)⁸⁴. K obraně zájmů uvedených v § 1 (chránit lidově demokratické zřízení, střežit státní hranice, zajistit bezpečnost osob a majetku a udržovat veřejný pořádek), mohli být ke službě povoláni dobrovolně se hlásící spolehliví občané, kteří museli být označeni a měli obdobná práva a povinnosti jako příslušníci Sboru. Označení takových příslušníků měl stanovit ministr vnitra nařízením, včetně dalších

---

⁸¹ Srovnej § 19–20 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

⁸² Srovnej § 10 odst. 1 poslední věta zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

⁸³ Srovnej § 11 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

⁸⁴ Srovnej § 31 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

podrobností.⁸⁵ Takto povolání občané se nestávali příslušníky Sboru, ale měli nárok na dávky ze zákona o národním pojištění a na zaopatření podle *zákona č. 164/1948 Sb., o péči o vojenské a válečné poškozence*.

Ustanovení přechodná a závěrečná nám říkala, že tento zákon se vztahuje na dosavadní SNB. Dále bylo stanoveno, že osoby, které se staly příslušníky podle *zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti* a nebyly odvedeny k vojenské službě se považují za odvedené dnem, kdy byly do Sboru přijaty. Pokud šlo o účastníky národního odboje, tak jim se služba počítala do presenční služby nebo vojenského výcviku, kdy ostatním osobám se takto započítávala jen služba obdobná vojenské. MNO po dohodě s MV mělo provést tato ustanovení. I tato část zákona se téměř shodovala s předchozí právní úpravou⁸⁶. Důležité bylo i to ustanovení, které říkalo, že předpisy vydané podle *zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti* zůstávají v platnosti, pokud nejsou v rozporu s tímto zákonem. Následně bylo určeno, že po přechodnou dobu se mohli příslušníky Sboru stát i takové osoby, které vykonaly jen část vojenské služby. Tato ustanovení měla dle důvodové zprávy usnadnit přechod do nových právních poměrů.

Nakonec se ustanovilo zrušení předpisů, které odporovaly tomuto zákonu, hlavně *zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti*. Působnost MV a NV zůstala nedotčena, ale vláda měla možnost přenášet působnost z nižší stolice na vyšší a naopak, kdy důvodová zpráva toto obhajuje tím, že možností lehčí změny předpisů o příslušnosti dojde ke zjednodušení a zhospodárnění veřejné správy, kdy toto je vyjádřením pokrokových zásad decentralizace.

Poslední ustanovení se týkala stanovení toho, že určité práce, zejména kancelářské a manipulační, mohly být vykonávány i zaměstnanci, kteří nebyli příslušníky Sboru. Tyto zaměstnance přiděloval ministr vnitra z osobních stavů zaměstnanců státní služby všeobecné správy vnitřní, pokud byli přiděleni bezpečnostním referátům NV. Speciálně pro tyto zaměstnance byl zřízen osobní stav zaměstnanců správní služby veřejné bezpečnosti. Důvodová zpráva

---

⁸⁵ Stalo se tak Nařízením ministra národní bezpečnosti č. 31/1952 Sb. ze dne 15. července 1952, o zevním označení členů Pomocné stráže veřejné bezpečnosti a vyhláškou ministra vnitra č. 56/1962 Sb. ze dne 28. června 1962, o Pomocné strážní veřejné bezpečnosti.

⁸⁶ Srovnej § 36 odst. 1 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

odůvodňuje potřebu takových zaměstnanců tím, že příslušníci Sboru by se měli věnovat jen skutečnému výkonu služby. Pro tyto zaměstnance také platilo, že po přechodnou dobu bylo možné převádět i ty zaměstnance, kteří splnili pouze část vojenské služby. Při přestupu zaměstnanců do Sboru se mělo přiměřeně užít *vládního nařízení ze dne 12. července 1948, č. 200 Sb., o úpravě některých služebních a platových poměrů členů Sboru národní bezpečnosti.*

3. 2. 2. Prováděcí právní předpisy

Dále rozebrány budou následující právní předpisy: *nařízení ministra vnitra č. 171/ 1949 Sb., jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti, nařízení ministra národní bezpečnosti č. 31/1952 Sb., o zevním označení členů Pomocné stráže veřejné bezpečnosti a vyhláška ministra vnitra č. 56/1962 Sb., o Pomocné strážci veřejné bezpečnosti.*

Nařízení ministra vnitra č. 171/ 1949 Sb.

Nařízení Ministra vnitra č. 171/ 1949 Sb. ze dne 7. června 1949, jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti obsahuje čtyři paragrafy, kdy obsahem prvního je služební přísaha, která je následující: *„Já, občan lidově demokratické republiky Československé, přísahám, že budu vždy čestným, statečným, ukázněným a bdělým příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, budu přísně zachovávat a střežit služební a státní tajemství a bezpodmínečně plnit uložené mi povinnosti a rozkazy svých velitelů a nadřízených. Prísahám, že budu do posledního dechu věren a oddán Československé republice, jejímu lidu, lidovědemokratickému zřízení a jejím zákonům, presidentu republiky a vládě. Prísahám, že budu bránit vždy a všude, mužně a neochvějně, nešetře své krve ani života, bezpečnost státu, bezpečnost všech jeho občanů, lidově demokratické zřízení a revoluční vymoženosti pracujícího lidu, vedeného dělnickou třídou k socialismu. Jestliže poruším slavnostní přísahu, nechť mne postihne tvrdý trest zákona, obecná nenávist a opovržení pracujícího lidu. Tak přísahám.“*

Přísaha se měla vykonat opakováním předčítané přísahy a následným podáním ruky tomu, kdo ji přijímal. Nakonec přísahající podepsal její písemné znění a opatřil jí datem.

Druhý paragraf řeší zkušební dobu a propouštění v ní. Zkušební doba trvala dva roky a účelem bylo prověření toho, zda je příslušník způsobilý ke službě. V posledním pololetí zkušební doby nejpozději musel příslušník vykonat služební zkoušku, jejímž účelem bylo prokázání toho, zda příslušník disponuje potřebnými vědomostmi a znalostmi pro výkon služby ve Sboru. Pokud zkoušku nevykonal včas, pak se zkušební doba prodlužovala o dobu, o kterou byla zkouška později vykonána. MV nebo jím zmocněný osobní úřad mohl zkušební dobu zkrátit nebo prominout ze zvlášť závažných důvodů, stejně tak mohl prominout úspěšné složení služební zkoušky.

Každý nový příslušník se pak musel zavázat ke čtyřleté povinné službě, do které se započítávala zkušební doba. Propustit příslušníka na jeho žádost v tomto období bylo možné jen ze závažných důvodů. Příslušník ale musel být propuštěn, pokud se ukázalo ve zkušební době, že není ke službě způsobilý nebo se stal tělesně služebně nezpůsobilým, aniž by nabyl nároku na výslužné. Třetí odstavec stanovoval, že příslušníci Sboru mohou uzavřít sňatek, pokud k tomu obdrželi povolení od příslušného velitele.

Nařízení ministra národní bezpečnosti č. 31/1952 Sb.

Nařízení Ministra národní bezpečnosti č. 31/1952 Sb., o zevním označení členů Pomocné stráže veřejné bezpečnosti (*dále jen jako PS VB*) obsahuje pouze dva paragrafy, kdy v prvním se řeší označení osob, které se dobrovolně hlásí k zajištění veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti a jsou tedy povoláváni k PS VB. Tyto osoby měly povinnost být při plnění svých služebních povinností označeny na levém záloktí modrou páskou širokou 90 mm, na které byla vytištěna bílou barvou písmena „Pomocná stráž VB“. Písmena měl být vysoká 20 mm a 4 mm široká. Na pásce mělo být stejnou barvou vytištěno i číslo pod nápisem a otisk kulatého razítka příslušného okresního oddělení VB.

Vyhláška ministra vnitra č. 56/1962 Sb.

Vyhláška ministra vnitra č. 56/1962 Sb., o Pomocné strážci veřejné bezpečnosti měla celkem devět paragrafů. Dle tohoto předpisu byla PS VB jednou z forem přímé účasti občanů na ochraně veřejného pořádku⁸⁷. Do této strážce se mohli hlásit občané starší 18 let, kteří požívali všeobecné vážnosti a důvěry a vykonávali tuto činnost mimo pracovní dobu, kdy jejich funkce byla čestná. Členové byli ustanoveni na doporučení státních, hospodářských a společenských orgánů nebo organizací oddělení VB, které takovým osobám vydávalo průkaz člena PS VB.

Oproti předchozímu nařízení došlo ke změně v označování členů. Nyní museli být označeni žlutou páskou na levém záloktí, která byla široká 105 mm a modrou barvou na ní byl vytištěn nápis „PS-VB“, kdy písmena měla být vysoká 35 mm a 20 mm široká.

Členové byli povinni zachovávat zákony a jiné právní předpisy a měli pomáhat při zajišťování ochrany veřejného pořádku. Při jednání měli vystupovat rozvážně a zdvořile a vůči těm, kdož porušovali veřejný pořádek měli působit hlavně výchovně. Členové byli oprávněni např. na místě napomenout občana, který porušil veřejný pořádek a nestačila-li domluva, pak zjistit jeho totožnost a podat o tom oznámení orgánům VB, zakázat jízdu řidiči, jehož schopnost k řízení je snížena vlivem alkoholu a zadržet osobu, která byla přistižena při trestném činu, je-li toho třeba ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazu.

Každý byl povinen uposlechnout pokynů členů a ti naopak měli povinnost se na požádání prokázat svým průkazem. Ke zproštění funkce mohlo dojít, pokud si členové neplnili své povinnosti nebo se dopustili jednání, které bylo s jejich funkcí neslučitelné.

---

⁸⁷ Jednalo se konkrétně o provedení § 15 odst. zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti.

3. 2. 3. Zrušení právního předpisu

Zákon byl zrušen ke dni 1. srpna 1965, kdy nabyl účinnosti nový zákon č. 70/1965 Sb. ze dne 30. června 1965, o Sboru národní bezpečnosti.

3. 3. Příklady z činnosti SNB

Akce „Jizerka“

Tato akce je datována na 24. červenec 1949, kdy byla na stanici SNB kdesi na okrese Frýdlant hlášena záškodnická ozbrojená skupina asi o sedmi mužích.

Na základě tohoto hlášení došlo k akci, která měla za úkol zneškodnit tuto skupinu. Pro tento úkol byl pak nasazen oddíl SNB o 25 členech. Následně jedna dílčí skupina objevila srub, před nímž se nacházel asi 35letý muž. V ten okamžik 3 příslušníci SNB tohoto muže vyzvali slovy „jménem zákona“ k tomu, aby se vzdal. Tento muž se nicméně odmítl vzdát a místo toho utekl do srubu, kde zvolal „do zbraně“ (a to i když ostatní ve srubu spali, neboť zákrok SNB byl prováděn v časných ranních hodinách). To muži (šlo o Jiřího Hábu) nezabránilo v tom, aby začala střelba. Příslušníci pak údajně vyzvali celou skupinu k tomu, aby se vzdala, nicméně k tomu nedošlo, tak SNB zahájil palbu na srub.

Potom zbývajících šest osob ze srubu uteklo a údajně měli střílet. Nicméně se nakonec měli začít vzdávat, a to kromě Háby, který měl na nastalou situaci údajně reagovat střelbou na vlastní lidi, při čemž měl zastřelit člena skupiny Hübnera a přitom zranit další tři příslušníky skupiny.

Následně údajně Hába nepřestával střílet, a to jak po příslušnících SNB, tak po členech jeho skupiny, a proto museli být vzdávající se členové skupiny odtaženi do bezpečí.

Tímto způsobem došlo ke zneškodnění šesti členů skupiny. Posledním, kdo se nevzdal byl jejich velitel Hába, který se bránil zoufalou střelbou. Hába se ani po dalším vyzvání nevzdal, a proto příslušníci přistoupili k palbě na rozrušení srubu. Pak se příslušníci rozhodli srub zbourat. Proto tři příslušníci přistoupili blíže, na což Hába údajně opět reagoval střelbou, a proto nemohlo být rozrušení dokončeno.

Dobýt srub rozvalením a spolu s tím zajmout i živého Hába se nepodařilo, neboť se stále bránil, a proto bylo přistoupeno k použití kulometu, přičemž i během jeho palby Hába údajně stále pálil. Nicméně nakonec byl srub dobyt a Hába byl nalezen na podlaze srubu mrtev. Hába pak měl údajně spáchat sebevraždu, a to tak že se zastřelil.

Zbylí příslušníci skupiny byli vyslýcháni a dále státněbezpečnostně šetřeni. Zde se mělo potvrdit, že se jednalo o teroristickou záškodnickou skupinu, jejíž členové byli odsouzeni koncem roku 1949.

Takto aspoň byl průběh akce zaznamenán v oficiálních archivních materiálech⁸⁸, nicméně realita byla jiná. Dnes už víme, že „Akce Jizerka“ byla provokací StB, s jejíž organizací pomohl dvojitý agent Jiří Hilger. Cílem provokace měla být likvidace skautského oddílu⁸⁹.

---

⁸⁸ Archiv bezpečnostních složek, Fond tzv. Studijního ústavu MV, sign. 323-26-4. Akce Jizerka - popis likvidace ilegální skupiny teroristů dne 24.7.1949 v okrese Frýdlant v Čechách.1949.

⁸⁹ Rozhovor s přeživším Radomilem Rajou, dostupné z:
<https://web.archive.org/web/20180724032236/http://www.pametnaroda.cz/story/raja-radomil-1932-35>

4. Právní úprava SNB v letech 1965–1974

Právní úpravou SNB v tomto časovém období byl nový *zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti*.

4. 1. Zákon č. 70/1965 Sb. ze dne 30. června 1965, o Sboru národní bezpečnosti

Předpisem, který upravoval organizaci, úkoly a postavení SNB, byl předmětný zákon, který byl přijat Národním shromážděním Československé socialistické republiky. Platným se stal 17. července 1965 a účinnosti nabyl 1. srpna 1965. Stejně jako u předchozích zákonů šlo původně o vládní návrh.

Dle velmi ideologicky zabarvené důvodové zprávy musela být přijata nová právní úprava, protože se *zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti* průběhem doby a změnou společenských vztahů přežil a prý se už fakticky nepoužíval, kromě ustanovení o právu příslušníků použít zbraň a o zřizování různých pomocných sborů bezpečnosti (např. PS VB). Došlo totiž k tomu, že se změnily úkoly i organizace bezpečnosti a bylo potřeba, aby se dílčí otázky řešili zvláštními zákony, jinými právními předpisy a popřípadě usneseními vlády.

Vyšlo najevo i to, že ustanovení zákona o tom, že Sbor je výkonným orgánem NV nemůže být používáno, a proto postupně došlo k utváření nových zásad, na kterých byly postaveny vztahy mezi SNB a NV. Následně bylo toto konkretizováno i v jiných předpisech o NV, kde byla hlavně vymezena pravomoc NV na úseku veřejného pořádku. Tyto úkoly NV na úseku místní bezpečnost byly upraveny *vládním nařízením č. 64/1957 Sb., o místní bezpečnosti*. Dne 1. ledna 1953 se pak příslušníci sboru Věžeňské stráže také stali příslušníky SNB, a tudíž došlo ke vzniku další součásti, která byla zařazena do složky StB. Docházelo i ke vzniku vojsk MV (Pohraniční stráž, Vnitřní Stráž, Civilní obrana), jejichž působnost byla také upravena zvláštními předpisy⁹⁰.

---

⁹⁰ Například zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic.

Starý zákon byl mimo jiné dotčen i právními předpisy na úseku materiálního zabezpečení příslušníků SNB (např. *zákon č. 88/1952 Sb., o materiálním zabezpečení příslušníků ozbrojených sil*).

Právě z toho důvodu, že stará právní úprava byla dotčena velkým množstvím právních předpisů, a proto přestala plnit svoji funkci, bylo nutné přijmout novou, který by odpovídala současným úkolům a potřebám společnosti. Z dosavadních právních předpisů tak došlo jen k zachování zásad o použití zbraně, které se osvědčily.

Nový zákon měl pak vycházet z následující koncepce. Úprava se měla týkat jen hlavních úkolů, zásad organizace a činnosti a postavení výkonných složek bezpečnostního aparátu MV. Právní úprava naopak neřešila VMV, jakožto součásti ozbrojených sil, která byla upravena zvláštními předpisy. Samostatnou úpravu měly i útvary nápravných zařízení, kdy se z nich vytvořil samostatný, ozbrojený a vojensky organizovaný sbor.

Název Sboru zůstal stejný tak, aby navazoval na revoluční tradici. Vztahy mezi NV a orgány VB byly zákonem upraveny, kdy byly přejety osvědčené zásady z *vládního nařízení č. 64/1957 Sb., o místní bezpečnosti*.

V zákoně byla zdůrazňována i povinnost příslušníků výchovně působit a prosazovat u občanů dodržování právního řádu, včetně povinnosti zachovávat zákony a jiné právní předpisy. Sbor měl mimo jiné uplatňovat i prostředky společenského působení, výchovy a prevence, kdy mělo jít o jednu z hlavních zásad činnosti SNB.

Novou zásadou bylo zakotvení odpovědnosti státu, konkrétně MV, za škodu, kterou občané utrpí při pomoci poskytované příslušníkům SNB na jejich výzvu, žádost nebo s jejich vědomím. Důvodem pro přijetí této koncepce bylo očekávání, že dojde k překonání pasivního chování občanů při zákrocích bezpečnostních orgánů při narušování veřejného pořádku. Zpráva uvádí, že dle odhadů tyto výdaje nepřesáhnou 200.000 Kčs ročně.⁹¹

---

⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.

4. 1. 1. Struktura a obsah zákona

Zákon je členěn na sedm oddílů a má celkem 32 paragrafů, které jsou děleny na odstavce, a ty se někdy dělí ještě na písmena. Narozdíl od předchozí právní úpravy zákon obsahuje jakousi preambuli, ve které se zdůrazňuje, že zájmem společnosti je ochrana socialistického společenského a státního zřízení, socialistického společenského vlastnictví, bezpečnost osob, ochrana jejich práv a majetku a důsledné dodržování a stálé upevňování socialistické zákonnosti.

Dále se v ní uvádí, že rozvoj a prohlubování socialistické demokracie a zvyšování přímé účasti občanů na správě státu se projevuje i při zajišťování bezpečnosti, kdy významné úkoly přitom plní SNB, který při veškeré své činnosti vychází z cílů a směrnic stanovených KSČ.

Oddíl 1

Oddíl 1 obsahuje dva paragrafy, kdy stejně jako v předchozích zákonech jsou zde vyjmenovány hlavní úkoly SNB, mezi které patřilo zajišťování ochrany socialistického společenského a státního zřízení, veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku. SNB pak byl definován jako orgán státního donucení, který ale zároveň uplatňoval prostředky společenského působení, výchovy a prevence. Sbor se pak měl při plnění svých úkolů řídit Ústavou ČSSR, zákony a ostatními právními předpisy a zároveň byli jeho příslušníci povinni dbát socialistické zákonnosti.

Důvodová zpráva nám k těmto ustanovením říká, že SNB je výkonným orgánem MV, v jehož činnosti se uplatňuje jednota represe a prevence. Mimo jiné důvodová zpráva objasňuje, že posláním SNB není jen odhalování trestné činnosti, zjišťování pachatelů a zajištění jejich předání k potrestání, ale i předcházení trestné činnosti a napomáhání k jejímu překonávání jakožto společensky nežádoucího jevu, kdy z tohoto důvodu by měl být vystavěn jako vysoce kvalifikovaný odborný aparát.

Oddíl 2

Tento oddíl obsahuje dva paragrafy, které řešily úkoly SNB, mezi které patřilo zajišťování ochrany socialistického společenského a státního zřízení,

odhalování a zneškodňování nepřátelské činnosti zaměřené proti ČSSR a ochrana občanů před touto činností, zabezpečování ochrany státních hranic, objektů zvláštní důležitosti a spolupůsobení při obraně státu, zajištění ochrany veřejného pořádku, přičemž měl plnit úkoly, jež mu byly uloženy NV v rámci jejich pravomoci, zajišťování bezpečnosti a důstojnosti osob, ochrana majetku, dohlížení na bezpečnost a plynulost silničního provozu, odhalování trestných činů, provinění a přestupků a zajištění jejich pachatelů, vyšetřování a vyhledávání trestných činů podle trestního řádu, podle zvláštních předpisů měl objasňovat provinění a přestupky a měl předcházet trestné i jiné protispolečenské činnosti a napomáhání k odstranění jejich příčin a k upevňování socialistické zákonnosti a státní disciplíny. Nicméně Sboru mohlo náležet i plnění dalších úkolů státní správy podle zvláštních předpisů.

Důvodová zpráva k tomuto oddílu uvádí, že uváděné úkoly měly vyjadřovat celkovou náplň činnosti SNB. Dle zprávy úkoly spjaté s ochranou společenského zřízení spočívaly především v boji proti činnosti nepřátelských rozvědek, kdy měl včas odhalovat a zajišťovat ochranu občanů před jejich škodlivým vlivem, ale Sboru příslušela i ochrana ozbrojených sil před podvratnou činností nepřátelských elementů. Když se v zákoně hovoří i o plnění dalších úkolů státní správy, tak se tím myslí správní úkoly z oboru působnosti MV, např. úkoly na úseku zbraní a střeliva nebo hlášení pobytu.

Oddíl 3

Tato část zákona se zabývala hlavními zásadami organizace SNB a obsahovala tři paragrafy. Stejně jako v předchozích právních úpravách se zde uvádělo, že SNB je ozbrojený a podle vojenských zásad organizovaný sbor, který je podřízen ministru vnitra, který byl zároveň přímým nadřízeným všech příslušníků SNB a vykonával nad nimi kázeňskou pravomoc. Příslušníci SNB se proto museli řídit příkazy ministra vnitra, ale i příkazy příslušných náčelníků a velitelů.

SNB byl dle ustavení tohoto oddílu tvořen StB a VB, které ale byly oborově samostatnými složkami, kdy v jejich rámci byli jmenováni vyšetřovatelé, kteří byli ve věcech týkajících se vyšetřování podřízeni náčelníkům vyšetřovacích součástí. Při vyšetřování trestných činů nicméně postupovali podle trestních řádů.

Místní struktura SNB byla dle tohoto předpisu organizována podle krajů a okresů. Ale VB se v okresech ještě organizovala podle obvodů, nicméně ministr vnitra mohl přizpůsobit strukturu potřebám bezpečnostní služby.

Důvodová zpráva se mimo jiné věnuje rozdělení SNB na dvě složky – StB a VB, kdy to vysvětluje existující dělbou práce a specifickostí odlišných problematik a metod jejich řízení. Dále uvádí, že vyšetřovatelé jednotlivých složek jsou při vyšetřování trestných činů procesně samostatní a zajišťují průběh přípravného řízení podle trestního řádu a ve věcech vyšetřování jsou podřízeni jen náčelníkům vyšetřovacích součástí. V ostatních otázkách byli podřízeni příslušným náčelníkům součástí SNB. Organizace Sboru měla být v kompetenci ministra vnitra, který byl zmocněn přizpůsobit ji potřebám bezpečnosti služby. Šlo o případy, kdy se nemohla organizace krýt s územním členěním státu, například v pohraničí, na důležitých železničních uzlech nebo na některých úsecích vnitrozemských vod.

Oddíl 4

Tato pasáž zákona řešila otázky spolupráce SNB s NV, jinými státními orgány, socialistickými organizacemi a občany a celkem měla sedm paragrafů. Byla zde zakotvena především spolupráce s NV, které zabezpečovaly MZVP, mimo jiné i prostřednictvím SNB, kdy orgány NV se měly obracet na Sbor výhradně prostřednictvím příslušného náčelníka (velitele). Za plnění takto uložených úkolů při zabezpečování MZVP byli náčelníci SNB odpovědní příslušným NV, ale i vyšším náčelníkům, avšak ve věcech výkonu služby byli odpovědní a podřízeni jen vyšším náčelníkům.

Další, kdo mohl SNB ukládat pokyny byly orgány prokuratury a soudy, a to v rámci své pravomoci. NV a jiné státní orgány se mohly dožadovat pomoci SNB i mimo případy týkající se MZVP na základě zákona, kdy tak činili prostřednictvím příslušného náčelníka (velitele). Pokud šlo o spolupráci a součinnost mezi SNB a ČSLA, tak její zásady měli společně stanovit ministři vnitra a národní obrany.

Při plnění svých úkolů byl Sbor povinen spolupracovat i s vedením podniků, závodů a jednotných zemědělských družstev a jiných lidových družstev, ale i s dobrovolnými společenskými organizacemi (např. s Revolučním

odborovým hnutím a Československým svazem mládeže) a s jinými orgány a organizacemi. Řešit s nimi měl například příčiny a podmínky vzniku trestných činů a jiných negativních jevů a vážnější případy porušení veřejného pořádku. Následně je měl upozorňovat na zjištěné nedostatky a radit se s nimi o vhodných opatřeních k nápravě, popřípadě je sám činit.

SNB měl postupovat při své činnosti i ve spolupráci s občany a získávat je k aktivní účasti na posilování ochrany a bezpečnosti státu a na udržování veřejného pořádku. Takto dobrovolně se hlásící občané, kteří ale zároveň požívali všeobecné vážnosti a důvěry směli být pověřeni plněním některých bezpečnostních úkolů, pokud byli zevně označeni.⁹² Za splnění podmínky označení pak měli práva a povinnosti jako příslušníci SNB podle tohoto zákona, pokud ministr vnitra nestanovil jinak. Občané zároveň disponovali právem obracet se na SNB s podněty nebo žádostmi o pomoc. SNB byl povinen podnět přijmout a požadovanou pomoc poskytnout, a to v rozsahu stanoveném tímto zákonem a trestním řádem.

SNB ale také mohl žádat, při výkonu své pravomoci, o pomoc nebo součinnost NV, ostatní státní orgány, ale i vojenské útvary. O pomoc ale mohli v nebezpečí požádat každého, který byl pak povinen pomoc poskytnout. Osoba ale nebyla povinna pomoc poskytnout, pokud ji v tom bránila důležitá okolnost nebo jestliže by tím vystavila vážnému ohrožení sebe nebo osoby blízké⁹³.

Upravena v této části byla i náhrada škody státem občanovi, u kterého došlo k poškození zdraví nebo ke smrti v souvislosti s pomocí, kterou poskytl na žádost nebo s vědomím příslušníka SNB. Tato škoda se hradila obdobně podle předpisu o odškodňování pracovních úrazů⁹⁴. Stát hradil i škodu, která občanovi vznikla na věcech, za stejných podmínek jako u poškození zdraví nebo smrti. Občanovi se hradila tzv. skutečná škoda, a to v penězích, pokud nemohla být odčiněna uvedením v předešlý stav. Přiznána mohla být i úhrada nákladů

---

⁹² Měla se tím na mysli hlavně aktivita v rámci PS VB.

⁹³ „Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“ - § 116 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník.

⁹⁴ Zákon č. 30/1965 Sb., o odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání.

spojených s pořízením nové věci náhradou za věc poškozenou. Stát hradil i škodu, kterou občan za stejných podmínek způsobil jinému. Stát ale mohl uhradit i škodu nebo náklady, které nevznikly v důsledku pomoci příslušníkovi Sboru. Nicméně těmito ustanoveními nebylo dotčeno právo státu na náhradu škody vůči tomu, kdo poškozenému za ni odpovídal podle Občanského zákoníku.

Důvodová zpráva k tomuto oddílů nám říká, že spolupráce mezi SNB a NV v MZVP vychází z *vládního nařízení č. 64/1957 Sb., o místní bezpečnosti*, které se osvědčilo. V této souvislosti byl NV oprávněn dát přímé pokyny SNB např. k zajištění veřejného pořádku na slavnostech, zvýšení ochrany veřejného pořádku v době, kdy končí odpolední směny nebo zajistit klid zamezit výtržnostem na místech, kde se opakují. NV ale nemohl určovat způsob provedení opatření (např. počet vyslaných hlídek, jejich rozmístění, ...). Dále nám zpráva říká, že SNB byl odpovědný NV za stav veřejného pořádku na území jejich obvodů, a proto NV mohly požadovat předkládání zpráv o situaci, o některých případech nebo požadovat vysvětlení od příslušného náčelníka. SNB pak měl NV předkládat návrhy na opatření ke zlepšení veřejného pořádku (např. návrhy na úpravu křižovatek, návrh na úpravu uzavírací hodiny nebo návrhy k osvětlení).

Dále důvodová zpráva upřesňuje, že dobrovolnou účastí občanů se myslí především účastí v Pomocné strážci VB, kdy jejich právní postavení zůstalo v podstatě stejné a nedošlo k žádné radikální změně.

Zpráva se věnuje i otázkám náhrady škody. Mimo jiné nám říká, že pokud se v zákoně hovoří o tom, že stát nahradí škodu, tak se státem myslí MV. Důležité je i upřesnění toho, že nahrazena může být i škoda, která nevznikla přímo při zákroku, ale byla způsobena později. A jestliže zákon hovořil o tom, že bylo možné uhradit škodu, která nevznikla při pomoci příslušníkovi Sboru, tak se tím myslí např. pokud by občan jednal z vlastní iniciativy, bez výzvy nebo bez vědomí příslušníka Sboru, a to za situaci, kdy by osoba provedla takový nezbytný zákrok, který by jinak byl povinen učinit každý příslušník SNB. Šlo o situace, kdy by občan např. stíhal pachatele trestného činu. Důvodová zpráva pak připouští, že podrobná ustanovení o náhradě škody mají za cíl přimět občany k větší součinnosti a zapojení občanů do boje proti trestné činnosti a proti porušování veřejného pořádku.

Oddíl 5

Tento oddíl se ve třinácti paragrafech zabývá právy a povinnostmi příslušníků SNB. Ustanovení nám říkají, že příslušníci Sboru měli chránit, při plnění úkolů podle tohoto zákona, ústavní, ale i jiná práva a měli dbát o to, aby byly dodržovány ústavní i jiné povinnosti. Mezi jejich hlavní náplň činnosti patřila povinnost zakročit vždy proti porušování veřejného pořádku a páchání trestné činnosti. Zároveň byli povinni dbát náležitě vážnosti cti a důstojnosti občanů i své vlastní při svém vystupování a při zákrocích. Členové Sboru byli zároveň podle zákona veřejnými činiteli a z tohoto titulu požívali při výkonu své činnosti zákonné ochrany a přitom ten, kdo rušil nebo ztěžoval výkon jejich pravomoci byl odpovídal podle tohoto zákona.

Zakotveno bylo, stejně jako v předchozí právní úpravě⁹⁵ užití slov „Jménem zákona!“ při zákrocích, přičemž každý byl povinen uposlechnout výzvy příslušníka SNB. Při výkonu zvláštních služeb (jako například řízení silniční dopravy) se pokyny a výzvy příslušníků řídili příslušnými předpisy⁹⁶.

Příslušníci Sboru disponovali oprávněním požadovat potřebné vysvětlení od každého, pokud mohlo přispět k objasněným skutečností nutných ke zjištění trestných činů, provinění nebo přestupků, a k tomu měli možnost takovou osobu vyzvat, aby se k vysvětlení dostavila. Vysvětlení ale nemohli požadovat od osob, které by jim porušily zákonem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by jí byly zproštěni příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má nebo pokud by tím osoba způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým. Splnění povinnosti dostavit se k podání vysvětlení s sebou neslo možnost žádat o náhradu hotových výdajů a ušlého výdělků, a to do tří dnů po dostavení. Tento nárok ale nevznikal osobě, která byla předvolána ve svém vlastním zájmu. Zákon zakotvoval i možnost předvedení, pokud se osoba bez omluvy nebo bez závažných důvodů neuposlechla výzvu a nedostavila se k podání vysvětlení. Podobná ustanovení téměř beze změny lze nalézt i v dnešní právní úpravě⁹⁷.

---

⁹⁵ Srovnání viz § 9 odst. 1 zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti.

⁹⁶ Například vyhláška ministerstva vnitra č. 141/1960 Sb., kterou se vydávají pravidla silničního provozu.

⁹⁷ Srovnání viz § 61 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění.

Další zákonná ustanovení se věnovala oprávnění příslušníků Sboru předvést osobu ke zjištění její totožnosti, když tato nechtěla nebo nemohla svou totožnost hodnověrně prokázat, a to v zájmu veřejného pořádku. Taková osoba ale musela být po provedení potřebných úkonů propuštěna, nejpozději do 24 hodin.

Stejným způsobem byli oprávnění příslušníci předvést i kohokoliv jiného, kdo hrubým způsobem narušoval veřejný pořádek, zejména šlo-li o výtržnosti a podobné nepřístojné chování. Takto předvedená osoba musela být také propuštěna po provedení potřebných úkonů s tím rozdílem, že maximální lhůta byla 48 hodin.

Jeden paragraf upravoval i pravomoc příslušníků SNB zadržet toho, kdo měl být vyhoštěn, a to na dobu nezbytně nutnou k provedení vyhoštění, nejdéle však po dobu 8 dnů.

Mezi další oprávnění patřila i možnost přesvědčit se, zda ten, vůči komu bylo zasahováno v zájmu veřejného pořádku, nebyl ozbrojen.

Dalším právem byla možnost provést osobní prohlídku, prohlídku zavazadel a dopravních prostředků při výkonu služby na hranicích. Zároveň měli příslušníci povinnost zabránit neoprávněnému přechodu přes státní hranice. Na základě zmocnění mohli vykonávat i úkoly orgánů celní správy, zejména měli působit při potírání podloudnictví⁹⁸, a k tomuto účelu spolupracovali úzce s orgány celní správy.

Následující ustanovení se zabývala možností použít obušek, pouta, popřípadě jiné prostředky podle příslušného předpisu, a to v zájmu zachování veřejného pořádku, hlavně při zákrocích, které byly prováděny proti výtržníkům při maření služebního úkonu a při odvrácení útoku na osobu.

Zákon stejně jak předchozí právní úpravy obsahoval úpravu týkající se použití zbraně. Výčet případů, který byl taxativní, byl následující. Použití zbraň bylo možné, pokud se jednalo o nutnou obranu k odvrácení bezprávného útoku proti příslušníkovi osobě nebo mu bezprostředně hrozícího nebo při útoku na jiné osoby, pokud se nebezpečný pachatel na příslušníkovu výzvu nevzdal nebo se zdráhal opustit svůj úkryt, nešlo-li jinak překonat odpor směřující ke zmaření jeho

---

⁹⁸ Jednalo se o nedovolené dopravování zboží s obcházením celních předpisů.

závažného služebního zákroku nebo k zamezení útoku nebezpečného pachatele, kterého nemohl jinak zadržet. Dále ji mohl příslušník použít k odvrácení nebezpečného útoku, kterým by útočník ohrožoval střežený objekt nebo stanoviště po marné výzvě, aby došlo k ukončení takového útoku. Použita mohla být i proti osobě, která se v bezprostředním prostoru státních hranic po opakované výzvě nezastavila a snažila se uniknout a nemohla být jiným způsobem zadržena a při výkonu bezpečnostní služby v bezprostředním prostoru státních hranic, aby příslušník přinutil k zastavení dopravní prostředek, který na pokyn nebo výzvu nezastavil. Při těchto situacích byl příslušník povinen dodržovat nutnou opatrnost, hlavně k tomu, aby nedošlo k ohrožení života jiných osob, a zároveň byl povinen co nejvíce šetřit života osoby vůči níž zákrok se zbraní směřoval. Nicméně další paragraf nám říká, že použití zbraně bylo v podstatě subsidiární, kdy příslušník musel nejdříve použít ustanovení předchozího § 22 (např. použití obušku, pout), pokud to dovolovaly okolnosti případu. Pokud pak příslušníci prováděli zákrok pod jednotným velením, tak měli povinnost řídit se rozkazem velitele, jenž činil rozhodnutí o použití zbraně.

Další paragraf se věnoval povinnosti příslušníků Sboru zachovávat mlčenlivost o skutečnostech o kterých se dozvěděli při výkonu služby nebo v souvislosti s ní, a které zároveň v obecném zájmu nebo zájmu zúčastněných osob vyžadovaly, aby zůstaly utajeny před nepovolanými osobami. Případy, kdy mohl být této povinnosti příslušník zproštěn, mohl stanovit ministr vnitra.

Důvodová zpráva k tomuto oddílu uvádí, že zde nejsou uvedeny veškerá práva a povinnosti příslušníků Sboru, protože ty jsou upraveny i v jiných právních předpisech, zejména v trestním řádu. V tomto zákoně jsou proto obsažena taková práva, která jsou zapotřebí k plnění úkolů, jež tento zákon stanovuje. Zpráva se netají tím, že některá osvědčená ustanovení jsou převzata z dřívější právní úpravy. Je zde také zdůrazněna zásada, že příslušníci Sboru vždy postupují v souladu se socialistickými zásadami Ústavy ČSSR a právním řádem, ze kterých zároveň vycházejí rozkazy a nařízení ministra vnitra a příslušných velitelů. Jako velmi důležitá se zde zdůrazňuje zejména povinnost příslušníků zakročit proti narušování veřejného pořádku a páchání trestné činnosti.

Co se týče výzvy „Jménem zákona!“, tak ta měla být použita pouze při závažných zákrocích proti osobám s cílem dosáhnout podrobení se zákroku, šlo

zejména o zadržení osoby při páčání trestného činu, před použitím zbraně nebo pokud osoba kladla odpor proti předvedení. Zpráva počítala s tím, že v souvislosti s tím bude ve vnitřních předpisech upravena i otázka představení se příslušníka před zákrokem (před výzvou). Forma výzvy, které následují po slovech „Jménem zákona!“ a představení pak nebyla zákonem výslovně stanovena, protože by dle názoru zákonodárce nebylo možné obsáhnout všechny okolnosti, za kterých by mohla být použita. Nicméně interní předpis měl závazně stanovit, že pokud by příslušník prováděl zákrok v civilním oděvu, pak měl povinnost prokázání se služebním průkazem, naopak pokud měl na sobě stejnokroj, pak se předpokládalo, že prokázání průkazem by nemělo být nutné, nicméně nebylo zcela vyloučeno, že mohou nastat i situace, kdy se jím bude také prokazovat.

Co se týče zjišťování totožnosti, tak k tomu mělo být dle důvodové zprávy přistupováno především v zájmu veřejného pořádku, např. pokud by osoba nemohla podat důvěryhodné vysvětlení o své činnosti nebo se chovala podezřele. Potřebnými úkony potřebnými k prokázání totožnosti se myslí především lustrace v příslušných evidencích, použití telefota nebo použití daktyloskopie. Uvedená lhůta 24 hodin je pak koncipována jako krajní a mělo k ní být přistupováno jen ve výjimečných případech.

Situacemi, za kterých mohla být osoba předvedena k provedení nezbytných služebních úkonů, pokud se dopouštěla hrubého porušování veřejného pořádku, se pak myslí např. ověření totožnosti, zjištění zaměstnavatele, výslech osoby, zjištění stupně podnapilosti, převoz na protialkoholní záchytku nebo pokud se osoba nacházela v záchvatu zuřivosti, tak její přenechání na součásti SNB, dokud se tato neuklidnila. Stejně jako u zjištění totožnosti, je lhůta 48 hodin k provedení nezbytných úkonů koncipována jako krajní.

Důvodová zpráva se pak věnuje 8denní lhůtě k zadržení cizince, který má být vyhoštěn. Tato lhůta je stanovena dle dosavadních zkušeností tak, aby si vyhošťovaný mohl například obstarat cestovní doklady, vízum nebo projednat jeho věc s příslušným zastupitelským úřadem.

Co se týče práva příslušníka přesvědčit se, zda je osoba ozbrojena, tak to bylo do zákona zahrnuto především z toho důvodu, že praxe ukázala, že mnohé

osoby, proti kterým je prováděn zákrok byly ozbrojeny. Přesvědčení se mělo být prováděno především vnějším ohmatáním oděvu.

Právo příslušníků provést výše zmiňované prohlídky při výkonu služby na státních hranicích bylo údajně přijato z důvodu zvýšeného turistického ruchu.

Dále zpráva rozebírá použití tzv. „mírnějších prostředků“ (např. použití obušku). Podle ní praxe ukázala, že jejich použití (např. proti opilcům) je účinné v zájmu zachování veřejného pořádku a mělo zabránit poškození zdraví zasahujícího příslušníka Sboru nebo napadeného občana. Zároveň údajně tyto prostředky působí preventivně a psychologicky na výtržníky a „jiné deklasované živly“. Zároveň se předpokládalo, že není nutné úplné a přesné uvedení jednotlivých mírnějších opatření v zákoně, protože je možné, že budoucí rozvoj technologie a chemie by mohl přinést nové prostředky.

O ustanoveních o použití zbraně důvodová zpráva uvádí, že byla přejata předchozí právní úprava, ale s několika změnami. Například se nahradil pojem „nebezpečného zločince“ pojmem „nebezpečný pachatel“, za kterého se považuje nebezpečný pachatel trestného činu nebo osoba, která byla příslušníkovi jeho náčelníkem nebo příslušným orgánem jako nebezpečný pachatel výslovně označena nebo osoba, kterou by měl příslušník podle jiných okolností pokládat za osobu zvláště nebezpečnou pro stát, lidský život, zdraví a tak podobně. Dále byl nahrazen dřívější obsáhlý pojem „služební úkon“ za pojem „závažný služební zákrok“. Oproti dřívější úpravě bylo rozšířeno ustanovení použití zbraně k odvrácení útoku na střežené objekty, kdy bylo přidáno ustanovení o útoku i na jiná střežená stanoviště. Pokud šlo o použití zbraně v oblasti státních hranic, tak se za tuto považovalo nejen hraniční pásmo, ale i katastrální území přilehlých obcí ke státním hranicím. Použití zbraně při zákroku, který se konal pod jednotným velením byli příslušníci oprávněn použít zbraň jen na povel.

Oddíl 6

Předposlední oddíl se věnoval služebním poměrům příslušníků SNB. Bylo zde zakotveno, že příslušníkem se může stát pouze politicky vyspělý, bezúhonný československý občan, pokud splňoval i jiné předpoklady pro výkon služby. Při nástupu do služby pak noví příslušníci vykonali služební přísahu, jejíž znění mělo být stanoveno ministrem vnitra.

Zákon dále uváděl, že příslušníci musí být náležitě vycvičeni a vyškoleni, a zároveň měli povinnost stále prohlubovat své vzdělání a kvalifikaci a udržovat své politické a odborné znalosti na vysoké úrovni. Kvalifikační předpoklady pro výkon služby měly být stanoveny ministrem vnitra, a to pro každou funkci. Zvláštní požadavky pak byly určeny pro osoby, jež měly být jmenovány na místo vyšetřovatele. Ti museli dle zákona dosáhnout věku nejméně 23 let a mít úplné vysokoškolské právnické vzdělání. Nicméně ministr vnitra mohl prominout požadavek na předepsané vzdělání, pokud by jmenovaný jinak zaručoval správný výkon této funkce.

Stejně jako v předchozích právních úpravách se zde zakotvovalo, že na příslušníky Sboru se vztahovala pravomoc vojenských soudů a ustanovení o vojenských trestných činech a jejich hodnosti také odpovídaly vojenským hodnostem. Dále pak příslušníci, kteří vykonali základní vojenskou službu byli osvobozeni po dobu činné služby od služebních povinností podle branného zákona⁹⁹. Služební poměry příslušníků o materiální, finančním a sociálním zabezpečení a o nemocenské péči se řídily příslušnými právními předpisy.

Důvodová zpráva k této části zákona nám mimo jiné říká, že předpokladem pro správný výkon služby u SNB je vysoký stupeň politických a odborných znalostí, kdy systém bezpečnostního školství měl být organizován tak, aby vytvářel předpoklady pro zvyšování kvalifikace příslušníků, zároveň se v měly pravidelně konat odborná školení a bojová příprava.

Dále je ve zprávě uvedeno, že hodnosti příslušníků zmiňované v tomto oddíle není nutné na tomto místě znovu upravovat, protože jsou již obsaženy v zákoně o právních poměrech vojáků¹⁰⁰. Důvodová zpráva pak připomíná, že nějaké poměry příslušníků jsou upraveny i v *zákoně č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků*, a proto není zapotřebí je přebírat i do tohoto zákona.

---

⁹⁹ Zákon č. 92/1949 Sb., branný zákon.

¹⁰⁰ Viz § 4 zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků.

Oddíl 7

Poslední oddíl se věnoval závěrečným ustanovením. Zde byla uvedena možnost ministra vnitra povolávat k plnění bezpečnostních úkolů příslušníky vojsk nebo jiných ozbrojených sborů MV. Při plnění úkolů SNB pak měli příslušníci vojsk nebo jiných ozbrojených sborů MV stejná práva a povinnosti jako příslušníci Sboru, pokud tedy ministr vnitra nestanovil jinak.

Nicméně situace mohla být i opačná, kdy ministr vnitra mohl povolat příslušníky SNB k plnění úkolů vojsk nebo jiných ozbrojených sborů. Příslušníci Sboru pak měli stejná práva a povinnosti jako příslušníci vojsk a jiných ozbrojených sborů MV, pokud ministr vnitra nestanovil jinak. Ministr vnitra ale mohl po dohodě s jinými ministry pověřit nebo zmocnit i jiné orgány k plnění úkolů SNB. Další ustanovení vyjmenovávala právní předpisy, které tento zákon rušil. Konkrétně šlo o:

- *zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti*
- *zákon č. 275/1948 Sb., kterým se přenáší působnost finanční stráže v celním pohraničním pásmu na Sbor národní bezpečnosti*
- *vládní nařízení č. 98/1949 Sb., o výkonu veřejné správy v oboru národní bezpečnosti na území hlavního města Prahy a Pražského kraje*
- *nařízení ministra národní bezpečnosti č. 103/1952 Sb., o zevním označení členů závodní stráže*
- *vládní nařízení č. 64/1957 Sb., o místní bezpečnosti.*

Důvodová zpráva k tomuto oddílu kromě jiného uvádí jako příklad jiných orgánů, které může ministr vnitra zmocnit k výkonu úkolů SNB, orgány celní správy. Zároveň uvádí, že ustanoveními tohoto zákona není dotčena působnost jiných orgánů vykonávat zajišťování bezpečnosti stanovené zvláštními předpisy, kdy se tím myslí například ozbrojená požární ochrana na železnici, městská inspekce v Praze nebo stráže určené k ochraně lesa, rybářství nebo vod.

V platnosti pak měly zůstat prováděcí předpisy vydané podle zákona o národní bezpečnosti z roku 1948 o služební přísaze příslušníků bezpečnostních sborů, o zevním označení, o působnosti závodních milic, závodních stráží a PS VB a Pohraniční stráže.

4. 1. 2. Prováděcí právní předpisy

Jakožto prováděcí právní předpis bude dále rozebrána *vyhláška FMV č. 76/1971 Sb., o Pomocné stráží VB a vyhláška ministra ČSSR č. 30/1971 Sb., o pověření příslušníků Lidových milic¹⁰¹ plněním některých bezpečnostních úkolů.*

Vyhláška ministra ČSSR č. 30/1971 Sb.

Vyhláška ministra vnitra ČSSR č. 30/1971 Sb. ze dne 22. dubna 1971, o pověření příslušníků Lidových milic plněním některých bezpečnostních úkolů obsahuje pět paragrafů. Možnost pověřit LM těmito úkoly vyplývá z § 11 odst. 1 a 2 *zákona č. 70/1965 Sb., o SNB*, kde je zakotveno, že dobrovolně se hlásící občané mohou být pověřeni plněním některých bezpečnostních úkolů, a zároveň je zde výslovně řečeno, že tito dobrovolníci musí být řádně označeni.

V prvním paragrafu se určovalo, že příslušníci LM se pověřovali plněním některých úkolů k posilování ochrany a bezpečnosti státu, hlavně při udržování veřejného pořádku a bezpečnosti osob a majetku, kdy tyto úkoly plnili pod přímým velením příslušníků SNB nebo v součinnosti s nimi, a pak podléhali velení LM.

Příslušníci LM byli povinni vykonávat službu ve stejnokroji, na rukávě museli být označeni emblémem s písmeny „LM“ nebo v občanském oděvu s rudou páskou připevněnou na oděvu. Označení se vždy mělo nacházet na levém předloktí. Písmena na emblému měla předepsanou výšku 42 mm a šířku 7 mm a nad písmeny se nacházela pěticípá hvězda. Páska na rukávu v případě civilního oděvu měla předepsanou šířku 10 cm, písmena pak výšku 60 mm a šířku 15 mm a na pásce musel být i otisk kulatého razítka příslušného štábu LM.

Pokud se příslušníci označili výše popsaným způsobem, pak měli při plnění bezpečnostních úkolů práva a povinnosti členů SNB.

---

¹⁰¹ Jednalo se o ozbrojené útvary, jejichž členy byli hlavně dělníci, a které podléhaly přímému velení KSČ – generálnímu tajemníkovi strany. Vznikly v únoru 1948 a rozpuštěny byly v prosinci 1989.

Vyhláška FMV č. 76/1971 Sb.

Vyhláška FMV č. 76/1971 Sb. ze dne 19. srpna 1971, o PS VB měla celkem 13 paragrafů. Předpis byl vydán stejně jako předchozí na základě § 11 odst. 1 a 2 *zákona č. 70/1965 Sb., o SNB*

Dle ustanovení této vyhlášky bylo třeba k zajišťování ochrany veřejného pořádku a bezpečnosti součinnosti VB s občany, kdy výrazem takto organizované součinnosti byla právě PS VB. Mezi její hlavní úkoly patřilo zejména zajišťování ochrany veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku, zajišťování bezpečnosti a plynulosti dopravy a ochrana státních hranic. Zároveň měla její činnost působit i preventivně k tomu, aby se včas odstraňovaly příčiny porušování veřejného pořádku.

Předpis obsahoval i úpravu toho, kdo přesně se mohl stát členem PS VB. Uchazeč musel být starší 21 let a být oddán socialistickému společenskému a státnímu zřízení a požívat všeobecné vážnosti a důvěry. Následně byli členové ustanoveni náčelníky okresních oddělení VB, kde následně působili, a to na doporučení NV nebo státních, hospodářských a společenských orgánů a organizací. Nový člen musel složit i slib, po jehož složení mu byl předán průkaz člena a rukávová páska.

Ze členů se utvářeli po dohodě s příslušnými NV jednotky PS VB. V čele takové jednotky působil náčelník obvodního oddělení VB, a to prostřednictvím vedoucího jednotky, který byl jmenován náčelníkem okresního oddělení VB po projednání s příslušnými NV.

Stejně jako příslušníci LM, i příslušníci PS VB museli být zevně označeni, a to rukávovou páskou, která se nosila na levém záloktí, byla žluté barvy, 105 mm široká, s modrými písmeny „PS VB“ o výšce 35 mm a šířce 20 mm a musela být označena i otiskem kulatého razítka okresního oddělení VB. Pokud byli členové takto označeni a plnili uložené úkoly, pak byli považováni za veřejné činitele.

Příslušníci dále disponovali některými oprávněními příslušníků SNB. Mohli například vyzvat občana, aby upustil od jednání, kterým narušoval veřejný pořádek nebo od jiného nezákonného jednání, na místě napomenout občana, který porušil veřejný pořádek, v odůvodněných případech vyzvat občana k prokázání

totožnosti nebo zakázat jízdu řidiči, jehož schopnost k řízení je snížena vlivem alkoholu nebo pokud by technický stav vozidla ohrožoval bezpečnost a plynulost provozu. A pokud vykonávali službu spolu s příslušníky VB, pak byli za podmínek stanovených *zákonem č. 70/1965 Sb., o SNB* oprávněni použít obušek nebo chemický slzotvorný prostředek. Uposlechnout pokyny a výzvy členů se vztahovala na každého.

Mezi další povinnosti příslušníků patřilo zachovávání zákonů a jiných právních předpisů, při jednání měli vystupovat rozvážně a zdvořile, dbát na vážnost a důstojnost občanů a svou vlastní, aktivně plnit uložené úkoly a zvyšovat své politické a odborné znalosti a zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděli v souvislosti s plněním úkolů, a které v obecném zájmu nebo zájmu zúčastněných osob vyžadují, aby zůstaly utajeny. Měli také povinnost se na požádání prokázat průkazem člena při plnění úkolů.

Předpis dále přiznával členům možnost získat věcné a peněžité odměny za mimořádný výkon služby a výsledky v práci.

Členové mohli být uvolněni náčelníkem okresního oddělení VB, a to na vlastní žádost, které náčelník musel vyhovět. O zbavení členství v PS VB také rozhodoval náčelník okresního oddělení VB, a to pokud člen náležitě neplnil své povinnosti nebo se dopustil takového jednání, které bylo neslučitelné s výkonem funkce.

Pokud by členům vznikla při výkonu činnosti nějaká škoda nebo v přímé souvislosti s ní, pak se použili ustanovení *zákona č. 70/1965 Sb., o SNB* o náhradě škody občanům¹⁰², jak bylo uvedeno v předchozí podkapitole.

4. 1. 3. Zrušení právního předpisu

Zákon byl zrušen ke dni 1. července 1974, kdy nabyl účinnosti nový *zákon č. 40/1974 Sb. ze dne 24. dubna 1974, o Sboru národní bezpečnosti*.

---

¹⁰² Konkrétně ustanovení § 13.

4. 1. 4. Významná judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 10. 1974 sp. zn. 11 Tz 34/74

V tomto rozhodnutí se řešila problematika toho, za jakých podmínek požívá člen PS VB ochrany veřejného činitele.

Skutková stránka věci byla následující. Obviněný byl uznán vinným z trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 156 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona¹⁰³, kterého se měl dopustit tím, že dne 12. prosince 1973 po 23. hodně v Praze na nábřeží B. Engelse urážel hrubými a vulgárními výroky člena PS VB, a to z toho důvodu, že ho tento kontroloval a žádal jeho občanský průkaz, a také proto, že trval na předvedení obviněného na oddělení VB. Za toto chování byl obviněnému uložen trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců, který mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu tří let.

Následně byla podána stížnost pro porušení zákona, kdy NS ČSR tento rozsudek Obvodního soudu zrušil a postoupil věc k projednání komisi pro ochranu veřejného pořádku při ONV pro Prahu 2.

Z odůvodnění je pro nás vzhledem k tématu práce důležité, že NS se narozdíl od OS pro Prahu 2 vyslovil tak, že nebyly naplněny všechny znaky předmětného trestného činu útoku na veřejného činitele, a to z toho důvodu, že člen PS VB nesplňoval všechny podmínky k tomu, aby se mohl považovat za veřejného činitele. Dle § 11 odst. 2 zákona č. 70/1965 Sb., o SNB¹⁰⁴ měli občané, kteří byli pověřeni plněním úkolů SNB, práva a povinnosti členů SNB, jen pokud byli zevně označeni. Toto zevní označení bylo podrobně stanoveno vyhláškou FMV č. 76/1971 Sb.¹⁰⁵, kde bylo určeno, že členové musí být označeni předepsanou páskou. Pokud tuto podmínku splnili, tak disponovali pravomocí zjišťovat totožnost osob, které by narušovaly veřejný pořádek nebo mohli takové osoby předvádět na oddělení VB. Pokud tedy člen vykonával nějaký takový

---

¹⁰³ (2) *Kdo hrubě urazí nebo pomluví veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.*

¹⁰⁴ (2) *Dobrovolně se hlásící občané, kteří požívají všeobecné vážnosti a důvěry, mohou být pověřeni plněním některých bezpečnostních úkolů. Jsou-li zevně označeni, mají práva a povinnosti podle tohoto zákona jako příslušníci Sboru národní bezpečnosti, pokud ministr vnitra nestanoví jinak.*

¹⁰⁵ Viz předchozí podkapitola 4. 1. 2. Prováděcí právní předpisy.

zárok a nebyl takto označen, pak samotný zárok neměl povahu výkonu pravomoci veřejného činitele a člen tudíž nepožíval ochrany veřejného činitele. Prokazováním se jen služebním průkazem člena PS VB, nebylo možné nahradit podmínku zevního označení. V takovém případě člen jednal jen jako iniciativní občan.

V tomto případě proto nemohl obviněný spáchat předmětný trestný čin, protože člen se prokázal pouze služebním průkazem a nebyl řádně zevně označen. Nicméně se obviněný dopustil narušování veřejného pořádku tím, že v podnapilém stavu na ulici cosi pokřikoval a na žádost člena PS VB, aby s ním odešel na oddělení VB reagoval hrubými a vulgárními výroky. Toto jeho jednání proto naplňovalo skutkovou podstatu přestupku proti socialistickému soužití podle § 19 zákona č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku¹⁰⁶. Věc proto měla být rovnou postoupena podle § 222 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu¹⁰⁷ orgánu příslušnému pro projednání přestupků, kterým byla komise pro ochranu veřejného pořádku při ONV v Praze 2.

Rozhodnutí se bylo možné aplikovat i za účinnosti zákona č. 40/1970 Sb., o SNB.

---

¹⁰⁶ *Přestupku proti socialistickému soužití se dopustí, kdo drobným výtržnictvím, rušením nočního klidu, překročením uzavírací hodiny nebo drobným poškozením majetku v socialistickém nebo osobním vlastnictví anebo jiným nepřístojným jednáním narušuje v menším rozsahu socialistické soužití.*

¹⁰⁷ (2) *Shledá-li soud v zažalovaném skutku toliko přestupek nebo kárné provinění, postoupí věc orgánu příslušnému k rozhodování o tomto přestupku nebo kárném provinění.*

5. Právní úprava SNB v letech 1974–1990

Mezi lety 1974–1990 se právní úprava SNB řídila *zákonem č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti*.

5. 1. Zákon č. 40/1974 Sb. ze dne 24. dubna 1974, o Sboru národní bezpečnosti

Tento zákon, který upravoval mimo jiné organizaci, postavení a práva a povinnosti členů SNB, byl přijat dne 24. dubna 1974 Federálním shromážděním Československé socialistické republiky. Platnost získal dne 7. května 1974, účinnosti pak nabyl 1. července 1974. Návrh tohoto zákona zpracovala vláda, šlo tedy stejně jako u předcházejících právních úprav o vládní návrh.

Dle důvodové zprávy, která je velmi poplatná tehdejší době, se mimo jiné hovoří o tom, že mezi hlavní funkce socialistického státu patří ochrana socialistického společenského a státního zřízení. Nicméně společnost by měla chránit i jiné zájmy, mezi které patří zdraví, život a osobní majetek. K zajištění této funkce je pak nutné vybudovat profesionální, odborně zdatný a akceschopný bezpečnostní sbor, který by měl pod velením vládnoucí třídy a komunistické strany chránit stát a práva a svobody občanů.

Důvodová zpráva se pak vrací k předchozím obdobím, která byla rozebrána v předchozích kapitolách, proto zde již velmi stručně. Je zde řečeno, že po druhé světové válce se snažila KSČ rozbít dosavadní bezpečnostní buržoazní aparát a nahradit ho novým lidovým sborem národní bezpečnosti, což se jí i z části povedlo přijetím *zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti*, který ale nebyl úplně podle jejích představ, a proto byla po únoru 1948 přijata nová úprava – *zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti*, který přijal ta ustanovení z předchozí úpravy, která byla považována za pozitivní. V následujícím období, po „*dobudování základů socialistického společenského řádu*“, opět vyvstala potřeba nové právní úpravy, a to k upřesnění úkolů, postavení a poslání bezpečnostního sboru. Novou úpravou se tak stal *zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti*, který už vycházel z dosavadních „třídních“ skutečností a idejí KSČ a byl účinným nástrojem k zajišťování svěřených úkolů. V období let 1968-1969 se

ale ukázalo, že bude třeba opět přijmout nějaká nová opatření v rámci právní úpravy, a to politická, organizační a kádrová.

Prvním takovým předpisem pak byl *zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti*, který určoval nové podmínky mezi příslušníky a samotným Sbohem. Nicméně i tak stále existovala potřeba doplnění současného *zákona č. 70/1965 Sb., o SNB*, téměř v celém jeho obsahu. Příslušníci také údajně nedisponovali dostatečnými prostředky, které sloužily k zajišťování jejich úkolů, proto došlo v nové úpravě k jejich rozšíření. Nově měla být pojata koncepce vztahu mezi SNB a NV a úprava PS VB.

Nový zákon pak vycházel z předchozího zákona, kdy přebíral taková ustanovení, která se osvědčila a rušil, měnil nebo doplňoval taková, která už nepostačovala. Zpráva také zmiňuje, že návrh vycházel z myšlenek vyslovených na XIV. sjezdu KSČ, které se týkaly výkonu a řízení bezpečnostní služby a upevňoval socialistický charakter SNB. Počítalo se s tím, že zákon bude platit minimálně dalších 10-15 let¹⁰⁸, což se naplnilo, protože zákon byl zrušen až v roce 1991.

5. 1. 1. Struktura a obsah zákona

Zákon je členěn na Úvodní ustanovení a sedm hlav, které se dále dělí na oddíly a celkem má 63 paragrafů, což je téměř o polovinu více než předchozí úprava, kdy u nich byl počet paragrafů v průměru 30. Jde tedy o nejrozsáhlejší právní předpis z tohoto období. A jak by se dalo očekávat, tak jsou paragrafy dále členěny na odstavce, popřípadě písmena. Stejně jako předchozí předpis, i tento obsahuje před samotnými ustanoveními preambuli, která je téměř totožná s tou v předchozím zákoně. Je zde opět vysloveno, že ochrana socialistického společenského a státního zřízení, veřejného pořádku a majetku v socialistickém vlastnictví, ochrana občanů a jejich majetku patří k předpokladům rozvoje ve společnosti, kdy při tomto hraje významnou roli SNB, jehož činnost se řídila stanovami KSČ. Zmíněna zde byla i důležitost dodržování socialistické zákonnosti.

---

¹⁰⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.

Část nazvaná Úvodní ustanovení obsahuje tři paragrafy a opět nám, stejně jako předchozí právní úpravy říká, že SNB je jednotným, ozbrojeným bezpečnostním sborem, která má hlavně chránit socialistické společenské a státní zřízení, veřejný pořádek a bezpečnost osob a majetku, kdy toto poslání má plnit prostřednictvím preventivní a výchovné činnosti a popřípadě za použití prostředků státního donucení. SNB měl dále dbát na to, aby občané mohli uplatňovat svá práva při zachování své důstojnosti a osobní svobody, a to v souladu s právním řádem a zájmy socialistické společnosti. SNB pak měl povinnost při svém jednání dodržovat Ústavu ČSSR, ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy.

Dále bylo zakotveno, že do práv a svobod občanů mohl Sbor, prostřednictvím svých příslušníků, zasáhnout jen tehdy, pokud to bylo nutné v zájmu ochrany socialistického společenského a státního zřízení, veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku, a to vždy v mezích zákona a v přiměřeném rozsahu k chráněnému zájmu. Šlo tedy o zakotvení zásady zákonnosti a přiměřenosti. Důvodová zpráva k těmto ustanovením zdůrazňuje, že i přes svou preventivní a výchovnou činnost Sbor i nadále zůstává především orgánem státního donucení, nicméně zároveň akcentuje i to, že Sbor má povinnost nejdříve využít nástroje prevence, a až následně represivní. Lze tedy hovořit o subsidiaritě represivních prostředků.

HLAVA PRVNÍ

Tato část nese označení *Úkoly Sboru národní bezpečnosti*, má celkem čtyři paragrafy a zabývá se základními úkoly, plněním dalších úkolů a mezinárodní spoluprací.

Základní úkoly se v podstatě neliší od předchozích úprav, a ani zde nejsou nějak více rozebrány. Patřilo mezi ně například odhalování a zneškodňování nepřátelské činnosti zaměřené proti ČSSR, ochrana bezpečnosti osob a majetku, soustředování a zpracování informací důležitých pro bezpečnost státu a jeho politický a hospodářský vývoj, zabezpečování ochrany ústavních činitelů, odhalování trestných činů a přečinů a zjišťování jejich pachatelů, vyšetřování a vyhledávání trestných činů podle trestního řádu, spolupůsobení při obraně republiky a při ochraně státních hranic. Sbor se měl také podílet na zajišťování úkolů stanovených předpisy o ochraně státního, hospodářského a služebního

tajemství¹⁰⁹ nebo působení při zajišťování veřejného pořádku, a pokud byl porušen tak činnost k jeho obnovení.

Důvodová zpráva k tomuto ustanovení rozvádí například ustanovení o odhalování a zneškodňování nepřátelské činnosti, kdy tato mají dle ní naplňovat funkci státu, a to tím, že chrání společnost i občany před útoky těchto třídních nepřátel. Dále se věnuje ochraně osob, kdy nám říká, že tímto úkolem se Sbor podílí na zabezpečení právních jistot občanů, ale i jiných státních příslušníků, kteří se nachází na státním území, zároveň ale lze toto ustanovení vztáhnout i na ochranu stranických činitelů, zahraničních delegací a oficiálních hostů. Novým ustanovením bylo zařazení úkolu zabezpečování ochrany ústavních činitelů, včetně zahraničních činitelů.

Jako esenciální činnost SNB ale i nadále zůstává především odhalování a vyšetřování trestných činů a přečinů. Při ochraně státního, hospodářského a služebního tajemství se SNB podílel v rozsahu stanoveném *zákonem č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství*. Působení při obraně státu je SNB svěřeno z toho důvodu, že taková činnost je součástí celkové ochrany společnosti, která je úkolem SNB, a proto by se na ní měl spolupodílet. Tento úkol ale mohl být plněn i vojáky ČSLA, kteří mohli být po dohodě s ministrem národní obrany naopak povoláni k plnění úkolů SNB, pak ale podléhali ministrovi vnitra v rámci jednotného řízení bezpečnostní služby.

K ochraně státních hranic zpráva uvádí, že tato činnost je hlavně úkolem Pohraniční stráže a SNB se podílí např. jen kontrolou cestovních dokladů a přímou ochranou státních hranice se socialistickými státy. K dalšímu úkolu SNB, kterým je zabezpečování veřejného pořádku, se dozvídáme, že za ochranu veřejného pořádku odpovídají především NV ve svých obvodech. Ty ho pak zajišťovali buď samy nebo prostřednictvím jiných orgánů. Pokud tuto činnost, sloužící k zabezpečení MZVP na určitém území, vykonával SNB, pak podléhal pokynům příslušného NV.

Jednotlivé útvary Sboru mohly být pověřeny federálním ministrem vnitra dalšími úkoly, jejichž plnění bylo podle právních předpisů svěřeno právě FMV,

---

¹⁰⁹ Šlo hlavně o zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství.

stejně tak mohl učinit ministr vnitra ČSR a ministr vnitra SSR, s úkoly, které byly svěřeny buď MV ČSR nebo MV SSR. Tato zmocnění ministrů vnitra byla do zákona nově přidána z toho důvodu, že SNB už stejně plnil některé úkoly, které byly zákonem svěřeny příslušným MV, ale činil tak bez zákonného podkladu. Ministr vnitra ČSSR disponoval i oprávněním povolát příslušníky SNB k plnění úkolů VMV, kdy při jejich plnění měli stejná práva a povinnosti jako vojáci VMV, pokud ministr vnitra ČSSR neurčil jinak. Toto ustanovení bylo téměř beze změny přejato z předchozí právní úpravy¹¹⁰. Sbor ale mohl plnit i jiné úkoly státní správy, pokud tak bylo stanoveno ve zvláštních předpisech, jednalo se například o úkoly na poli evidence zbraní a střeliva nebo hlášení obyvatelstva.

Dále zákon obsahuje ustanovení o tom, že pokud nastane situace, v nichž bude hrozit bezprostřední nebezpečí vážného ohrožení veřejného pořádku, které ale nemohlo být odstraněno silami a prostředky příslušných orgánů, pak měl SNB povinnost odvrátit takové nebezpečí, kdy měl ale provést jen nezbytná opatření. Pokud by SNB provedl taková opatření bez vědomí příslušného orgánu, pak měl povinnost ho o nich bezodkladně vyrozumět a zároveň informovat i místní národní výbor (*dále jen MNV*). Dle důvodové zprávy nebylo možné přesně vymezit okruh situací, na které se toto ustanovení mohlo vztahovat, ale jako příklad uvádí zneužití veřejného shromáždění nebo sportovního podniku. Při zařazení tohoto ustanovení se vycházelo ze zkušeností a z toho, že obdobné ustanovení bylo zahrnuto i v úpravách jiných socialistických států.

K mezinárodní spolupráci zákon obsahuje jen jeden paragraf, který říká, že SNB se na základě příslušných dohod podílí na zabezpečování bezpečnosti států světové socialistické soustavy a za tím účelem spolupracuje s jejich bezpečnostními službami. Důvodová zpráva zde zdůrazňuje potřebu úzké spolupráce se socialistickými státy a potřebu koordinovaného postupu proti společnému nepříteli, kdy rozsah takové spolupráce měl být stanoven přímo státy.

---

¹¹⁰ Viz § 30 odst. 2 zákona č. 70/1965 Sb., o SNB.

HLAVA DRUHÁ

Tato část zákona se nazývá *Organizace a řízení SNB* a je rozdělena na části Základní principy a organizace, Krajské správy SNB, Vyšetřovatelé SNB a Právomoc vojenských soudů ve věcech příslušníků SNB a celkem má sedm paragrafů.

Sbor je definován jako podle vojenských zásad organizovaný sbor, jež plní úkoly na území ČSSR, kdy zásady jeho organizační výstavby a početní stavy schvaluje vláda, z nichž pak měl zásady organizace stanovit ministr vnitra ČSSR. Organizace útvarů řízených ministrem vnitra ČSSR spadala do jeho působnosti a organizace útvarů, jež řídili ministři vnitra ČSR a SSR pak spadala zase do jejich působnosti, a to z důvodu lepšího přizpůsobení organizace společenským potřebám. Důvodová zpráva pak objasňuje, že SNB sloužil k zabezpečení vnitřního pořádku jak na úrovni federace, tak na úrovni obou republik, Sbor tedy zůstal jednotný i navzdory federativnímu uspořádání republiky.

Z předchozí úpravy zůstalo zachováno rozdělení SNB na dvě složky – StB a VB a v rámci nich se členil na útvary StB a VB, které podléhaly náčelníkům a velitelům těchto složek. Nicméně důvodová zpráva připouští, aby kromě příslušníků zařazených v těchto složkách disponoval SNB i takovými, kteří nebudou ani součástí StB, ani VB. Mělo jít o takové příslušníky, kteří vykonávali službu pro obě složky, a to například v oblasti velitelské, kádrové, finanční, materiální a správní. Takoví příslušníci ale museli být ve služebním poměru, nejen v pracovním. Místní organizace pak odpovídala v zásadě územnímu členění státu, tzn. že byla organizována na úrovni krajů, okresů a obvodů (ty byly stanoveny jako území, na kterém se nacházel jeden nebo více MNV). Toto ustanovení bylo také převzato z předchozí úpravy¹¹¹.

Představeným všech příslušníků Sboru byl ministr vnitra ČSSR, ministři vnitra ČSR nebo SSR pak působili jako představení příslušníků Sboru, kteří byli zařazeni do útvarů jimi řízenými. K podrobnější úpravě vztahů nadřízenosti a podřízenosti byl zmocněn ministr vnitra ČSSR.

---

¹¹¹ Viz § 6 zákona č. 70/1965 Sb., o SNB.

Zákon se dále věnuje krajským správám SNB, které měly za úkol zabezpečovat činnost útvarů SNB, v jejichž čele byli náčelníci. Tyto krajské správy byly zřízeny, protože na území kraje působily jak útvary řízené FMV, tak i MV ČSR a SSR a bylo žádoucí, aby zůstal zachován jednotný velitelský princip, který měl být zajištěn právě zřízením těchto krajských správ. Mezi úkoly náčelníků, kteří byli v jejich čele, patřila koordinace činnosti útvarů SNB a ve vymezeném rozsahu přímo jejich řízení, organizace součinnosti SNB se státními a jinými orgány a odpovědnost za materiálně technické a finanční zajištění činnosti všech útvarů SNB, kdy zmocnění ke stanovení podrobností úkolů a rozsahu pravomocí disponoval ministr vnitra ČSSR po dohodě s ministrem vnitra ČSR a SSR. Důvodová zpráva pak počítala s tím, že v případě mimořádného ohrožení klidu a veřejného pořádku náčelníkům připadalo oprávnění řídit všechny útvary SNB na území kraje, kdy toto ustanovení přímo navazovalo na § 2 bod 2 zákona č. 128/1970 Sb., o vymezení působnosti Československé socialistické republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti, který říkal: „Do působnosti Československé socialistické republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti patří: (...) 2. řídit činnost všech útvarů Sboru národní bezpečnosti v době mimořádného ohrožení klidu a veřejného pořádku;“.

Další ustanovení se věnuje vyšetřovatelům SNB. Zde je řečeno, že tito vyšetřovatelé konají vyšetřování podle trestního řádu a mohou se jím stát jen takoví příslušníci, kteří splňují podmínky pro ustanovení do funkce podle zvláštních předpisů, kterým se myslí zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků SNB, konkrétně § 17 odst. 2¹¹². Vyšetřovatelé byli jmenováni v oborech své působnosti buď ministrem vnitra ČSSR, ČSR nebo SSR a podřízeni byli náčelníkům vyšetřovacích útvarů. I toto ustanovení v zásadě zůstalo zachováno z předchozího zákona¹¹³.

Stejně jako v předchozí právní úpravě příslušela soudní pravomoc nad příslušníky SNB vojenským soudům a vztahovaly se na ně ustanovení o vojenských trestných činech.

---

¹¹² (2) Do funkce vyšetřovatele může být ustanoven jen příslušník, který dosáhl věku nejméně 24 let a má vysokoškolské právnícké vzdělání. Podmínku vysokoškolského právníckého vzdělání mohou ministři vnitra v oborech své působnosti z důležitých důvodů výjimečně prominout, jestliže příslušník ustanovovaný do funkce vyšetřovatele jinak dává záruku řádného výkonu této funkce.

¹¹³ Viz § 5 odst. 2 zákona č. 70/1965 Sb., o SNB.

HLAVA TŘETÍ

Tato část zákona má 3 oddíly a celkem 17 paragrafů a řeší Povinnosti a oprávnění příslušníků SNB.

ODDÍL PRVNÍ

Tento oddíl se zabýval Povinnostmi příslušníků SNB a má čtyři paragrafy. Stejně jako v předcházející právní úpravě i zde byla stanovena povinnost příslušníků při zákrocích a úkonech dbát cti, vážnosti a důstojnosti občanů a své vlastní a hledět na to, aby občanům v souvislosti s tímto jednáním nevznikla bezdůvodná újma, a aby zásah/zárok nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu zásahu/zároku. Zakotvena tedy byla zásada přiměřenosti zároku/zásahu. Upravena byla i poučovací povinnost příslušníků vůči občanům, včetně jejich informování o možnosti podat stížnost, ale jen v případech, kdy to dovolovaly okolnosti případu.

Příslušníci byli povinni zakročit kdykoliv, v mezích zákona, nebo učinit jiná opatření k provedení zároku, hlavně pokud byl páčán trestný čin nebo přestupek. Stejně tak měli povinnost zakročit k odstranění bezprostředního ohrožení, pokud by někomu hrozilo nebezpečí smrti, újma na zdraví nebo škoda na majetku. Taková opatření byli příslušníci povinni provést, i pokud se zrovna nacházeli mimo službu. Způsob a rozsah takových zároků měl být stanoven ministrem vnitra ČSSR. Rozsah oprávnění a povinnosti uložené tímto zákonem ale mohly být omezeny ministrem vnitra ČSSR, ČSR a SSR, a to podle útvarů, které řídili, šlo například o výjimku ze služebních zároků, pro které neměl příslušník odborné předpoklady.

Příslušníkům byla uložena i povinnost na požádání prokázat svou totožnost, a to způsobem, který mělo stanovit FMV obecně závazným právním předpisem¹¹⁴. Toto ustanovení mělo sloužit občanům k tomu, aby měli jistotu, že opravdu jednají s příslušníkem a také to souviselo s tím, že dle trestního zákona byl příslušníci SNB veřejnými činiteli¹¹⁵.

---

¹¹⁴ Šlo o vyhlášku FMV č. 42/1974 Sb., o prokazování příslušnosti ke Sboru národní bezpečnosti a následně o vyhlášku FMV č. 12/1979 Sb., o prokazování příslušnosti ke Sboru národní bezpečnosti a oprávnění k plnění jeho úkolů.

¹¹⁵ § 89 odst. 8 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 45/1973 Sb.

Při zákroku měli příslušníci povinnost použít slov „Jménem zákona!“, pokud to vyžadovala povaha zákroku a okolnosti to dovolily, kdy každý byl povinen uposlechnout takové výzvy příslušníka Sboru. Na řízení silničního provozu a dohledu nad ním se pokyny a výzvy příslušníků Sboru řídily zvláštními předpisy¹¹⁶.

ODDÍL DRUHÝ

Tato část zákona se zabývala Oprávněními příslušníků SNB, kdy k těm z předchozího zákona přibyla nová.

Z minulé právní úpravy zůstalo oprávnění požadovat vysvětlení a oprávnění požadovat prokázání totožnosti, a to v podstatě beze změn, snad jen s tím, že o předvedení osoby k prokázání osoby se sepisoval úřední záznam. Pokud ale nemohla být totožnost osoby zjištěna tímto způsobem, tak mohli příslušníci SNB přistoupit k dalším úkonům. Konkrétně se jednalo o možnost sejmout daktyloskopické otisky, fotografování, zevní měření těla a jeho částí, zjišťování zvláštních tělesných znamení, ale mohli požadovat i vzorek rukopisu nebo půjčení věci, která měla vztah k totožnosti neznámé osoby. Těmto požadavkům byla osoba povinna vyhovět. Důvodová zpráva nám pak říká, že tyto další úkony mají subsidiární povahu a mělo k nim být přistoupeno jen pokud nešlo o totožnost osoby zjistit jinak. Důležité je zmínit i to, že k těmto úkonům mohli příslušníci SNB přistoupit i tehdy, když vykonávali činnost k objasňování přečinů a vyhledávání a vyšetřování trestných činů.

Dalším oprávněním bylo tzv. zajištění, které se týkalo každého, kdo výtržnostmi a nepřístojným chováním narušoval veřejný pořádek. A stejně jako v předchozí úpravě musela být taková osoba nejpozději do 48 hodin propuštěna a nově bylo zakotveno, že po 24 hodinách zajištění musel SNB informovat blízkého příbuzného zadržené osoby a v případě vojáka nadřízeného, pokud tomu nebránily nějaké závažné okolnosti. Zajištěny ale měly být i osoby, kterých se týkalo vyhoštění na nezbytně nutnou dobu, nejdéle však na 14 dní, což byla změna oproti dřívější právní úpravě (v ní to bylo 8 dnů). A nově se o zajištění ve všech případech zhotovoval úřední záznam.

---

¹¹⁶ Šlo o vyhlášku MV č. 80/1966 Sb., o pravidlech silničního provozu a o vyhlášku FMV č. 100/1975 Sb., o pravidlech silničního provozu.

Dále příslušníci disponovali právem odebrat zbraň do rozhodnutí příslušných orgánů (NV, soud). K odebrání ale mohli přistoupit až po zjištění, že je osoba ozbrojená při jejím zajištění nebo předvedení. K zajišťování ochrany leteckého provozu bylo zákonem příslušníkům Sboru svěřeno oprávnění vykonat osobní prohlídku, prohlídku zavazadel a prohlídku letadla, a to především ke zjištění, zda není přepravována zbraň nebo nějaký jiný předmět. Podle důvodové zprávy bylo toto ustanovení přijato kvůli „rozzrůstajícímu se pirátství v civilní dopravě“ a sloužit mělo především k ochraně a bezpečnosti cestujících.

Následující ustanovení se věnovala oprávnění k prohlídce dopravních prostředků, a to při pátrání po hledaných osobách, zbraních, střelivu, výbušninách, omamných prostředcích nebo odcizených věcech. Toto ustanovení bylo nové oproti dřívější úpravě a důležité bylo, že ho bylo možné uplatnit i bez účinků zahájení trestního stíhání. Nedotčena zůstala oprávnění příslušníků při výkonu služby na státních hranicích, mezi která patřila možnost vykonat osobní prohlídku a prohlídku zavazadel a dopravních prostředků. Nové ale bylo oprávnění příslušníků k uložení zákazu vstupu na určená místa, a to například z obranných důvodů nebo při ochraně zdraví a životů občanů. A novým bylo i oprávnění otevřít byt, a to za existence důvodné obavy, že je ohrožen život nebo zdraví nebo hrozila-li škoda většího rozsahu. Příslušníci pak mohli učinit nezbytné úkony a měli povinnost neprodleně informovat uživatele bytu a sepsat úřední záznam.

V závěru tohoto oddílu bylo zakotveno, že příslušníci mohli odejmout věc v řízení o přestupku, a to po marné výzvě k vydání věci, o níž se zároveň muselo důvodně usuzovat, že v řízení o přestupku bude rozhodnuto o jejím propadnutí nebo zabrání. O tomto úkonu se také musel sepsat záznam a osobě, která byla věc odňata se vydalo potvrzení o odnětí věci. Nicméně nemohla být odejmuta taková věc, jejíž hodnota byla v nápadném nepoměru k povaze přestupku. A pokud nebylo v řízení rozhodnuto o propadnutí nebo zabrání věci, tak musela být bezodkladně vrácena. Toto ustanovení bylo nové a nenacházelo se v předchozí právní úpravě.

ODDÍL TŘETÍ

Tento oddíl se zabývá Prostředky používanými příslušníky SNB při služebních zákrocích. Zákon se nejdříve věnuje možnosti použití mírnějších prostředků, kdy těchto zákon uváděl více než předchozí právní úprava. Mezi takové prostředky patřila možnost použít hmaty a chvaty sebeobrany, slzotvorný prostředek, obušek, pouta, služebního psa, proud vody, vytlačování vozidly, úder zbraní, výstrahy a varovného výstřelu do vzduchu. Nicméně FMV disponovalo možností obecně závazným předpisem rozšířit tyto prostředky o další. Následující ustanovení nám ale říká, že tyto prostředky měly v podstatě až subsidiární povahu, protože příslušníci SNB byli povinni nejdříve užít domluvu, napomenutí a výzvu. Zakotvena byla i zásada přiměřenosti, kdy se z výše vyjmenovaných prostředků (hmaty, použití obušku, ...) měl použít ten, který mohl zabezpečit splnění služební povinnosti, ale zároveň měl co nejméně poškozovat osobu, vůči níž bylo zakročováno. Zároveň se zmiňovalo, že by případná škoda způsobená užitím prostředků neměla být ve zřejmém nepoměru k zájmu chráněnému zákonem. FMV pak bylo uloženo zmocnění k podrobnější úpravě podmínek a použití těchto prostředků.

Následující paragraf se věnoval použití zbraně. Podmínky jejího použití zůstaly stejné jako v předchozí úpravě, jen s přidáním ustanovení, že mohla být použita, pokud nešlo jinak zastavit dopravní prostředek, kterým řidič bezohlednou jízdou vážně ohrožoval životy, zdraví a majetek a na opětovnou výzvu nebo znamení nereagoval a právo použít zbraň ke zneškodnění zvířete, které ohrožovalo život nebo zdraví osob. Stanovena byla i povinnost pro příslušníky dbát nutné opatrnosti, a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok se zbraní směřoval. Nicméně je důležité zmínit, že byla zakotvená subsidiarita použití zbraně – příslušníci byli povinni, pokud to situace umožňovala, nejdříve použít výše vyjmenované mírnější prostředky. K podrobnější úpravě bylo opět zmocněno FMV.

Zákon překvapivě obsahoval i jakási omezení použití některých prostředků. Nebylo možné použít zbraň, slzotvorný prostředek, obušek, pouta a služebního psa proti těhotné ženě, osobě vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo nemocí a dítěti. Výjimkou byly případy, kdy by taková osoba vedla útok proti chráněným zájmům a vzniklá situace by to nezbytně vyžadovala.

Dle důvodové zprávy tato nová ustanovení vycházela ze základního etického a humánního pohledu a zároveň se jednalo o konkretizaci zásady přiměřenosti zakotvenou v § 3 odst. 2 předmětného zákona¹¹⁷.

HLAVA ČTVRTÁ

Hlava čtvrtá obsahovala ustanovení týkající se *Vztahů SNB k jiným státním orgánům, socialistickým organizacím a k občanům* a celkem měla tři oddíly.

ODDÍL PRVNÍ

Problematikou, kterou řešil tento oddíl byly Vztahy k NV a jiným státním orgánům. Zde bylo řečeno, že při zabezpečování MZVP plnily útvary VB úkoly, které jim ukládaly NV v rozsahu jejich působnosti, a to za předpokladu, že je nemohly zajistit samy. Takto ukládat úkoly v rámci MZVP mohly NV jen příslušným útvarům VB. Odpovědnost za takto uložené úkoly nesli náčelníci a velitelé útvarů VB, a to jak vůči NV, tak i vyšším náčelníkům a velitelům. Ale ve věcech výkonu služby odpovídali a podléhali jen vyšším náčelníkům a velitelům.

NV příslušných stupňů se také vyjadřovaly k rozhodnutí náčelníků a velitelů SNB o rozmístování útvarů VB nebo o zřizování jednotek PS VB. A příslušné útvary SNB měli povinnost předkládat NV příslušných stupňů zprávy o stavu veřejného pořádku v jejich obvodech. V těchto ustanoveních se vycházelo z toho, že NV působily jakožto orgány státní moci, které byly v zájmu komplexnosti ochrany oprávněny koordinovat činnost všech orgánů na jejich území k ochraně veřejného pořádku.

SNB byl také povinen provést zákrok směřující k rozpuštění veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu, jen na základě rozhodnutí příslušného NV. Výjimku tvořily situace, kdy by účastníci těchto akcí páchali trestný čin, přečin nebo přestupek, nicméně o tom museli bezodkladně informovat příslušný NV.

Dále tento úsek zákona obsahoval zmocnění vlády ČSR a SSR k podrobnějšímu vymezení součinnosti mezi útvary VB a NV.

---

¹¹⁷ (2) *Do práv a svobod občanů může Sbor národní bezpečnosti a jeho příslušníci zasahovat, vyžaduje-li to ochrana socialistického společenského a státního zřízení, veřejného pořádku, bezpečnosti osob nebo majetku, a to jen v mezích zákona a v rozsahu přiměřeném chráněnému zájmu.*

Útvary SNB byly dále povinny poskytovat ochranu a asistenci osobám, které vykonávaly rozhodnutí soudu nebo NV, pokud byl výkon tohoto rozhodnutí spjat s ohrožením života nebo zdraví. O takovou pomoc ale vykonávající osoby musely požádat, a zároveň museli prokázat, že se jedná o vykonatelné rozhodnutí, což nám objasňuje důvodová zpráva spolu s tím, že při poskytování takové pomoci se příslušníci řídili odpovídajícím ustanoveními tohoto zákona.

ODDÍL DRUHÝ

Oddíl druhý upravoval Vztahy ke státním, družstevním a společenským organizacím a k občanům. S těmito organizacemi měl SNB spolupracovat zejména s cílem projednávat příčiny a podmínky páchaní trestných činů a vzniku jiných protisociálních jevů a případů porušení veřejného pořádku. K tomu účelu se s nimi měl radit a upozorňovat na zjištěné nedostatky, a popřípadě činit opatření k nápravě.

Stejně jako předchozí úprava, i tato počítala se získáváním občanů k aktivní účasti na plnění úkolů daných tímto zákonem. Dobrovolně se hlásící občané museli být oddáni socialistickému společenskému zřízení a státnímu zřízení, a zároveň měli disponovat vážností a důvěrou. Aby ale disponovali oprávněními, které určoval § 57 (PS VB), tak museli být zevně označeni a musel o tom rozhodnout i ministr vnitra ČSSR.

Zákon také svěřoval možnost každému, aby se v mezích zákona obracel na SNB s podněty a žádostmi o pomoc, kdy příslušný útvar SNB měl povinnost podnět přijmout a pomoc poskytnout. Pokud k vyřízení podnětu nebyl příslušný SNB, tak jej postoupil příslušnému orgánu nebo na něj žadatele alespoň odkázal. Nové bylo ustanovení o tom, že SNB na požádání musel zajistit zjištění nebo vzájemnou výměnu osobních údajů občanů k uplatnění oprávněných nároků nebo ke splnění zákonných povinností, a to tehdy pokud to šlo provést na místě samém. Dle důvodové zprávy tato ustanovení mířila například na menší dopravní nehody nebo narušování občanského soužití, kdy bylo možné toto poskytnout na místě a už nebylo nutné, aby se příslušníci „zatahovali“ do dalšího řešení.

Příslušníci SNB dále měli možnost požadovat, při výkonu své pravomoci, pomoc od orgánů státní správy, státních a družstevních organizací, kdy tyto měly povinnost těmto žádostem vyhovět a pomoc poskytnout, pokud jim v tom

nebránily jiné právní předpisy. Poskytnutí pomoci SNB se ale týkalo i společenských organizací a jejich orgánů, nicméně důvodová zpráva říká, že v tomto případě už byla pomoc poskytována na základě dobrovolnosti.

V nebezpečí pak mohli příslušníci Sboru požádat o pomoc každého a ten byl povinen ji poskytnout, s výjimkou případů, kdy by mu v tom bránila důležitá okolnost nebo by tím vystavil ohrožení sobě nebo osobě blízké.

SNB pak působil i v součinnost s pracovníky pověřenými ostrahou objektů orgánů a organizací¹¹⁸.

ODDÍL TŘETÍ

Tato část se zabývala Povoláváním jiných orgánů k plnění úkolů SNB. Možnost pověřit plněním úkolů SNB jiné orgány připadala ministrovi vnitra ČSSR, ČSR a SSR, a to vždy v rozsahu jejich pravomoci.

Ministr vnitra ČSSR mohl takto povolovat vojáky VMV, vojáky ČSLA v činné službě (po dohodě s ministrem národní obrany ČSSR), a to v mimořádných případech k udržování veřejného klidu, pořádku a bezpečnosti. Stejně tak mohl povolávat i příslušníky LM (po souhlasu hlavního velitele LM), příslušníky Sboru nápravné výchovy (po dohodě s ministrem spravedlnosti ČSR a SSR) a příslušníky veřejných požárních útvarů (po dohodě s ministrem vnitra ČSR a SSR).

Ministr vnitra ČSR a SSR mohl v mimořádných případech takto povolovat příslušníky veřejných požárních útvarů a po dohodě s ministrem spravedlnosti ČSR a SSR příslušníky Sboru nápravné výchovy. Příslušníci takto povolaných útvarů pak disponovali stejnými právy a povinnostmi jako příslušníci SNB, pokud ale příslušný ministr vnitra nerozhodl jinak.

K plnění úkolů SNB při ochraně bojeschopnosti ozbrojených sil mohl ministr vnitra ČSSR po dohodě s ministrem národní obrany ČSSR povolovat vojáky z povolání ČSLA. Tito vojáci měli práva a povinnosti jako příslušníci SNB a jejich přímým nadřízeným byl ministr vnitra ČSSR, který též rozhodoval o věcech

---

¹¹⁸ Což bylo dále specifikována ve vyhlášce FMV č. 135/1983 Sb., o ostraze majetku v socialistickém společenském vlastnictví.

týkajících se jejich služebního poměru, ale i nadále se nacházeli v činné službě vojáka z povolání a o jejich služebním poměru platily vojenské právní předpisy. Důvodová zpráva nám pak objasňuje, že toto ustanovení má povahu speciálního k předchozím. Z takto povolovaných vojáků (z ČSLA, VMV) mohli být jmenováni i vyšetřovatelé, pokud splnili stejné podmínky jako příslušníci SNB.

Myšlenka povolávání byla obsažena již v předchozí právní úpravě¹¹⁹, nešlo tedy o nic nového, ale ustanovení byla více rozvedena a konkretizována.

HLAVA PÁTÁ

Tato část zákona se zabývala PS VB, což byla jedna z forem dobrovolné účasti občanů na plnění úkolů SNB a v rámci předcházejících předpisů nebyla upravena na zákonné úrovni, ale na podzákonné, konkrétně se jednalo o vyhlášky MV nebo FMV, jak byly zmíněny v předchozích kapitolách.

Členové mohli zajišťovat hlavně ochranu veřejného pořádku, bezpečnost a plynulost silničního provozu a ochranu státních hranic. Dle tohoto předpisu se mohl členem stát dobrovolně se hlásící občan, který byl oddán socialistickému společenskému a státnímu zřízení, disponoval vážností a důvěrou a byl starší 21 let a nutností bylo doporučení NV. Tito členové byli následně zařazováni do jednotek PS VB, které byly zřizovány příslušnými náčelníky a veliteli VB, kteří za ně byli i zodpovědní.

Pro výkon služby platilo, že příslušníci ji mohli vykonávat samostatně nebo spolu s příslušníky SNB, kdy pokud ji vykonávali s nimi, pak se museli řídit jejich rozkazy a pokyny. I nadále pak byla stanovena povinnost zevního označení pro členy (pokud byli takto označeni, tak byli veřejnými činiteli) a povinnost se prokazovat průkazem člena PS VB, kdy jejich pokynů a výzev musely uposlechnout všechny osoby. Dále bylo stanoveno, že pokud bude členovi způsobena škoda, bude poškozeno jeho zdraví nebo mu bude způsobena smrt při plnění úkolů SNB nebo v přímé souvislosti s ním, tak za takovou škodu odpovídá stát, stejně jako za škodu, kterou způsobil člen PS VB.

Mezi oprávnění při výkonu služby patřila možnost do příchodu příslušníků SNB na místo činu toto zajistit, včetně důkazů a požadovat vysvětlení od každého,

---

¹¹⁹ Viz § 30 zákona č. 70/1965 Sb., o SNB.

na místě napomenout občana, který porušil veřejný pořádek, vyzvat občana, který porušil veřejný pořádek, aby prokázal svou totožnost, vyzvat osobu, která nemohla prokázat totožnost nebo která se jinak provinila, aby je následovala na nejbližší útvar SNB, mohli zastavit vozidlo, jehož řidič závažně porušil silniční předpisy a požadovat předložení dokladů, zakázat jízdu řidiči, který nebyl schopen řízení a provést nezbytné úkony k zajištění místa, na kterém byl spáchán trestný čin, přečin nebo přestupek. Tato práva členů byla v podstatě shodná s těmi, která jim přiznávala předchozí právní úprava této oblasti¹²⁰ a byla jen upřesněna. Pokud příslušníci vykonávali službu spolu s příslušníkem Sboru, tak mohli použít obušek nebo slzotvorný prostředek, a to podle pokynů příslušníka SNB a v zákonných mezích. Toto ustanovení bylo dle důvodové zprávy do zákona přidáno proto, aby existovala možnost efektivní pomoci příslušníkům SNB při zákrocích, ale zároveň aby došlo k vyloučení nekvalifikovaného použití těchto prostředků.

Zmocnění ke stanovení organizace PS VB, způsobu výběru jejích členů a ukončení členství, způsobu výkonu služby, udělování odměn, zevnímu označení a slibu členů PS VB nebo jiných občanů dobrovolně se hlásících k plnění úkolů Sboru národní bezpečnosti, zejména při ochraně státních hranic Československé socialistické republiky bylo dáno FMV po dohodě s MV ČSR a SSR¹²¹.

HLAVA ŠESTÁ

Tato část obsahovala jen jeden rozsáhlý paragraf týkající se náhrady škody, pokud u občana došlo k poškození zdraví nebo ke smrti, a to v souvislosti s pomocí SNB nebo jeho členům na jejich žádost nebo s jejich vědomím. Došlo k rozšíření dosavadní úpravy.

Takto vzniklou škodu nahrazoval stát, a to podle předpisů o odškodňování pracovních úrazů pracovníků¹²². Vláda byla ale zmocněna k tomu vydat nařízení, kde by určila případy a rozsah, kdy by občanům náleželo jednorázové mimořádné odškodnění, a to vedle náhrady podle pracovněprávních předpisů. Nařízení mohlo upravovat i ve kterých případech a jak by se zvyšovalo jednorázové odškodnění

---

¹²⁰ Vyhláška FMV č. 76/1971 Sb., o Pomocné strážci Veřejné bezpečnosti.

¹²¹ Provedeno bylo vyhláškou FMV č. 43/1974 Sb., o Pomocné strážci VB.

¹²² Úprava se nacházela v zákoně č. 65/1965 Sb., zákoník práce - § 190 a násl.

podle pracovněprávních předpisů pozůstalým po občanovi, který pomoc poskytl, a kdy by bylo možné ho přiznat osobám, které byly na občana odkázány výživou¹²³.

Náhradu bylo možné přiznat i za škodu způsobenou na věcech, pokud souvisela s poskytnutím pomoci. V tomto případě se hradila skutečná škoda, a to uvedením v předešlý stav, a pokud to nebylo možné tak v penězích. Poškozený mohl ale žádat i úhradu nákladů spojených s obstaráním nové věci.

Dále bylo stanoveno, že stát byl povinen nahradit i škodu, kterou by způsobil občan v souvislosti s pomocí poskytnutou SNB nebo jeho příslušníkům.

Stát dále mohl nahradit škodu i pokud nebyla způsobena tím, že by občan poskytl pomoc SNB nebo jeho příslušníkům na jejich žádost nebo s jejich vědomím, čímž se dle důvodové zprávy myslí situace, kdy by občan poskytoval pomoc spontánně.

Pak bylo určeno, že FMV vydá po dohodě s Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí a Federálním ministerstvem financí zásady, podle kterých by mohl stát přiznat i náhradu jiné škody, než jak byla definována výše, pokud vznikla osobě, která poskytla pomoc SNB nebo jeho příslušníkům.

Tato ustanovení se ale nějak nedotýkala práva státu na náhradu škody vůči tomu, kdo za ni poškozenému odpovídal podle občanského zákoníku.

Zákon na konec této části vyjasňuje, že pokud se v této části mluví o státu, který poskytuje náhradu škody, tak se tím myslí FMV, MV ČSR nebo MV SSR, a to za útvary jimi řízené.

---

¹²³ Nařízení vlády Československé socialistické republiky č. 3/1976 Sb., o jednorázovém mimořádném odškodnění za poškození zdraví nebo smrti.

HLAVA SEDMÁ

Hlava sedmá nakonec obsahovala Ustanovení společná a závěrečná, kde byla uvedena i povinnost mlčenlivosti, kdy tato zůstala téměř stejná jako v předchozí úpravě¹²⁴. Mlčenlivost se týkala jak příslušníků SNB a PS VB, ale i ostatních osob, které plnily úkoly dané tímto zákonem. Tyto vyjmenované osoby musely zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděli při výkonu služby nebo v souvislosti s ní, a které v zájmu zabezpečení úkolů podle tohoto zákona a v zájmu zúčastněných osob vyžadují, aby zůstaly utajeny. Tato povinnost se vztahovala také na každého, kdo byl útvary nebo příslušníky SNB požádán o poskytnutí pomoci. Ministr vnitra ČSSR ale disponoval oprávněním stanovit podmínky, za kterých mohlo dojít ke zproštění této povinnosti. Nicméně tato ustanovení neměla vliv na předpisy o ochraně státního tajemství¹²⁵.

Dále bylo řečeno, že za členy PS VB podle tohoto předpisu se považovali takoví občané, kteří byli k účinnosti zákona jejími členy. Zákon rušil předchozí úpravu, a to *zákon č. 70/1965 Sb., o SNB* a *vyhlášku FMV č. 76/1971 Sb., o Pomocné stráží Veřejné bezpečnosti*.

V platnosti pak měly zůstat předpisy, který byly vydány podle *zákona č. 70/1965 Sb., o SNB*, které se považovaly za předpisy vydané podle tohoto zákona, nicméně výkon práv a povinnosti osob pověřených plněním bezpečnostních úkolů se řídil už tímto novým zákonem. Šlo například o *vyhlášku ministra vnitra č. 30/1971 Sb., o pověření příslušníků LM plněním některých bezpečnostních úkolů*, *vyhlášku ministerstva národní bezpečnosti č. 66/1953 Ú. l., o úkolech a působnosti závodní stráže*, ve znění *vyhlášky č. 320/1953 Ú. l. (č. 98/1953 Ú. v. a č. 365/1953 Ú. v.)* a *nařízení ministra vnitra č. 40/1957 Sb., o zevním označení Pomocníků Pohraniční stráže*.

5. 2. 2. Prováděcí právní předpisy

V této podkapitole budou stručně rozebrány některé vybrané prováděcí předpisy k zákonu. Konkrétně se bude jednat o *vyhlášku FMV č. 42/1974 Sb., o prokazování příslušnosti ke Sboru národní bezpečnosti*, *vyhlášku č. 43/1974 Sb., o Pomocné stráží VB*, *nařízení vlády ČSSR č. 3/1976 Sb., o jednorázovém*

---

¹²⁴ Viz § 26 zákona č. 70/1965 Sb., o SNB.

¹²⁵ Hlavně zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství.

mimořádném odškodnění za poškození zdraví nebo smrti a vyhlášku FMV č. 135/1983 Sb., o ostraze majetku v socialistickém společenském vlastnictví.

Vyhláška FMV č. 42/1974 Sb.

Vyhláška FMV č. 42/1974 Sb., ze dne 6. května 1974, o prokazování příslušnosti ke Sboru národní bezpečnosti měla celkem sedm paragrafů a konkrétně prováděla § 17 zákona o SNB, který ukládal příslušníkům SNB na požádání prokázat svou příslušnost ke Sboru při provádění služebního úkonu. Způsoby, kterými mohli tuto příslušnost prokázat bylo několik a patřil mezi ně stejnokroj příslušníka, služební průkaz, odznak kriminální služby a ústní prohlášení (např. „*Zde příslušník SNB*“, „*Kriminální služba SNB*“). To, jaký prostředek měl příslušník zvolit, záleželo vždy na okolnostech, za jakých příslušnost prokazoval (např. konal-li službu ve stejnokroji nebo v civilním oděvu, ...).

Při službě ve stejnokroji stačil k prokázání jen tento spolu s ústním prohlášením, služebním průkazem se členové prokazovali jen při vstupu do podniků, úřadů a podobných zařízení, kde byl vstup kontrolován členem závodní stráže nebo jinou osobou nebo na žádost občana. Naopak příslušníci vykonávající službu v občanském oděvu se prokazovali ústním prohlášením a služebním průkazem nebo odznakem kriminální služby.

Příslušníci VMV, ČSLA, LM, Sboru nápravné výchovy a veřejných požárních sborů, pokud byli povoláni podle zákona k plnění úkolů SNB, se prokazovali předepsaným stejnokrojem s označením SNB (žlutá páska s těmito písmeny umístěna na oděvu) a popřípadě ústním prohlášením. Při vstupu do podniků, úřadů a jiných podobných zařízení pak měli povinnost předložit i průkaz, který je opravňoval k plnění úkolů SNB. Pokud by ale prováděli činnost v občanském oděvu, tak se měli prokazovat ústním prohlášením spolu s průkazem.

Vyhláška také striktně zakazovala dávat jakékoli doklady zmíněné v tomto předpise z ruky, příslušníci je mohli dát na žádost jen k nahlédnutí nebo stačilo i jen sdělení čísla dokladu beze jména, hodnosti nebo funkce.

Předpis obsahoval i výjimky pro příslušníky, kdy pro ně neplatila povinnost prokazovat svou příslušnost ke Sboru. Ty ale platily jen tehdy, konal-li příslušník službu ve stejnokroji. Platilo to například pokud by byl prováděn

zárok pod jednotným velením při mimořádných událostech, při ostraze objektů nebo pokud by o prokázání žádaly např. osoby pod vlivem alkoholu a zároveň se dopouštějící nepřístojného chování, osoby přistižené při páchání trestného činu nebo ozbrojené osoby.

Vyhláška nabyla účinnosti společně se zákonem, tj. 1. července 1974.

Vyhláška FMV č. 43/1974 Sb.

Vyhláška FMV č. 43/1974 Sb. ze dne 6. května 1974, o Pomocné strážní Veřejné bezpečnosti měla celkem šest paragrafů a prováděla § 58 zákona, který obsahoval zmocnění FMV po dohodě s MV ČSR a SSR stanovit organizaci, způsob výběru členů, ukončení členství, způsob výkonu služby a další věci týkající se PS VB.

Členství vzniklo složením slibu do rukou náčelníka okresního oddělení VB nebo jeho zástupce. Předpis obsahoval i doslovné znění slibu, které bylo následující: „*Já, člen Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti, slavnostně slibuji, že budu chránit Československou socialistickou republiku, zájmy dělnické třídy, všeho pracujícího lidu a aktivně přispívat k ochraně veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku. Při své činnosti budu dodržovat zákony a jiné právní předpisy a zachovávat státní tajemství. Tak slibuji!*“. Po jeho složení se členům vydal průkaz člena PS VB a rukávová páska, stejná úprava se nacházela i v předchozí právní úpravě¹²⁶.

Zákon pak v § 57 odst. 2 určoval, že při výkonu služby musejí být členové Pomocné stráže zevně označeni, za což se má dle vyhlášky rukávová páska nošena na levém záloktí.

Jinak se vyhláška v podstatě shodovala s předcházející, která byla rozebrána v předchozí kapitole a účinnosti také nabyla spolu se zákonem 1. července 1974.

---

¹²⁶ § 3 vyhlášky FMV č. 76/1971 Sb., o Pomocné strážní VB.

Nařízení vlády č. 3/1976 Sb.

Toto nařízení o jednorázovém mimořádném odškodnění za poškození zdraví nebo smrt v souvislosti s pomocí poskytnutou Sboru národní bezpečnosti ze dne 4. února 1976, mělo celkem čtyři paragrafy a konkrétně provádělo § 59 odst. 1, který se zabýval náhradou škody, která byla způsobena občanovi v souvislosti s poskytnutím pomoci SNB nebo jeho příslušníkovi. Účinnosti nabylo dne 1. dubna 1976.

Jednorázové mimořádné odškodnění náleželo takovému občanovi, který poskytl pomoc SNB nebo jeho příslušníkům nebo na jejich žádost nebo s jejich vědomím a utrpěl tím poškození zdraví úrazem nebo nemocí (která se považovala za nemoc z povolání) a v jejichž důsledku u občana došlo ke změně pracovních schopností, stal se částečně invalidním nebo invalidním. A to pokud tento stav byl způsoben například trestným činem, při služebním zákroku příslušníků SNB nebo při výkonu služby příslušníků SNB v leteckém provozu.

Konkrétní výše odškodnění se pak pohybovala v rozmezí 5 000 Kčs - 25 000 Kčs, a to s přihlédnutím k míře ztížení společenského uplatnění a k osobním, rodinným a sociálním poměrům poškozeného.

Pokud ale občan za výše stanovených podmínek zemřel, pak se jeho manželce a dětem, které měly nárok na sirotčí důchod, zvyšovala částky jednorázového odškodnění na dvojnásobek. Předpis připouštěl i možnost takového zvýšení u rodičů zemřelého, a to v odůvodněných případech.

Osobám, které byly na zemřelém závislé výživou, pak mohlo být přiznáno jednorázové odškodnění ve výši 3 000 Kčs.

Vyhláška FMV č. 135/1983 Sb.

Tato vyhláška o ostraze majetku v socialistickém společenském vlastnictví byla přijata dne 20. října 1983 a prováděla § 50 zákona, který zmocňoval FMV k vydání zásad, podle kterých orgány a organizace spravující majetek v socialistickém vlastnictví měly provádět jeho ostrahu. Spolu s tím mělo být stanoveno i oprávnění pracovníků, kteří tuto ostrahu prováděli a jejich součinnost s útvary SNB, což nás bude zajímat nejvíce. Vyhláška by se dala považovat za rozsáhlejší, protože měla celkem 20 paragrafů a dvě přílohy.

Ostraha dle tohoto předpisu měla být prováděna pracovníky ostrahy, mechanickými zábrannými prostředky a zabezpečovací technikou, popřípadě jejich kombinací.

Pokud se na ostraze objektu nějakým způsobem podílel útvar SNB nebo útvar ČSLA, pak způsob provádění ostrahy, povinnosti příslušníků SNB/ČSLA a jejich výzbroj/výstroj stanovoval příslušný náčelník nebo velitel po dohodě s vedoucím organizace.

Dále bylo stanoveno, že při ostraze majetku pracovníci spolupracovali s jednotkami požární ochrany, LM (pokud byly v organizaci zřízeny), s místně příslušným oddělením VB nebo útvarem SNB nebo ČSLA, pokud se podíleli na ostraze objektů.

SNB musel vždy spolupracovat při ostraze peněz při přepravě, pokud jejich výše přesahovala 10 milionů Kčs, o spolupráci žádal SNB vedoucí přepravující organizace nebo jím pověřený pracovník.

Mezi jedno z oprávnění pracovníků ostrahy patřila i možnost předvedení osob které nemohly prokázat svou totožnost na místo určené vnitřními směrnicemi, a které způsobily poškození zdraví, smrt nebo jinou škodu na majetku nebo neuposlechly výzvy k prokázání totožnosti nebo k zanechání určitého jednání. S tímto oprávněním ale byla spjata povinnost pracovníků neprodleně toto předvedení oznámit místně příslušnému obvodnímu oddělení VB a vedoucímu organizace a dále se mělo postupovat podle jejich pokynů.

Pracovníci disponovali i oprávněním použít střelnou zbraň, kdy ale každé její použití museli bezodkladně oznámit příslušnému obvodnímu oddělení VB a vedoucímu organizace a do příchodu příslušníků SNB zajistit podklady pro vyšetření věci – například ponechat věci na místě.

Pokud by došlo ke zranění osoby pracovníky ostrahy (např. při použití hmatů a chvatů sebeobrany, slzotvorného prostředku, obušku a cvičeného psa nebo střelné zbraně), pak měli tito pracovníci povinnost, jakmile to okolnosti dovolily oznámit tuto událost místně příslušnému obvodnímu oddělení VB a vedoucímu organizace.

Ve vyhlášce byla celá jedna část věnována Součinnosti organizací s útvarů SNB při ostraze objektů. SNB mělo poskytovat metodickou a odbornou pomoc při zpracování vnitřních směrnic, při výcviku členů závodní stráže ve střelbě, při bezpečnostním školení pracovníků ostrahy, při výběru vhodných tras pro přepravu peněz a při zabezpečení ostrahy mechanickými zábrannými prostředky a zabezpečovací technikou.

Místně příslušná okresní správa SNB měla povinnost provádět kontrolu toho, zda pracovníci provádějí činnost v souladu s touto vyhláškou a pokud by zjistila nedostatky, pak o nich informovat organizaci, která následně měla 30 dní na to, aby informovala SNB o tom, jaká opatření přijala k nápravě.

Dále byla zakotvena spolupráce organizací s místně příslušným oddělením VB při předcházení a organizování trestné činnosti ve střeženém objektu.

Vyhláška nabyla účinnosti 1. července 1984.

5. 1. 3. Zrušení právního předpisu

Zákon byl zrušen k 27. srpnu 1991, kdy nabył účinnosti nový zákon č. 333/1991 Sb. ze dne 10. července 1991, o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie, který obsahoval ustanovení o zrušení tohoto předpisu.

5. 1. 4. Významná judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13.12.1979, sp. zn. Tzv 40/79

Toto rozhodnutí se týkalo povinnosti příslušníků SNB, respektive toho, zdali jsou povinni zakročit nebo učinit jiná opatření nezbytná k provedení zákroku, zejména byl-li páchan trestný čin, přečin nebo přestupek, i když v tu chvíli nevykonávali službu.

Skutková stránka věci byla následující. Bývalý nadstrážmistr SNB byl uznán vinným trestnými činy zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158 odst. 1 písm. c) trestního zákona¹²⁷) a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví spáchaném ve spolupachatelství (podle § 132 odst. 1 písm. a) trestního

---

¹²⁷ (1) Veřejný činitel, který v úmyslu způsobit jinému škodu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch (...) c) nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti.

*zákona*¹²⁸), a to tím že se po předchozí domluvě s dvěma dalšími občany zúčastnil odcizení vepře.

Vojenský obvodový soud v tomto rozsudku uvedl, že obviněný nadstrážmistr, i když v tu chvíli nebyl ve službě, nesplnil svou povinnost zamezit páchání tohoto trestného činu, popřípadě ho oznámit nebo ho o něm informovat velitele hlídky VB, která je kontrolovala při odvážení zvířete. Nesplnil tedy svou povinnost, která vyplývala z jeho povinností podle § 16 zákona č. 40/1974 Sb., o SNB¹²⁹. Podle uvážení vojenského obvodového soudu se tím dopustil nejen trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, ale i zneužívání pravomoci veřejného činitele podle trestního zákona. Následně byla ministrem národní obrany podána stížnost pro porušení zákona.

Tento závěr Vojenského obvodového soudu ale NS ČSSR považoval za nesprávný. Soud sice potvrdil, že příslušníci SNB jsou za podmínek daných trestným zákonem veřejnými činiteli, a že podle § 16 odst. 1 zákona o SNB jsou povinni zakročit nebo učinit jiná opatření k provedení zákroku, zejména je-li páchán trestný čin, přečin nebo přestupek, a to i tehdy pokud nevykonávají službu, a to v nějakém daném rozsahu, tato povinnost tudíž neplatila v každém případě. Nicméně tyto normy už neříkají, ani z nich nevyplývá, že by zmíněná povinnost platila, i když příslušník nebyl ve službě, a navíc pokud by byl sám pachatelem nebo spolupachatelem. Požadavek na pachatele/spolupachatele, aby zakročil sám proti sobě, oznámil svou trestnou činnost nebo svých spolupachatelů, považoval soud za nelogický, navíc by podle něj došlo k porušení zákona tím, že pachatel nesmí být k přiznání donucován.

Soud se pak vyslovil tak, že postihovat pachatele, který je zároveň příslušníkem SNB, za to, že sám vůči sobě nezakročil nebo svou trestnou činnost neoznámil by znamenalo neodůvodněné zpřísnění trestního postihu k poměru k jiným pachatelům, kteří se dopustili stejné nebo obdobné trestné činnosti. Podle soudu by to pak vedlo k tomu, že každý pachatel, který by byl zároveň

---

¹²⁸ (1) *Kdo majetek, který je v socialistickém vlastnictví, rozkrádá tak, že a) přivlastní si věc z takového majetku tím, že se jí zmocní, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.*

¹²⁹ (1) *Příslušníci Sboru národní bezpečnosti jsou povinni v mezích tohoto zákona zakročit, popřípadě učinit jiná opatření nezbytná k provedení zákroku, zejména je-li páchán trestný čin, přečin nebo přestupek.*

příslušníkem SNB, by byl vždy postihován i za trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele, což by ale nebylo možné, protože by se prakticky jednalo o postih za to, že se k trestnému činu nepřiznal.

Soud také zmiňuje, že trestní zákon zaručuje beztrestnost i tomu, kdo sice nepřekazil trestný čin nebo jej neoznámil, ale jen pokud tak neučinil ze zákonem vymezených důvodů, například pokud by pachatel tímto jednáním uvedl sebe v nebezpečí trestního stíhání. Soud pak připomíná, že se v tomto případě jedná o beztrestnost za neoznámení/nepřekážení závažnějších trestných činů než toho, jakého se dopustil obviněný nadstrážmistr. Soud také řekl, že uznáním nadstrážmistra vinným i z trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele, vedle trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, vojenský obvodový soud porušil zákon.

6. Zánik Sboru národní bezpečnosti

Zánik Sboru byl spojen se změnou režimu, kdy koncepce *zákona č. 40/1974 Sb., o SNB*, který zakotvoval vedoucí úlohu KSČ, jednotu SNB a prioritní ochranu majetku v socialistickém vlastnictví, byla překonána tehdejším společenským vývojem¹³⁰. Zákon sice zůstal i nadále v platnosti, ale byl mnohokrát novelizován. Z těchto důvodů pak vyvstala potřeba nejen nové právní úpravy, ale i celkové nové koncepce policejního sboru. K zániku jako takovému se přistupovalo postupně, nejednalo se o překotné změny. V celku významnou změnu oproti předchozí úpravě byl výslovný zákaz v rámci bezpečnostního sboru vyvíjet jakoukoliv činnost politické strany nebo politického hnutí a projevy politického charakteru¹³¹.

Jako první složka byla zrušena StB, a to 1. února 1990. Zároveň ale došlo stejným rozkazem ministra vnitra ČSSR ke zřízení Úřadu pro ochranu demokracie¹³², který se následně transformoval na Federální informační službu FMV, následně na Federální bezpečnostní informační službu¹³³, Bezpečnostní informační službu České republiky, a nakonec na současnou Bezpečnostní informační službu¹³⁴.

Složka VB existovala až do léta 1991, kdy nabyly účinnosti nové zákony, kterými došlo ke zřízení Federálního policejního Sboru a Sboru hradní policie, Policie České republiky a Policie Slovenské republiky.

Nová právní úprava vycházela z rozdělení působnosti mezi federaci a republiky, kdy federace vykonávala jen ty činnosti, které přesahovaly rámec republik¹³⁵. Z tohoto důvodu bylo přijato více nových zákonů, mezi ty nejdůležitější patřil *zákon č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie*, *zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky* a *zákon č.*

---

¹³⁰ Události spojené s rokem 1989 - Sametová revoluce.

¹³¹ Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 48 ze dne 30. března 1990.

¹³² Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 17 ze dne 31. ledna 1990.

¹³³ § 1 zákona č. 244/1991 Sb. o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků.

¹³⁴ *Bezpečnostní informační služba* [online]. © 2022 Bezpečnostní informační služba [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/historie/>

¹³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie.

204/1991 Sb., o Policajnom zbore Slovenskej republiky. Nové zákony následně určovaly ve svých přechodných ustanoveních, že policisty se dnem jejich účinnosti stali dosavadní příslušníci SNB, jež byli zařazeni do oboru působnosti FMV¹³⁶.

Nyní velice stručně alespoň k nějakým zákonům. Zákon o Policii ČR pojímal policii jako ozbrojený bezpečnostní sbor, který měl plnit úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v souladu s ústavními zákony, zákony a obecně závaznými právními předpisy ve vymezeném rozsahu. Byla zde zakotvena i spolupráce se sbory České a Slovenské Federativní Republiky a Slovenské republiky.

Zákon č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie zakotvoval například to, že policejní sbory měly být při své činnosti nezávislé na politických stranách a politických hnutích. Zakotvena byla spolupráce mezi policejními sbory. Tento zákon byl zrušen už 1. ledna 1993, a to zákonem č. 26/1993 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti, a o opatřeních s tím souvisejících.

---

¹³⁶ § 72 odst. 1 zákona č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie a § 55 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR.

7. Současná právní úprava Policie České republiky a Obecní policie

Dnešní právní úpravou je *zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR* a úpravou obecní policie je pak *zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii*.

7. 1. Zákon o Policii ČR

Současný *zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR* byl přijat dne 17. července 2008, účinnosti nabyl 1. ledna 2009 (kromě ustanovení § 8 odst. 2 a přílohy k zákonu, které nabyly účinnosti 1. ledna 2012¹³⁷). Oproti předchozímu zákonu obsahuje dvakrát více paragrafů, celkem 122.

Policie ČR je zde koncipována jako jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor, který zároveň slouží veřejnosti. Mezi její hlavní činnosti patří ochrana bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku, předcházení trestné činnosti, plnění úkolů podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti, který jí svěřují zákony, přímo použitelné předpisy Evropské unie nebo mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu.¹³⁸

Policie je podřízena MV, které vytváří podmínky pro plnění jejich úkolů a ministři vnitra je za svou činnost odpovědní i policejní prezident¹³⁹.

Je tvořena Policejním prezidiem ČR v čele s policejním prezidentem, útvary policie s celostátní působností, krajskými ředitelstvími policie a útvary zřízenými v rámci krajského ředitelství¹⁴⁰.

Podle tohoto zákona dnešní policisté disponují například oprávněním zajistit osobu, cizince, mohou odejmout věc nebo odebrat zbraň a provést osobní prohlídku, vstoupit do obydlí bez povolení jeho uživatele. Samozřejmě je i oprávnění použít zbraň. Tato oprávnění se ve velké míře shodují s těmi ve výše rozebraných zákonech.

---

¹³⁷ § 8 odst. 2: „V policii se zřizuje 14 krajských ředitelství, jejichž názvy a sídla jsou uvedeny v příloze k tomuto zákonu. Územní obvod krajského ředitelství je shodný s územním obvodem vyššího územního samosprávného celku.“

¹³⁸ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších zákonů, § 1 a 2.

¹³⁹ Tamtéž, § 5.

¹⁴⁰ Tamtéž, § 6.

7. 2. Zákon o obecní policii

Dnešní úpravou je *zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii*, který byl přijat dne 6. prosince 1991 a účinnosti nabyl dne 1. ledna 1992. Předpis má celkem 30 paragrafů, nejde tedy o nějak rozsáhlý zákon.

Obecní policie je zde pojata jakožto orgán obce, který zřizuje zastupitelstvo obce obecně závaznou vyhláškou¹⁴¹. Jejím hlavním úkolem je zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku, a to v rámci působnosti obce, popřípadě podle dalších zákonů, pokud tak stanoví tento nebo zvláštní zákon. Obecní policie ale může plnit i úkoly na území jiné obce, pokud tak stanoví tento nebo zvláštní zákon¹⁴². Bude se jednat například o situace, kdy jedna obec, která má zřízenou obecní policii, uzavře veřejnoprávní smlouvu s obcí, která ji zřízenou nemá, o tom, že bude plnit úkoly stanovené tímto zákonem na území té obce, která obecní policii zřízenou nemá, ale zároveň musí být splněna podmínka toho, že obě obce jsou součástí stejného vyššího územního samosprávného celku¹⁴³. Personálně je tvořena zaměstnanci obce, kteří jsou zařazeni do obecní policie.

Pokud dojde k jejímu zřízení obcí, která je městem, statutárním městem nebo pokud ji zřídí hlavní město Praha, pak se označuje jako městská policie. Její řízení má ve své pravomoci starosta nebo jiný člen zastupitelstva pověřený zastupitelstvem obce¹⁴⁴.

Strážníci pak mají právo například požadovat vysvětlení, požadovat prokázání totožnosti, mohou předvést osobu nebo mohou vyzvat osobu k odevzdání zbraně a tuto následně odevzdat. Disponují i oprávněním použít zbraň¹⁴⁵, ale jen v určitých případech a v užším rozsahu, než je tomu u Policie ČR.

---

¹⁴¹ Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní Policii, ve znění pozdějších zákonů, § 1 odst. 1.

¹⁴² Tamtéž, § 1 odst. 2.

¹⁴³ Tamtéž, § 3a.

¹⁴⁴ Tamtéž, § 1 odst. 4 a § 1a.

¹⁴⁵ Tamtéž, § 20.

Závěr

Hlavním cílem práce bylo rozebrat čtyři zákony, které postupně upravovaly vznik a organizaci Sboru národní bezpečnosti, zjistit, jaké mezi nimi byly rozdíly a celkově jak moc se právní úprava vyvíjela. Pro pochopení vzniku nového bezpečnostního Sboru bylo nejdříve důležité zabývat se tím, co samotnému vzniku bezprostředně předcházelo a celkově jaké pro něj vlastně byly důvody. Nakonec jsem se chtěla věnovat, alespoň velmi stručně, zániku SNB a současné právní úpravě Policie ČR.

První kapitola se věnovala poválečnému situaci v ČSR. Zařazena byla pro lepší pochopení nového směřování politiky, s čímž bylo spjato i rozhodnutí vytvořit nový bezpečnostní sbor, který by se odlišoval od dosavadních policejních sborů. V kapitole je rozebrán i Košický vládní program, a to z toho důvodu, že už ten obsahoval jakési zárodky pro nové pojetí bezpečnostních sborů. Šlo o ustanovení, které říkalo, že národní výbory mají dbát o bezpečnost vedle orgánů ústředních. Kapitola se stručně věnuje i problematice odsunů, protože šlo o velmi důležitou událost tehdejší doby a opět slouží k lepšímu pochopení tehdejší situace. Stručně je popsána i Revoluční garda jako bezpečnostní služba, jako příklad různých ozbrojených skupin, které se tvořily těsně po druhé světové válce.

Druhá kapitola se věnuje důvodům vzniku, kdy mezi objektivními se uváděla zejména potřeba sloučení jednotlivých sborů, a to proto aby nedocházelo ke kolizím nebo aby nedocházelo k průtahům ve vyšetřování, a aby byly snadněji sdíleny poznatky mezi jednotlivými sbory. Došlo i k přejmenování sboru, protože pojmy policie a četnictvo údajně sdílely určitý negativní nádech. Kapitola se dále věnuje dosavadním příslušníkům bezpečnostních složek, kteří buď museli absolvovat tzv. očistu nebo byli propuštěni v rámci čistek. Následně mohli být ti, kdo prošli očistou zařazeni do SNB.

Při samotném vzniku hrála důležitou úlohu KSČ, kdy její představitelé předkládaly nejvíc návrhů o tom, jak by měl nový bezpečnostní aparát vypadat. Jeho nejpodstatnějším znakem bylo neoddělení od politických stran. Důležitým dokumentem pak byly *Hlavní zásady výstavby nového bezpečnostního aparátu schválené 4. schůzí vlády 17. dubna 1945 v Košicích na návrh Václava Noska*, který určoval, že nový sbor bude mít tři složky – sbor uniformované národní

bezpečnosti (nahrazoval policii a četnictvo), pohotovostní sbor a sbor neuniformované Národní bezpečnostní služby (zabývat se měl vnitřním, zahraničním a politickým zpravodajstvím). Důležitým znakem nového sboru byla také jeho jednotnost.

Co se týče řízení na nejvyšší úrovni, tak SNB spadal do působnosti MV, pak na nějakou dobu do působnosti MNB. V rámci federalizace republiky pak ale došlo k rozdělení působností nad SNB mezi FMV, MV ČSR a MV SSR.

Samotné pojetí SNB se v rámci zákonů mírně měnilo, a to takto. První zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti nám říkal, že SNB je výkonným orgánem správních úřadů národní bezpečnosti (kterými byly NV), v zákoně č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti byl pojat opět jako výkonný orgán NV a MV. Zákon č. 70/1965, o SNB už jen říkal, že Sbor je orgánem státního donucení a zákon č. 40/1974 Sb., o SNB pak stanovoval, že SNB je jednotným ozbrojeným bezpečnostním sborem.

Základní okruhy úkolů SNB se v jednotlivých zákonech mírně lišily, nicméně každý ze čtyř zákonů obsahoval ustanovení o tom, že mezi úkoly SNB patří zajištění bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku. Každý zákon také vždy zakotvoval mezi úkoly SNB ochranu státního zřízení (nejdříve ústavního, pak lidově demokratického a nakonec socialistického).

Ve všech zákonech zůstaly téměř beze změny ustanovení o použití zbraně, kdy u zákona č. 70/1965 Sb., o SNB a zákona č. 40/1974 Sb., o SNB byla dokonce zakotvena subsidiarita jejího použití. A všechny zákony obsahovaly ustanovení o povinnosti příslušníků při zásahu použít slova „Jménem zákona!“.

Výše jmenované dva zákony sdílely i některá ustanovení o oprávněních příslušníků Sboru. Konkrétně šlo o oprávnění požadovat vysvětlení (spolu s tím i ustanovení o tom, že ho ale nemohli požadovat od osob, které by tím porušily povinnost mlčenlivosti). Dalším bylo oprávnění předvést osoby, a to ke zjištění totožnosti, pokud nemohla být zjištěna jinak nebo pokud tyto osoby narušovaly veřejný pořádek. Podle obou zákonů se příslušníci mohli přesvědčit, zdali osoba, vůči níž zakročovali, nebyla ozbrojená, mohli provádět osobní prohlídky a prohlídky dopravních prostředků, pokud by vykonávali službu na státních hranicích. A shodná byla i nějaká ustanovení o použití mírnějších prostředků,

mezi které patřilo použití obušku nebo pout (*zákon č. 40/1974 Sb., o SNB* pak tyto mírnější prostředky podstatě rozšířil).

Důležité je určitě i vymezení vztahů mezi SNB a NV, které bylo následující. Podle *zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti* byl SNB výkonným orgánem správních úřadů národní bezpečnosti, kterými byly NV. Dle *zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti* byl SNB také výkonným orgánem NV a MV. *Zákon č. 70/1965 Sb., o SNB* zakotvoval, že NV plní úkoly týkající se MZVP, a to prostřednictvím SNB. Poslední *zákon č. 40/1974 Sb., o SNB* nám pak říkal, že NV ukládaly úkoly v rámci MZVP Sboru národní bezpečnosti.

Jedna kapitola je věnována i zániku SNB. Ten byl bezpochyby spjat s koncem dosavadního režimu a událostmi roku 1989. Dosavadní koncepce *zákona č. 40/1974 Sb., o SNB*, který zakotvoval vedoucí úlohu KSČ a jednotu SNB, už nebyla vyhovující, a proto bylo třeba zákon nahradit a celkově vytvořit novou koncepci policejního sboru. Zánik byl postupný a nejdříve došlo ke zrušení složky StB. Složka VB existovala až do roku 1991, kdy došlo k přijetí nových zákonů a vytvoření sborů Policie ČR a Policie SR.

Jako poslední je zařazena kapitola o současné právní úpravě Policie ČR a obecní policii. Policie ČR je koncipována jako jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor, kdy jeho hlavní činností je ochrana bezpečnosti osob a majetku a veřejného pořádku, předcházení trestné činnosti a plnění úkolů podle trestního řádu. Stejně jako v letech 1948–1989 (až na roky 1950–1953) je podřízena MV. Policistům náleží například oprávnění zajistit osobu, můžou odejmout věc, můžou provádět osobní prohlídku nebo použít zbraň. Zde můžeme vidět, že policisté disponují téměř stejnými oprávněními, jaké se už v různých podobách vyskytovaly v zákonech z let 1948–1989.

Poslední část je pak věnována úpravě obecní policie, kdy tato má postavení orgánu obce, který je zřizován obecním zastupitelstvem obecně závaznou vyhláškou. Hlavním úkolem obecní policie je zajišťování MZVP, a to především na území obce, která jí zřídila (ale můžou existovat výjimky – například veřejnoprávní smlouva s obcí, která ji zřízenou nemá). Řízena je starostou nebo pověřeným členem zastupitelstva. Pokud je zřízena obcí, která je městem (nebo se jedná o Prahu), tak se označuje jako městská policie. Strážníci

mohou například požadovat vysvětlení, prokázání totožnosti nebo mohou osobu předvést. Disponují i oprávněním použít zbraň, ale okruh případů, kterých se to týká je užší než u příslušníků Policie ČR.

Myslím si, že je možné říci, že změny právní úpravy ve sledovaném období nebyly extrémně výrazné. Zákony byly velmi podobné a někdy bylo možné vysledovat, že do novější úpravy byly převzata téměř celá ustanovení beze změn. A co se týče srovnání se současnou právní úpravou, tak lze říci, že se shodují v tom, že dnešní Policie je stejně jako SNB koncipována jako ozbrojený bezpečnostní sbor, který je podřízen MV a stejné, nebo alespoň podobné, jsou i některá oprávnění (např. požadovat vysvětlení, předvolání nebo použití zbraně). Naopak dřívější úprava vůbec nezakotvovala obecní policii, jakožto samostatný orgán obce.

Prameny

Literatura

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: (pomocný studijní text pro gymnázia)*. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25699-6.

KOUDELKA, František. *Státní bezpečnost 1954-1968: (základní údaje)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-27-7.

KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1984.

KROUPA, Vlastislav. *Sbor národní bezpečnosti 1945–1948*. Praha: Naše vojsko, 1977. Edice Živá minulost, svazek 75.

MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva IV*. Praha: Police history, 2011. ISBN 978-80-86477-55-8.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny. 2., upr. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

Prezidentské dekrety

Ústavní dekret presidenta republiky č. 11 Úř. věst. čsl. ze dne 3. srpna 1944, o obnovení právního pořádku

Dekret presidenta republiky č. 105/1945 Sb., o očistných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé nebo maďarské

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy

Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

Dekret prezidenta republiky č. 121/1945 Sb., o národních výborech jako orgánech státní správy v osvobozeném Československu

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 1/1945 Sb., o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné

Dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

Ústavní zákony a zákony

Ústavní zákon č. 171/1968 Sb., o zřízení federálních ministerstev a federálních výborů

Zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků

Zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti

Zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti

Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení

Zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti

Zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti

Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky

Zákon Slovenské národní rady č. 207/1968 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy Slovenské socialistické republiky

Zákon č. 125/1927 Sb., o organizaci politické správy

Zákon č. 193/1920 Sb., branný zákon

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků SNB

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 45/1973 Sb.

Zákon č. 244/1991 Sb., o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků.

Zákon č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

Zákon č. 255 /1946 Sb., o příslušnících československé armády a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození

Zákon č. 65/1965 Sb., Zákoník práce

Podzákoné právní předpisy a jiné dokumenty

Košický vládní program

Vládní nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů

Vládní nařízení č. 48/1950 Sb., kterým se zřizuje ministerstvo národní bezpečnosti

Vládní nařízení č. 200/1948 Sb., o úpravě některých služebních a platových poměrů členů Sboru národní bezpečnosti

Vládní nařízení č. 201/1948 Sb., o služebních kategoriích důstojníků Sboru národní bezpečnosti

Vládní nařízení č. 229/1947 Sb., jímž se vymezují úkoly národní bezpečnosti

Vládní nařízení č. 228/1947 Sb., o přísaze členů Sboru národní bezpečnosti

Nařízení ministra vnitra č. 171/ 1949 Sb., jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti

Nařízení ministra národní bezpečnosti č. 31/1952 Sb., o zevním označení členů Pomocné stráže veřejné bezpečnosti

Nařízení vlády ČSSR č. 3/1976 Sb., o jednorázovém mimořádném odškodnění za poškození zdraví nebo smrt

Vyhláška FMV č. 135/1983 Sb., o ostraze majetku v socialistickém společenském vlastnictví

Vládní nařízení č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy

Vládní nařízení č. 64/1957 Sb., o místní bezpečnosti

Vyhláška ministra vnitra č. 56/1962 Sb., o Pomocné stráží veřejné bezpečnosti

Vyhláška FMV č. 76/1971 Sb., o Pomocné stráží VB.

Vyhláška ministra vnitra ČSSR č. 30/1971 Sb., o pověření příslušníků Lidových milicí plněním některých bezpečnostních úkolů

Vyhláška FMV č. 42/1974 Sb., o prokazování příslušnosti ke Sboru národní bezpečnosti

Vyhláška č. 43/1974 Sb., o Pomocné stráží VB

Internetové zdroje

KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 50. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku. In: Sborník AMV 2/2004 [online]. Praha 2003 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik2-2004/organizacni_vyvojsnb.pdf

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp.pořádkovou a kriminální) složku. In: *Sborník AMV 1/2003* [online]. Praha 2003 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf

MAREK, Jindřich, Causa RG – revoluční či rabovací gardy? In: vhu.cz [online]. 13. 6. 2020 [cit. 25. 10. 2021]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/causa-rg-revolucni-ci-rabovaci-gardy/>

Bezpečnostní informační služba [online]. © 2022 Bezpečnostní informační služba [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/historie/>

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti

Důvodová zpráva k zákonu č. 284/1948 Sb., o národní bezpečnosti

Důvodová zpráva k zákonu č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti

Důvodová zpráva k zákonu č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 10. 1974 sp. zn. 11 Tz 34/74

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13.12.1979, sp. zn. Tzv 40/79

Ostatní materiály

Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 17 ze dne 31. ledna 1990

Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 48 ze dne 30. března 1990

Archiv bezpečnostních složek, Fond tzv. Studijního ústavu MV, sign. 323-26-4.
Akce Jizerka – popis likvidace ilegální skupiny teroristů dne 24.7.1949 v okrese Frýdlant v Čechách. 1949

Rozhovor s přeživším Radomilem Rajou, dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20180724032236/http://www.pametnaroda.cz/story/r-aja-radomil-1932-35>

Cizojazyčné resumé

As the topic of my thesis I have chosen “The Legal Regulation of the Establishment and Evolution of the National Security Corps in Czechoslovakia 1948 to 1989”. Theme of the National Security Corps is until this day I might say interesting for people but I have never heard about the legal regulation, so I wanted to focus on it.

The purpose of this thesis is to summarise the laws and other legal regulations of this topic without any emotional point of view and possibly find the differences or similarities between them or between them and current legal regulation of police.

Thesis is divided into seven chapters, where the first one deals with the historical background and events which preceded the origin of the National Security Corps. So, the main theme of this chapter is the end of the World War II and Košický vládní program.

Content of the second chapter is the origin of the National Security Corps itself and reason for it and a brief overview of the organisation of the National Security Corps. Chapter also contains an explanation of the competence of the Ministry of Interior in the case of National Security Corps and brief introduction of the Ministry of National Security.

The third and fourth chapter contains a comprehensive description of the laws which were used between years 1947 to 1974. The regulation was law number 149 about National Security from the year 1947, law number 286 about National Security from the year 1948 and law number 70 about national Security Corps from year 1965. Chapter also focuses on the other legislation different from laws, repeal of the laws and interesting cases and one practical example of the activity of the National Security Corps.

The fifth chapter also has the same structure but deals with the law number 40 about National Security Corps from the year 1974.

The sixth chapter deals with the final part of the existence of the National Security Corps and with its demise and the last chapter is brief look at the current law regulation of the Police of the Czech Republic and municipal police.